ŠEFIK KURDIĆ

JEZIK

mač sa dvije oštrice

Šefik Kurdić

JEZIK

MAČ SA DVIJE OŠTRICE

Zenica, 2006.

Uvod

Jezik pretstavlja jednu od najvećih Allahovih, dž.š., blagodati koja je data čovjeku. On je obimom, izuzetno mali, ali po pokornosti i griješenju itekako veliki, jer se dvoje što je izuzetno krupno: vjerovanje i nevjerstvo, kao najveće dobro i najveći grijeh, pokazuju i manifestiraju, upravo, preko jezika. Otuda, može se s pravom reći da jezik predstvlja mač sa dvije oštrice. U narednim recima biće aktualizirane obje njegove oštrice!

Allah Uzvišeni je čovjeka stvorio u najljepšem liku i obliku. On mu je dao sve potrebne i duhovne i fizičke kvalitete kojima Ga može na najljepši način spoznati i isključivo Njemu robovati. Napunio je njegovo biće spoznajnim mogućnostima a srce mu učinio riznicom znanja, učinivši ga tako različitim od drugih stvorenja i podarivši mu time posebnu počast. Gospodar svemira mu je dao jezik da bude tumač njegovih nutarnjih osjećanja i svojevrsni prevodilac riznice znanja i spoznaja smještenih u dubini naših srca.

Jezik je, uistinu, mali organ u našem tijelu, ali ima izuzetno važnu ulogu u našem životu. On je vjesnik vjere ili nevjere, istine ili neistine, dobra ili zla. Mi o nečijoj vjeri ili kufru sudimo po šehadetu ili priznavanju Allaha Svemoćnog za isključivog Gospodara i Vladara ljudi, ili nijekanju Njegovog postojanja. Nema ništa na ovome svijetu a da jezik o tome ne govori, bilo tačno ili netačno, provjereno ili neprovjereno, konstruktivno ili destruktivno, afirmirajuće ili devalvirajuće. To je prepoznatljiva odlika i kvalitet koji ne posjeduje nijedan drugi organ u ljudskom tijelu. Tako oko obuhvata boje i likove, uho osluškuje i prepoznaje tonove, ruka opipava i dodiruje, a jezik ne trpi bilo kakve ograde i ograničenja, nego zadire i prodire u neslućene visine i dubine i pokušava sve definirati i svaku pojavu odgonetnuti.

Srce je velika nepoznanica i vrlo je teško prodrijeti u njegova osjećanja. Ipak, najjednostavniji način prodiranja u najtanahnije niti naših srca ostvaruje se preko njegovog tumača – jezika. Dakle, osluhni nečiji govor i oćutićeš, u velikoj mjeri, osjećaje srca i njegova stremljenja. Jahja b. Mu'az to lijepo definira kada kaže: *Srca su poput kazana u kojima nešto ključa, a jezici su poput kutljača. Zato, obrati pažnju na čovjeka kada govori. Njegov jezik iz srca zahvata slatko ili ljuto, ukusno ili neukusno. Na ukus njegovog srca ukazuje uzorak njegovog jezika!* Ibnu-l-Kajjim, komentirajući ove riječi, pojašnjava: *Dakle, kao što jezikojm možeš probati hranu koja se kuha u kazanima, tako možeš i spoznati kakvoću čovjekovog srca putem njegovog jezika!*[1]

On može afirmirati dobro, njegovati ljubav i razvijati međusobne odnose, ali može, isto tako, devalvirati dobro, rasplamsati mržnju i totalno poremetiti međuljudske odnose. Ono što je najbitnije može biti uzrokom ulaska u Džennet i uživanja u njemu, ili bacanja u vatru i strahovitim kaznama koje su u njoj predviđene. Zato je Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s., jasno napomenuo: *Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka isključivo govori istinu ili neka šuti!*[2]

Čovjek svojim govorom naprosto otvara džennetska ili džehennemska vrata. Uz čuvanje spolnog organa, čuvanje jezika najveći je jamac za uspješan čovjekov svršetak na Sudnjem danu. Sehl b. Sa'd, r.a., prenosi od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je rekao: *Ko mi garantira za ono što je između*

[1] Ibnu-l-Kajjim, *El-Dau ve-d-devau*, str. 276. Također: *Bolest i lijek*, str. 232.

[2] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 31 – Babun Men kane ju'minu billahi ve-l-jevmi-l-ahiri fela ju'zi džarehu, hadis br. 6018 i *Muslimova zbirka hadisa*, hadis br. 32, 1/63-64.

njegovih vilica i ono što je između njegovih nogu, ja mu garantiram Džennet![3]

Ebu Hurejre, r.a, prenosi dobru predaju u kojoj se navodi da je Poslanik islama, s.a.v.s, jednom prilikom bio upitan o tome šta će najviše ljude uvesti u vatru, pa je odgovorio: *Usta i spolni organ!*[4]

Mu'az b. Džebel, r.a, je pitao Vjerovjesnika, s.a.v.s., kojim će postupkom zaslužiti Džennet i izbjeći Džehennem, on mu je, pored ostalog odgovorio, da je: *Islam – glava svega, namaz – njegov stup a džihad - njegov vrhunac!* Nakon toga, Poslanik, s.a.v.s, ga je upitao: *Hoćeš li da ti kažem čime ćeš to steći?,* a na njegov potvrdan odgovor Vjerovjesnik, s.a.v.s., se uhvatio za jezik i rekao: *Čuvaj se ovoga!* Tada je Mu'az b. Džebel, r.a., začuđeno upitao: *Zar ćemo odgovarati za ono što govorimo?!,* a on mu odgovori: *Zar će ljudi u džehenemskoj vatri biti vučeni na svojim licima i nosevima i zbog čega drugog osim zbog onoga što im jezici iskažu!*[5]

Koliko je važno voditi računa o ovom malom ljudskom organu najbolje će ilustrirati riječi Gospodara svjetova u kojima, eksplicite, upozorava da se sve bilježi i registrira i da, u tom, pogledu, svaki Njegov rob, treba itekako biti svjestan i budno motriti na ono što izlazi iz njegovih usta. Allah Uzvišeni

[3] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu:* 81 – Kitabu-r-rikak, 23 – Babu hifzi-l-lisani, hadis br. 6474 i Tirmizi u Sunenu: 37 – Kitabu-z-zuhd, 60 – Ma džae fi hifzi-l-lisani, hadis br. 2408 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun.

[4] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 62 – Ma džae fi husni-l-huluki, hadis br. 2004 i ocjenjuje ga kao sahihun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu:* 37 – Kitabu-z-zuhd, 29 – Zikru-z-zunubi, hadis br. 4246. i Ahmed u *Musnedu,* 2/291 i 392.

[5] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 41 – Kitabu-l-imani, 8 – Ma džae fi hurmeti-s-salati, hadis br. 2616 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu:* 36 - Kitabu-l-fiten, 12 – Keffu-l-lisani fi-l-fitneti, hadis br. 3973.

kaže: *On ne izusti nijednu riječ,a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.*[6]

I, uistinu, ljudima je lakše čuvati se konzumiranja zabranjene hrane, opojnih pića, krađe, bluda, zabranjenog gledanja i sl., nego što mogu kontrolirati i očuvati svoj jezik. čak ćemo naići na ljude koje krase vjera, pobožnost i skromnost, ali koje jezik i njegove štetne posljedice dovedu do tog stadija da devalviraju i unište naprijed stečena djela.

Treba napomenuti da jezik, svojim nekontroliranim govorom, može na Sudnjem danu sravniti brdo dobrih djela, kao što, čestim spominjanjem Allaha Uzvišenog i afirmiranjem dobra, može sravniti i brdo loših djela!

Dakle, jezik može biti uzrokom spasa i sreće, ili propasti i nesreće. U narednim recima govorićemo o njegovim štetnostima i negativnim posljedicama koje nastaju usljed nekontroliranog rada ovoga organa, a nakon toga, o njegovim pozitivnim aspektima i lijepim posljedicama ukoliko se svjesno kontrolira njegov rad i svakodnevni radijus njegovog kretanja.

[6] *Kaf*, 18.

NEGATIVNI ASPEKTI JEZIKA

Svaki vjernik je obavezan čuvati svoj jezik od bilo kakvog govora koji mu neće donijeti korist. Sunnet je kloniti se govora koji je beskoristan, upravo zbog toga što ponekad i dozvoljen govor može da vodi u ono što je pokuđeno ili zabranjeno. A upravo je čuvanje od grijeha najvažnije u životu svake osobe.

Čovjek se jedino šutnjom ili kontroliranim govorom može spasiti od grijeha koji izaziva jezik. Otuda Poslanik islama, s.a.v.s., izuzetno hvali šutnju i podstiče na nju. Abdullah b. Amr, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Spasio se onaj koji šuti!*[7] Prenosi se, kako navode Bejheki i Ibn Hibban, da je Mudri Lukman govorio: *Šutnja je mudrost, ali je malo onih koji je primjenjuju!*[8]

Imam Šafija je rekao: *Kada neko želi da govori, neka dobro razmisli prije nego to izgovori, pa ako je korisno to što je htio reći, neka kaže, a ako nije, bolje mu je da šuti!*[9]

'Ukbe b. 'Amir, r.a., prenosi da je upitao Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: *U čemu je spas?*, na što mu je on odgovorio: *Čuvaj svoj jezik, budi zadovoljan s kućom koju posjeduješ i plači zbog grijeha koje si počinio!*[10]

[7] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijame, 50. poglavlje, hadis br. 2501 i ocjenjuje ga kao garib-predaju i Ahmed u *Musnedu*, 2/159 i 177. Hadis, također, bilježe Darimi i Taberani. Hafiz Iraki Taberanijevu predaju ocjenjuje dobrom (vidi: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/199), dok Albani ovaj hadis ocjenjuje autentičnim. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/1089, hadis br. 6367.)

[8] Hafiz Iraki ovu predaju ocjenjuje autentičnom. (Vidi: *Ihjau ulumi-d-din*, 3/200).

[9] En-Nevevi, *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 668.

[10] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 60 – Ma džae fi hifzi-l-lisani, hadis br. 2406 i ocjenjuje ga kao hasen. Albani ovaj hadis smatra

Sufjan b. 'Abdullah es-Sekafi, r.a., kaže da je zamolio Allahovog Poslanika, s.a.v.s.: *Allahov Poslaniče, reci mi nešto o islamu čega ću se pridržavati,* na što mu je on odgovorio: *Reci: 'Vjerujem u Allaha!' i na tome ustraj!* On je ponovo zapitao: *Čega se najviše, Allahov Poslaniče, trebam plašiti?,* a on mu pokaza na jezik i reče: *Ovoga!*[11]

Ebu Musa el-Eš'ari, r.a., prenosi da je upitan Vjerovjesnik, s.a.v.s., o tome koji je musliman najbolji, pa je odgovorio: *Onaj od čijeg su jezika i ruku sigurni ostali muslimani.*[12]

Kolika može biti šteta od izgovorene riječi, ukoliko se istinski ne promotri ono što se izgovara, najbolje će ilustrirati sljedeći hadis, koji Ebu Hurejre, r.a., prenosi od Poslanika, s.a.v.s: *Čovjek nekada izgovori riječ kojoj ne prida nikakvu važnost, pa će zbog nje padati u vatru toliko duboko kolika je razdaljina između istoka i zapada.*[13]

Uistinu treba biti oprezan prilikom govora, jer svaka riječ može izazvati ili Allahovu milost ili Njegovu srdžbu. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upozorio: *Čovjek nekada izgovori riječ kojom je Allah zadovoljan, a kojoj on ne prida važnost, a Allah mu zbog te riječi poveća stepene. A ponekad izgovori riječ kojoj ne prida važnost, a kojom nije Allah zadovoljan, pa ga zbog nje baci u Džehennem!*[14]

vjerodostojnim. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/295, hadis br. 1392).

[11] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 37 – Kitabu-z-zuhd, 60 – Ma džae fi hifzi-l-lisani, hadis br. 2410 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ibn Madže u *Sunenu:* 36 – Kitabu-l-fiten, 12 – Babu keffi-l-lisani fi-l-fitneti, hadis br. 3972. Ovu Ibn Madžinu predaju Albani ocjenjuje vjerodostojnom. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/810, hadis br. 4395.)

[12] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu:* 2- Kitabu-l-iman, 5 – Ejju-l-islami afdalu?, hadis br. 11 i *Muslimova zbirka hadisa,* 1/86, hadis br. 69.

[13] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu:* 81 – Kitabu-r-rikak, 23 – Babu hifzi-l-lisani, hadis br. 6477 i *Muslimova zbirka hadisa,* 3/541, hadis br. 2091.

[14] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu:* isti kitab i bab, hadis br. 6478.

Svaki govor, bez spominjanja Allaha Uzvišenog, je rizičan. Otuda se, Vjerovjesnikov, s.a.v.s., hadis doima sasvim upozoravajuće, kada u predaji 'Abdullaha b. Omera, r.a., ističe: *Ne govorite puno bez spominjanja Allaha, jer mnogo govora bez spominjanja Allaha Uzvišenog čini srce grubim i okorjelim, a od Allaha Uzvišenog najudaljeniji su oni Njegovi robovi čija su srca gruba!*[15]

Vjernik, prije nego izgovori neku riječ, obavezno razmisli o njoj i eventualnim posljedicama koje bi te riječi mogle proizvesti. Zato Hasan el-Basri, aktaulizirajući ovaj problem, navodi da su neki prethodnici govorili: *Jezik vjernika je iza srca. Kada hoće nešto kazati prvo dobro analizira srcem, pa tek onda izgovori jezikom. Za razliku od njega, jezik dvoličnjaka je ispred srca. Kada hoće nešto kazati, to izgovori jezikom,a da to prethodno ne analizira srcem.*[16]

Koliko jezik može nanijeti štete čovjeku najbolje potvrđuje jedna merfu'-predaja, koju prenosi Ebu Se'id el-Hudri, r.a, a u kojoj se prepoznaje zabrinutost drugih čovjekovih organa koji se plaše njegovog djelovanja: *Kada čovjek osvane, svi njegovi organi opominju jezik i kažu mu: 'Boj se Allaha, zbog nas, jer ako si ti ispravan i mi smo ispravni, a ako ti posrneš i mi ćemo s tobom!*[17]

Neki Isaovi, a.s., savremenici su ga zamolili da im ukaže na djelo koje će ih uvesti u Džennet, pa im je on savjetovao: *Nemojte nikako govoriti!!!*, a na njihovu konstataciju da to nikako ne mogu primjeniti i da moraju govoriti, on je rekao: *Onda govorite samo dobro!!!*[18]

[15] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 61. poglavlje, hadis br. 2411 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Inače, ovu predaju Albani smatra slabom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* str. 904, hadis br. 6265.

[16] Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 66.

[17] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 60 – Ma džae fi hifzi-l-lisani, hadis br. 2407.

[18] *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/203.

Još jedna izreka se veže za Allahovog poslanika Isaa, a.s., koji je, kako se navodi, rekao: *Ibadet se sastoji od deset dijelova. Devet njih je u šutnji, a deseti u izbjegavanju ljudi.*[19]

Prve generacije muslimana su jasno definirale ovaj mali organ u ljudskom tijelu i itekako su vodile računa da kanališu njegovo kretanje dok su njegovu aktivnost pokušavali svesti na afirmiranje istine i manifestiranje dobra. Koliko je svijest prvih muslimana bila prisutna prilikom upotrebe jezika, najeklatantnije će nam dočarati neki primjeri koje ćemo ovom prilikom navesti.

Ebu Bekr, r.a., je, npr., stavljao kamenčiće u usta kako bi što manje govorio. Pokazivao je na svoj jezik i govorio: *Ovaj organ mi je donio brojne nevolje i belaje i doveo me do ivice propasti!*[20]

Abdullah b. Mes'ud, r.a., konstatira: *Tako mi Allaha, osim kojeg drugog boga nema, ništa nije preče zatvoriti na duži period od jezika!*, a Tavus dodaje: *Moj jezik je zvijer, ako ga pustim, poješće me!*[21]

Poznati ashab Ebu-d-Derda', r.a., lijepo savjetuje: *Neka ti uši dobro slušaju šta usta govore, jer su ti data dva uha, a jedna usta, kako bi više slušao nego govorio!*[22]

Koliko su svjesni vjernici vodili računa o opasnosti jezika koji vreba čovjeka u svakom trenutku najbolje ilustriraju primjeri Mensura b. el-Mu'tezza i Rebi'a b. Hajsema. Naime, Mensur b. Mu'tezz četrdeset godina nije progovorio nakon obavljenog jacijskog namaza, želeći da mu posljednje riječi prije spavanja budu zikr Allaha Uzvišenog koji je obavio u

[19] Cit. djelo, 3/203.

[20] Spom. djelo, 3/204. Vidi, također, Ibnu-l-Kajjim, *Bolest i lijek*, str. 236-237.

[21] Spomen. djelo, 3/204; En-Nevevi, *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 675. i *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 66.

[22] Ahmed Ferid, cit. djelo, str. 66.

namazu i kako u govoru nakon namaza ne bi, eventualno, izgovorio nešto što bi devalviralo taj zikrullah! Rebi' b. Hajsem, opet, nije progovorio punih dvadeset godina nešto što tretira dunjaluk i ovosvjetske teme! Kada bi se probudio u zoru, uzeo bi papir i olovku i zapisivao bi sve što bi rekao i izgovorio toga dana, a onda bi naveče sve to analizirao![23]

Čovjek, doista, ima brojne mahane koje je nemoguće izbrojati. One bivaju skrivene ukoliko ih ne *otkrije* jezik i ne približi drugima. Imam Nevevi prenosi zanimljiv dijalog Kajsa b. Sa'ide i Eksema b. Sajfija. Jedan od njih dvojice je upitao drugoga: *Jesi li uspio pobrojati ljudske mahane?*, a on mu odgovori: *Njih je nemoguće pobrojati! Nabrojao sam do sada osam hiljada različitih ljudskih mahana, i otkrio, tom prilikom, jednu osobinu i kvalitetu, ko je bude zadobio i njome se okitio – sakrit će sve mahane koje ima!* Prijatelj ga je upitao: *A koja je ta osobina i kvaliteta?!*, a on je odgovorio: *Čuvanje jezika!*[24]

Prenosi se da je Abdullah b. Mes'ud, r.a., dok je boravio na Safi i učio telbijju, obrativši se svome jeziku, kazao: *Jeziku, izgovori dobro – pa ćeš zaraditi, a prešuti zlo – pa ćeš biti spašen, prije nego se moradneš kajati!* Prisutni, čuvši te riječi, upitaše ga: *Je li to tvoj govor ili si te riječi čuo od nekoga?* Odgovorio je: *Ne, nisu moje riječi, već sam čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada kaže: Čovjek većinu grešaka načini jezikom!*[25]

Nakon svega spomenutog, doima se sasvim logičkim zaključak kraljeva Indije, Kine, Perzije i Bizantije, koji su, kako navodi Ebu Bekr b. 'Ajjaš, aktualizirali opasnost jezika i konstatirali njegovu veliku štetnost i pogubno djelovanje. U ovom kazivanju jedan od njih četverice kaže: *Kajem se za ono*

[23] Pogledaj ova dva zanimljiva primjera: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/204.

[24] *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 675.

[25] Ovu predaju bilježe Taberani, Ibn ebi-d-Dun'ja u *Es-Samtu* i Bejheki u *Šu'abu-l-imanu*. Hafiz Iraki ovu predaju ocjenjuje dobrom. (Provjeri: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/202).

što sam rekao, ali se ne kajem za ono što nisam rekao!. Drugi veli: *Kada izgovorim neku riječ, ona postaje moj gospodar i ja ne mogu da je kontroliram, a kada je ne izgovorim, ja sam njen gospodar, ja nju kontroliram a ne ona mene!* Treći reče: *Ja se ne mogu načuditi onome koji govori: ako mu se vrati njegova izjava – naškodi mu, a ako mu se ne vrati – nikakve koristi od nje nema!* Četvrti dodade: *Da povratim ono što nisam rekao, lakše mi je nego da povratim ono što sam već izgovorio!*[26]

Jezik, uistinu, može izazvati brojne neželjene negativne posljedice svojim djelovanjem. Da bismo neutralizirali, ili bar, u najmanju ruku, minimizirali njegovo štetno djelovanje, moramo razotkriti široku lepezu kanala kojima on pojačava svoju bolest. Ukoliko definiramo te kanale i ograničimo slobodan pristup govoru i riječima u njih, itekako ćemo spriječiti negativne posljedice koje mogu nastati tom prilikom. U narednim recima spomenut ćemo spomenute kanale preko kojih jezik djeluje i ostavlja katastrofalne posljedice.

Bespotreban govor

Bespotreban ili suvišan govor smatra se pokuđenim. Otuda će vjernik izgovarati samo ono što je neophodno da bi nešto izrazio ili opisao, a svaki „višak" govora će izbjegavati, upravo zbog toga što u njemu nema koristi ili što može, a to je rizično, pogriješiti i uzrokovati neku štetnu posljedicu zbog koje će se kasnije kajati. Višak imetka, ukoliko ga čovjek posjeduje, treba podijeliti i tako očistiti svoju glavnicu, ali i višak svoga govora treba odagnati od sebe, odbacivanjem bespotrebnog govora i prakticiranjem šutnje.

[26] *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/204.

Ibrahim en-Neha'i, poznati učenjak iz generacije tabi'ina, jasno prijeti: *Dvoje će uništiti čovjeka: višak imetka i višak govora!*[27] To je zbog toga što mnoštvo govora rezultira dozom laži ili pretjeranosti, a mnoštvo kapitala zavede čovjeka i učini da se on umisli da je neovisan i hvale vrijedan. Zato Hasan el-Basri konstatira: *Onaj ko puno priča, puno i laže. Ko ima puno imetka, puno i griješi. Ko ima loše moralne osobine, taj sam sebe kažnjava!*[28]

Sve što čovjek treba kazati može se izraziti malim brojem riječi. Nekada nečije predavanje možete svesti na svega nekoliko rečenica. Sve ostalo je višak i bespotreban govor. Sve što osoba može iskazati sa jednom riječju, a ilustrira to sa dvije, ta druga riječ je višak i smatra se pokuđenom, pa makar u tome ne bilo grijeha ili štete, upravo zbog toga što je ta druga riječ, kako primjećuje Ibnu-l-Kajjim,[29] mogla biti zikr Allaha Uzvišenog, učenje Kur'ana, izgovaranje istigfara ili donošenje salavata.

Prve generacije muslimana su manifestirale istinsko slijeđenje časnoga islama u svim segmentima života, pa ako analiziramo i ovo polje djelovanja, otkrićemo njihovu viziju u tom pogledu. Tako 'Ata' b. ebi Rebbah naglašava: *Generacije koje su živjele prije vas prezirale su suvišan govor. Oni su suvišnim smatrali sve, izuzev Allahove Knjige, sunneta Allahovog Poslanika, s.a.v.s., naređivanja dobra, sprečavanja zla ili izgovaranja onoga što je neophodno za tvoj sopstveni život!,* i onda nas pita: *Zar se ne bi svako od vas zastidio, kada se otvori knjiga njegovih djela (na Sudnjem danu), da većina registrovanog i zapisanog u njoj bude nekorisna i za njegovu vjeru i za njegov dunjaluk?!*[30]

Koliko su prve generacije bile svjesne opasnosti suvišnog i bespotrebnog govora, najbolje potvrđuje izjava jednog ashaba:

[27] Cit. djelo, 3/211.
[28] Ibid., 3/211.
[29] Pogledaj: Ibnu-l-Kajjim el-Dževzijje, *Bolest i lijek*, str. 150.
[30] Provjeri: cit. djelo, 3/210.

Nekada mi neko nešto kaže, pa odgovoriti mu na to bilo bi mi draže od hladne vode žednoj osobi, ali mu ne odogovorim iz bojazni da bi moj govor bio suvišan![31]

Najbolji način da se izbjegne svaka vrsta rizika u pogledu našeg jezika i bespotrebnog govora je lična samokontrola i osobno testiranje, kako je predlagao jedan mudrac. Naime, on predlaže sljedeće: *Kada se čovjek nađe na nekom skupu ili sijelu, pa zaželi da nešto ispriča ili kaže – neka, onda, ušuti, a ako bude šutio, pa mu se dopadne njegova šutnja i počne se diviti sebi što šuti – neka, onda, progovori!*[32]

Zato Ibrahim et-Tejmi mudro savjetuje: *Vjernik kada nešto hoće da kaže, dobro razmisli, pa ako će mu to koristiti, onda i progovori, a ako neće, onda šuti, a grešnik pusti jeziku, pa melje li melje!*[33]

Pretjerivanje u govoru

Pod pretjerivanjem u govoru podrazumijevaju se preveliko brbljanje, dugi uvodi i pokušaji, da se ono što se može u kratkim crtama saopćiti, uljepšava i dotjeruje odugovlačeći u nedogled i, na takav, nadasve ohol način, pokušava graditi imidž pismene, obrazovane i rječite osobe. Takva vrstu govora osudio je Vjerovjesnik, s.a.v.s., riječima koje prenosi Džabir, r.a: *Najmrži su mi i najdalji od mog mjesta (u Džennetu) oni koji puno pričaju, koji su opširni u svom govoru i koji kitnjasto govore!*[34]

[31] El-Gazali, cit. djelo, 3/210.

[32] Ovu zanimljivu mudrost pogledati: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/211.

[33] Cit. djelo, 3/211.

[34] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 71 – Ma džae fi me"ali-l-ahlaki, hadis br. 2018 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Ahmed u *Musnedu,* 2/369 i 4/193, 194.

Fatima, r.a, Poslanikova, s.a.v.s., kćerka prenosi hadis u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., ističe: *Najgore u mom ummetu su one osobe koje uživaju u raskoši, hrane se probranim jelima, oblače luksuznu odjeću i pretjeruju u govoru!*[35]

Koliko je Allahov Poslanik, s.a.v.s, osuđivao pretjerivanje u govoru, izliv riječi za koje ne postoji nikakva potreba i svojevrsno brbljanje, najbolje će ilustrirati hadis koji prenosi 'Abdullah b. 'Amr, r.a: *Allah, uistinu, mrzi onoga koji pretjeruje u govoru i palaca svojim jezikom kao što krava čini dok preživa travu!*[36]

Treba napomenuti da se pod kitnjastim, opširnim i pretjeranim govorom podrazumijeva govor koji rezultira ohološću i naglašenom rječitosti, kako bi se i, na taj način, uzdiglo i izdvojilo nad drugima, što je, svakako, po islamskim propisima pokuđeno i neprimjereno.

Govor o onome što nas se ne tiče

Vrijeme koje je Allah Uzvišeni podario čovjeku, ukoliko ga on uspije iskoristiti na najbolji mogući način, njegovo je najveće bogatstvo i njegov neprocjenjivi kapital. Razumljivo, ako ga koristi za ono što ga se ne tiče, gubi ogroman dio tog kapitala, koji je mogao obrnuti i oploditi da ga je iskoristio za ono što Allah Plemeniti voli. Znajući za ljudsku opuštenost, ležernost i bespotrebno gubljenje značajnih poena na ovome svijetu, Allahov

[35] Hadis bilježi Bejheki u *Šu'abu-l-imanu* i Ibn ebi-d-Dun'ja u djelu *Zemmu-l-gibeti*. Ovu predaju Albani ocjenuje dobrom. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/690, hadis br. 3705.)

[36] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 44 – Kitabu-l-edebi, 72 – Ma džae fi-l-fesahati ve-l-bejani, hadis br. 2853 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ebu Davud u *Sunenu:* Kitabu-l-edebi, 91 – Ma džae fi-l-mutešeddiki fi-l-kelami, hadis br. 5005 i Ahmed u *Musnedu,* 2/165 i 187. Ovaj hadis Albani ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/382, hadis br. 1875.)

poslanik, Muhammed, s.a.v.s., je upozoravao: *Od ljepote islama nekog čovjeka je da se kloni onoga što ga se ne tiče!*[37]

Čovjekova sklonost da se interesira za ono što ga se ne tiče je njegova želja da sazna nešto od čega neće imati ni dunjalučke a ni ahiretske koristi. Kloniti se onoga što se čovjeka ne tiče, ne znači udaljavanje od toga zbog nezainteresiranosti, nepostojanja želje, htijenja ili čovjekovih prohtjeva, nego isključivo zbog respektiranja islama i udaljavanja od bilo koje vrste aktivnosti koju Allah, dž.š., ne preporučuje. Udaljavanje od onog što se direktno ne tiče određene osobe je, ustvari, upotpunjenje i uljepšavanje njegove vjere. Naime, svaka osoba koja je svjesna svoga Gospodara i koja konstantno ima na umu da ga njegov Gospodar prati, vidi, čuje i nadzire, osjeća potrebu, kako to lijepo artikuliraju islamski učenjaci kada komentiraju ovaj hadis, da ostavi i izbjegne ono što ga se ne tiče, a bavi se onim od čega će imati koristi i Allahovu nagradu.[38]

Neki islamski autoriteti ustvrdili su da citirani hadis simbolizira jedno ogromno etičko načelo. Oni smatraju da se kompletan čovjekov bonton može graditi na samo četiri hadisa:

1. Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka govori samo dobro ili, neka šuti!; 2. *Od ljepote islama jednog čovjeka je da se kloni onoga što ga se ne tiče!;* 3. Na upit jednog ashaba da ga

[37] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 37 – Kitabu-z-zuhd, 11. poglavlje, hadis br. 2318 i ocjenjuje ga kao garib i Ibn Madže u *Sunenu:* 36 – Kitabu-l-fiten, 12 – Keffu-l-lisani fi-l-fitneti, hadis br. 3976. Ovaj hadis bilježe još Ahmed, Malik, Taberani, Hakim, Ibn Asakir i dr. Ibn Hažer el-Hejsemi ga ocjenjuje hasen-predajom. (Uporedi: El-Hejsemi, *Fethu-l-mubin li šerhi-l-Erbe'in,* str. 143). Međutim, on je, s obzirom na brojne predaje koje jedna drugu pojačavaju, ocijenjen kao autentičan. (Provjeri: *Rijadu-s-salihin,* hadis br. 67 (izdanje. Daru-s-sekafeti-l-'arebijje, Damask, 1994) i *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/1027, hadis br. 5911).

[38] Analiziraj zanimljiv Ibn Redžebov komentar ovog hadisa: *Džami'u-l-'ulumi ve-l-hikemi,* str.129-137 i *Buđenje ambicija,* 173-184.

posavjetuje, Vjerovjesnik, s.a.v.s., mu je samo rekao: *Ne srdi se!* i 4. *Pravi vjernik voli svome bratu ono što voli sebi!*[39]

Kloniti se onoga što nas se ne tiče je izuzetna vrlina koju nije lahko priskrbiti u životu. Onaj ko se okiti spomenutim svojstvom zaogrnuo se kvalitetom istinoljubivosti, kao što Sehl b. Abdullah upozorava: *Onome koji govori ono što ga se ne tiče, uskraćena je vrlina istinoljubivosti!* a to svojstvo bi mu uveliko otvorilo velike mogućnosti obasipanja Allahovom, dž.š., milošću, a u suprotnom, kako ističe Hasan el-Basri, ta milost i briga će biti uskraćeni: *U znake da je Allah Uzvišeni napustio i na cjedilu ostavio nekog roba spada i to što mu je dao da se zabavi onim što ga se ne tiče!*[40]

Svi smo, nažalost, svjedoci koliko je ovisnost o zanimanju za nešto što nas se ne bi trebalo ticati uprisućena u našoj praksi i svakodnevnoj komunikaciji. Vrlo je bitno biti svjestan te štetne osobine i pokušavati, koliko je u našoj moći, odagnavati je iz svoje svakodnevnice i našeg praktičnog života. Rijetke su osobe koje su imune na tu vrstu bakterije koja hara u našim svakodnevnim komunikacijama i kontaktima. Prethodne generacije su se, također, borile sa tom štetnom osobinom. Tako Muverrek el-'Idžli kaže: *Ima nešto što toliko i toliko godina pokušavam naučiti, a što mi nikako ne polazi za rukom. No, ja se nikada neću okaniti da to postignem.* Kada su ga upitali o čemu se radi, on je odgovorio: *Pokušavam se naučiti da se ne osvrćem na ono što me se ne tiče!*[41]

Mi nismo svjesni opasnosti koju donosi ta loša osobina. Koliko ta anomalija može naštetiti čovjeku najbolje će ilustrirati hadis koji prenosi Enes, r.a: *Jedan mladić je poginuo kao šehid u Bici na Uhudu. Na trbuhu smo mu našli kamen koji je vezivao zbog gladi. Majka mu je obrisala prašinu sa lica i*

[39] Ibn Redžeb, *Džami'u-l-'ulumi ve-l-hikemi,* str. 130 i *Buđenje ambicija,* str. 174 i El-Hejsemi, *Fethu-l-mubin li šerhi-l-Erbe'in,* str. 145.

[40] *Bistro more pobožnosti i suptilnosti,* str. 68.

[41] Ahmed Ferid, *cit. djelo,* str.68.

rekla: 'Neka ti je prijatan Džennet, sinko!' Na ove riječi Vjerovjesnik, s.a.v.s., je reagirao: 'A otkud ti znaš?! Možda je govorio nešto što ga se ne tiče i škrtario zbog onoga što mu ne bi naštetilo![42]

Izbjegavanje te štetne osobine može čovjeku donijeti neslućene blagodati. U nekim predajama kaže se da izbjegavanje onog što nas se ne tiče može čak rezultirati Džennetom i njegovim ljepotama. U predaji Muhammeda b. Ka'ba spominje se da je jednom prilikom Allahov Poslanik, s.a.v.s., dok je sjedio sa svojim ashabima, rekao: *Prvi koji uđe na ova vrata je jedan od stanovnika Dženneta!* Na vratima se prvi pojavio 'Abdullah b. Selam, r.a. Ashabi su, nakon toga, prišli Abdullahu b. Selamu, r.a., i obavijestili ga o tome, a onda ga zamolili: *Reci nam o svom djelu koje ti smatraš najboljim i za koje očekuješ Allahovu nagradu!* On im je skromno odgovorio: *Ja sam slab, ali ako za nešto očekujem Allahovu nagradu onda je to zbog toga što nikome ne mislim zlo i što izbjegavam ono što me se ne tiče!*[43]

Kako su tu osobinu definirale prve generacije muslimana, najbolje će dočarati izjava 'Abdullaha b 'Abbasa, r.a., koju prenosi Mudžahid: *Petero mi je draže od krda najboljih kamila i konja: ne govori ono što te se ne tiče, jer je to isprazno i ne garantira ti da si pošteđen grijeha; ne govori o onome što te se tiče dok ne sazrije prilika za to, jer neko može, ko govori o onome što ga se tiče, reći to na pogrešnom mjestu, pa da mu to opet bude teret; ne nadmeći se u govoru ni s razumnim ni s nerazumnim, jer će te razuman nadgovoriti i osramotiti, a*

[42] Hadis bilježi Tirmizi u Sunenu: 37 – Kitabu-z-zuhd, 11. poglavlje, hadis br. 2316 u nešto kraćoj verziji i ocjenjuje ga kao garib. Hafiz Iraki kaže da ga prenosi sa slabim senedom Ibn ebi-d-Dun'ja u *Es-Samtu*. (*Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/206-207).

[43] Ovo predanje bilježi Ibn ebi-d-Dun'ja u *Es-Samtu*. Hafiz Iraki za ovu predaju kaže da je mursel i navodi da se u njenom lancu prenosilaca nalazi Ebu Nedžih, o čijoj autentičnosti su se hadiski autoriteti razišli. (Uporedi: *Ihaju 'ulumi-d-din*, 3/207).

nerazuman će te uvrijediti; svog brata, kada je odsutan, spominji po čemu bi volio da i on tebe spominje i oprosti ono što bi volio da i tebi bude oprošteno i odnosi se prema njemu kako bi i ti volio da se on odnosi prema tebi i radi kao onaj čovjek koji zna da će za dobro biti nagrađen a za zlo kažnjen![44]

Pitanje nekoga o onome što nas se ne tiče može poroditi neugodu ili, čak, i grijeh. Već samo pitanje je gubljenje vremena, a i odgovor onoga koga si upitao je, također, gubljenje vremena, koje se moglo iskoristiti u korisnije svrhe. Ako nekoga upitaš o nekom ibadetu koji on izvršava, dovodiš ga u nezavidnu poziciju: da ti odgovori kako on taj ibadet obavlja i tako dođe u iskušenje narcisoidnosti i samohvale ili da, iz skromnosti, kaže da ne izvršava taj ibadet, pa da dođe u iskušenje da slaže! Ili da, recimo, nekoga upitaš: *Gdje si krenuo? Gdje ideš?* Moguće je da ta osoba ima razloga da prikrije cilj tog svog putovanja, pa ako ti kaže gdje namjerava ići, može imati neugodnosti, a ako ti prikrije cilj svoga putovanja, morat će slagati, i onda ćeš ti biti uzročnik toj laži![45]

Jedini način da se čovjek udalji od te loše osobine jeste stalna svijest o svome Gospodaru, svijest da nas On nadzire, da zna u svakom momentu šta govorimo i šta radimo i, permanentna svijest o smrti koja nas očekuje i nakon koje treba polagati račun za svaku riječ koju smo izgovorili. Jedino naše vezivanje za Allahovu, dž.š., riječ može od nas udaljiti naše interesiranje za ono što nas se ne tiče. Zar možemo ostati imuni na takvu vrstu ponašanja, nakon ovih riječi Uzvišenog: *Mi stvaramo čovjeka i znamo šta mu sve duša njegova haje, jer Mi smo njemu bliži od vratne žile kucavice. Kad se dvojica sastanu i sjednu jedan s desne, a drugi s lijeve strane, nijedan od njih ne izusti neku riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije!* (*Kaf*, 16-18.)

[44] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/207-208. Uporedi, također, bosansko izdanje, 5/285.

[45] Pogledaj o ovome izvanrednu elaboraciju Imama Gazalija: cit. djelo, 3/208-209 i bosansko izdanje, 5/286-287.

Otkrivanje mahana drugih osoba

Sramote i mahane drugih osoba treba skrivati a jezik čuvati od širenja priča o tome. Iznalaženje mahana drugih osoba je apsolutni haram, a još ako upotrijebimo jezik da te mahane iznesemo i drugima, to će taj haram učiniti još drastičnijim i pogubnijim. Zlatno islamsko pravilo je da musliman treba zaštiti muslimana, prikriti njegove mahane i ružne osobine, kako bi na taj način spriječio širenje smutnje i anarhije među muslimanima.

Izuzetak iz ovog pravila su nepouzdane osobe koje tumače vjeru, posebno prenosioci hadisa, koji, ukoliko se prihvate njihovi hadisi i njihova tumačenja vjere, mogu itekako okrnjiti originalnost univerzalne ideje islama i umnogome falsificirati njegovo učenje. Takve treba razotkriti narodu, kako bi bili oprezni prilikom njihovog interpretiranja vjere i kako bi se zaštitili od njihove smutnje.[46]

Ebu Hurejre, r.a, u tom pogledu, prenosi hadis u kojem nam Allahov Poslanik, s.a.v.s, upućuje izuzetno lijepe savjete: *Ko otkloni vjerniku neku dunjalučku nevolju, Allah će njemu otkloniti nevolju na Sudnjem danu. Ko olakša onome ko je u teškoći, Allah će njemu olakšati na ovom i budućem svijetu. Ko prekrije mahanu muslimana, Allah će njega prekriti na ovom i budućem svijetu. Allah je na pomoći robu dok je on na pomoći svome bratu!*[47]

Poslanik islama, s.a.v.s., prijeti da će otkrivanje i razglašavanje nečije mahane rezultirati Allahovim razotkrivanjem i sramoćenjem te osobe u njegovoj kući i najbližem okruženju. Abdullah b. Abbas, r.a, prenosi predaju u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: *Ko prikrije sramotu svoga brata muslimana, Allah će prikriti njegovu sramotu*

[46] Pogledaj o tome: Ibn Dekik el-'Id, *Šerhu-l-erbe'ine hadise-n-nevevijje,* str. 147; El-Hejsemi, *Fethu-l-mubin li šerhi-l-Erbe'in,* str.256-257 i Hasan el-Medabigi, *Hašijetu Fethi-l-mubini,* str. 255-257.

[47] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu:* 48 – Kitabu-z-zikri ve-d-du'ai ve-t-tevbeti ve-l-istigfari, 11 – Fadlu-l-idžtima'i 'ala tilaveti-l-Kur'ani ve 'ale-z-zikri, hadis br. 2699.

na Sudnjem danu. Ko razotkrije sramotu svoga brata muslimana, Allah će razotkriti njegovu sramotu i osramotit će ga, na isti način, u njegovoj vlastitoj kući![48]

Sličnu predaju prenosi i Abdullah b. Omer, r.a. U toj predaji se kaže da je jednom prilikom Vjerovjesnik, s.a.v.s., sa minbere glasno uzviknuo: *Skupino onih koji ste primili islam svojim jezicima a iman još uvijek nije ušao u vaša srca, nemojte uznemiravati muslimane, nemojte ih sramotiti i nemojte iznalaziti njihove mahane, jer, zaista, ko bude iznalazio mahane svoga brata muslimana, Allah će razotkriti njegove mahane, a kome Allah bude razotkrivao njegove mahane, osramotit će ga, pa makar usred njegove kuće!* Abdullah, r.a., je jednog dana, gledajući u Kjabu, izjavio: *Ti si veličanstvena a veličanstvena je tvoja svetost i čast, ali je čast jednog vjernika kod Allaha veća od tvoje časti!*[49]

Dakle, istraživanje tuđih mahana i sramota i njihovo širenje je, prema ovome hadisu, jasan znak da iman nije ušao u srca određenih osoba, jer da je ušao i da, na temelju njega, izgrađuju svoje kriterije, očito je da nikada ne bi radili ono što je štetno!

Komparacija časti Kjabe i časti vjernika i Ibn Omerovo, r.a., preferiranje časti vjernika nad čašću svete Kjabe, sasvim zorno ukazuje na našu obavezu zaštite vjerničke časti i zabrane razotkrivanja njegovih mahana i sramota. Očito je da se ovo Ibn Omerovo, r.a, kazivanje oslanja na Vjerovjesnikovu, s.a.v.s., izjavu koja nikog od nas ne bi smjela ostaviti ravnodušnim.

[48] Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu:* 20 – Kitabu-l-hudud, 5 – Babu-s-sitri 'ale-l-mu'mini ve def'i-l-hududi bi-š-šubuhati, hadis br. 2546. Ovaj hadis je ocijenjen hasen-predajom. (Vidi: dr. Fuad Sedić, *Veliki grijesi,* str. 218).

[49] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu:* 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 85 – Ma džae fi ta'zimi-l-mu'mini, hadis br. 2032 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun i Amed u *Musnedu,* 4/421 i 424.

Abdullah b. Amr, r.a, kaže da je vidio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako obilazi oko Kjabe i govori: *Kako si lijepa i kako je lijep tvoj miris! Kako si veličanstvena i kako je veličanstvena tvoja svetost! Tako mi Onoga u čijoj je ruci Muhammedova duša, čast vjernika, njegov imetak, njegova krv i naše lijepo mišljenje o njemu, uistinu su, kod Allaha, veći od tvoje časti i veličanstvenosti!*[50]

Uistinu je čast vjernika kod Allaha, dž.š., veličanstvena. Sačuvajmo svoj jezik da ne okrnji čast vjernika koju Allah, dž.š., toliko respektira! Najbolji način da sačuvamo svoj jezik od te vrste grijeha je svijest o stalnom Allahovom nadziranju svih naših postupaka i, posebno, prisjećanje na svoje mahane, sramote i nedostatke, kao što nas savjetuje 'Abdullah b. 'Abbas, r.a: *Kada se odlučiš da spomeneš neke mahane svoga druga, sjeti se svojih mahana!*[51]

Ako se navedenom doda još i izjava Alije b. Ebi Taliba, r.a, onda svako od nas treba naći modalitete kako zaustaviti svoj jezik u širenju onoga što drugi rade i iznošenju njihovih grijeha i sramota. Naime, Alija, r.a, je rekao: *Isti grijeh imaju onaj koji od nekog prenosi i širi ružan, bestidan i sramotan govor, kao i onaj koji ga je izgovorio!*[52]

Otkrivanje svojih grijeha

Kako god je zabranjeno govoriti o mahanama drugih i razotkrivati njihove sramote, zabranjeno je iznositi i govoriti o svojim mahanama, sramotama i grijesima. Čovjek je takvo

[50] Hadis bilježi Ibn Madže u *Sunenu:* 36 – Kitabu-l-fiten, 2 – Hurmetu demi-l-mu'mini ve malihi, hadis br. 3932.

[51] Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu:* 152 – Babu-l-'ajjabi, predaja br. 329, str. 121.

[52] Ovu predaju bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu:* 151 – Babun men semi'a bifahišetin feevšaha, hadis br. 325, str. 120.

slabašno biće, da ga šejtan vrlo brzo zavede i on, u svojoj lahkomislenosti, počini neki grijeh ili sramotu, zbog čega se kasnije kaje Allahu Uzvišenom. Allah Plemeniti, iz Svoje beskrajne milosti i plemenitosti, prašta grijehe Svojim robovima, koji to učine iz lahkomislenosti. Prema tome, kada Allah Milostivi oprosti neki naš grijeh, onda taj grijeh i više ne postoji.

Međutim, mnogi od nas, iz svoje naivnosti i nesmotrenosti, neku učinjenu sramotu ili grijeh, svojim jezicima prenesu drugima, pa, onda, taj grijeh bude predmetom diskusija i rasprava među ljudima. Uz to, aktualiziranje nekog grijeha i sramote, popularizira te i inicira druge da, eventualno, učine iste grijehe. Zato je islamsko pravilo - ne govoriti o svojim mahanama, sramotama i grijesima, koje čovjek pričini, kako bismo minimizirali njihovu štetnost i utjecaj na druge.

Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s., posebno je, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, upozorio na tu vrstu naše nesmotrenosti, naglasivši: *Svi će moji sljedbenici biti sačuvani izuzev oni koji javno i otvoreno griješe, a od javnih i otvorenih grijeha je kada čovjek noću nešto uradi i Allah mu to sakrije a on, osvanuvši, rekne drugu svome: 'Ja sam sinoć uradio taj i taj grijeh!' Allah ga je već bio sakrio, a on osvanuo i objelodanjuje ono što je Allah sakrio!*[53]

Veliki islamski učenjak Et-Tibi, tumačeći spomenuti hadis, kaže da će Poslanikovi, s.a.v.s, sljedbenici biti sačuvani od ogovaranja drugih ljudi, ukoliko ne iznesu i ne objelodane taj svoj grijeh.[54]

Ukoliko čovjek sačuva svoj jezik od objelodanjivanja svoga grijeha, postoji velika vjerovatnoća i pritajena nada da će Allah

[53] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu:* 78 – Kitabu-l-edeb, 60 – Babu setri-l-mu'mini 'ala nefsihi, hadis br. 6069 i Muslim u *Sahihu:* 53 - Kitabu-z-zuhd, 8 – Babu-n-nehji 'an hetki-l-insani sitre nefsihi, hadis br. 2990.

[54] Uporedi: Ibn Hadžer, *Fethu-l-Bari,* 10/502.

Uzvišeni taj grijeh oprostiti i da ga neće objelodaniti ni na Sudnjem danu. Čuvanje našeg jezika može, uistinu, rezultirati Allahovim oprostom od dotičnog grijeha. To nam, eksplicite, potvrđuje autentična predaja 'Abdullaha b. Omera, r.a., u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s., naglašava da će Allah Uzvišeni upitati Svoga roba o grijehu koje je počinio na dunjaluku, a koje je čovjek skrio, pa mu ga i Allah prekrio, i, onda, na Sudnjem danu, na Danu obračuna, reći će mu: *Danas ti ga i praštam!*[55]

Pričanje o tajnama bračne intime supružnika

Jezik je poput doušnika koji ima priliku otkriti neku tajnu i prenijeti je drugima. Zabranjeno je čovjeku i ženi prenositi bilo kakve detalje drugima nakon intimnog odnosa. Takvo kazivanje je strogo zabranjeno i ono mora ostati u krugu supružnika.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., eksplicite, govori o zabrani takvog postupka u hadisu koji od njega prenosi Ebu Se'id el-Hudri, r.a: *Najgori položaj kod Allaha na Sudnjem danu će, uistinu, imati čovjek ili žena koji imaju intimni odnos pa, nakon toga, jedno od njih dvoje objelodani tajnu svog supružnika!*[56]

U drugoj Muslimovoj predaji koju, također, prenosi Ebu Se'id el-Hudri, r.a., Vjerovjesnik, s.a.v.s., tu aktivnost jezika proglašava pronevjerom emaneta, jer je bračni život emanet i oba bračna druga ga moraju čuvati. U toj predaji se kaže: *Uistinu, najveća pronevjera emaneta kod Allaha na Sudnjem*

[55] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu:* 78 – Kitabu-l-edeb, 60 – Babu setri-l-mu'mini 'ala nefsihi, hadis br. 6070.

[56] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu:* 16 – Kitabu-n-nikah, 21 – Babu tahrimi ifšai sirri-l-mer'eti, hadis br. 1437.

danu je da čovjek ima intimni odnos sa svojom ženom i, nakon toga, objelodani njenu tajnu![57]

Imam Nevevi, komentirajući ovaj hadis napominje da je haram bilo šta prenositi drugima o načinu spolnog akta sa svojoj suprugom. Čak i samo spominjanje spolnog akta je mekruh, jer ta informacija ne donosi nikakvu korist drugima.[58] Ibn Kajjim i drugi čak drže da je to jedan od velikih grijeha.[59]

Pričanje o svom bračnom odnosu može dovesti do projiciranja intimnih scena u glavama ljudi, tako da te scene postanu žive poput scena sa filmskog platna. Otuda je Vjerovjesnik, s.a.v.s., svaku vrstu opisivanja strogo zabranio. U predaji Ebu Hurejrca, r.a., ta zabrana je istinski kategorična. On prenosi da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom prilikom, kada je klanjao kao imam, okrenuo licem ka njima i rekao: *O prisutna skupino!*, a onda se obratio muškarcima: *Ima li neko od vas da pride svojoj ženi, nakon što zaključa vrata i skine svoju odjeću, a zatim izađe (nakon spolnog akta) govoreći: 'Učinio sam to i to sa svojom suprugom!'* Svi su šutjeli. Tada se okrenuo ženama i postavio im isto pitanje. One su, također, šutjele. Tada se jedna djevojka propela da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., može primijetiti i dovoljno čuti, pa je rekla: *Da, tako mi Allaha, i oni i one pričaju!* Nakon toga, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je rekao: *Znate li šta je slično onome koji tako postupi. To je slično šejtanu i šejtanici, koji se sretnu na ulici i stupe u intimni odnos dok ih ljudi gledaju!*[60]

Ima čak ljudi koji ne samo da prepričavaju drugima scene intimnog odnosa sa svojom suprugom, nego se i hvale svojom

[57] Hadis bilježi Muslim u cit. djelu, cit. babu, hadis br. 1437.

[58] Nevevi, *Šerhu Sahihi Muslim,* 10/8.

[59] Uporedi: Ibnu-n-Nehhas, *Tenbihu-l-gafilin 'an e'amali-l-džahilin,* str.282.

[60] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu:* Kitabu-n-nikah, 50 – Babu ma jekrehu min zikri-r-redžuli ma jekunu men esabethu ehlehu, hadis br. 2174 i Ahmed u *Musnedu,* 2/540 i 541.

potencijom i veoma čestim prilaskom supruzi. To je, također, strogi haram.[61] Na taj način čovjek otkriva ono što treba da bude tajna bračnog života, a u isto vrijeme, on se hvali svojom izrazitom potencijom, što može itekako negativno utjecati na psihu onoga koji to sluša: ako je muškarac pa nema takvu snagu – ražalostiti će ga, a ako to tuđa supruga sluša, a njen muž nije u stanju redovno imati intimni odnos – ražalostit će nju i, sasvim moguće, doprinijeti neslozi i nesporazumu u tom braku.

Zbog spomenutih i drugih razloga, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zabranio svaku vrstu priče i hvalisanja u tom pogledu. Ebu Se'id el-Hudri, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Haram je ponositi se i hvalisati svojom spolnom potencijom!*[62]

Zabrana prenošenja onoga što se priča

Čovjek treba da govori samo ono što je istinito, provjereno i sigurno. Sve ono što nije dobro provjereno može biti rizično i, zato, svaka osoba treba izbjegavati govor i prenošenje drugih. Upravo to ga može i nesvjesno odvesti u laž. Otuda, vjernik treba uvijek imati na umu riječi svoga Gospodara, koji ga upozorava na odgovornost svojih organa: *Ne povodi se za onim što ne znaš! I sluh, i vid, i razum, za sve će se to, zaista, odgovarati.*[63]

Allah Uzvišeni, također, kaže: *On ne izusti nijednu riječ, a da pored njega nije prisutan onaj koji bdije.*[64]

[61] Pogledaj: Ibnu-l-Esir, *En-Nihajetu fi garibi-l-hadisi ve-l-eseri*, 2/337.

[62] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/29. Bilježi ga, također, i Ebu Ja'la el-Mevsili. Ova predaja je ocijenjena dobrom. (Vidi: Ibnu-n-Nehhas, cit. djelo, str. 283).

[63] *El-Isra'*, 36.

[64] *Kaf*, 18.

Ovaj rizik koji može nastati našim aktiviranjem jezika, najbolje je ilustrirao Vjerovjesnik, s.a.v.s., u predaji koju prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Dovoljno je čovjeku laži da prenosi sve što je čuo!*[65]

Imam Muslim, nakon ove Poslanikove, s.a.v.s., predaje, citira poznatog učenjaka 'Abdurrahmana b. Mehdija, koji kaže: *Čovjek neće moći biti imam, primjer drugim ljudima koji će oni slijediti, sve dok ne prestane da priča ono što čuje!*[66]

Vjernik mora biti siguran u informaciju koju prenosi, u suprotnom prešutjet će je i neće dozvoliti i nesvjesno da padne u močvaru laži i barušţinu lažnog govora. Huzejfe, r.a., prenosi Vjerovjesnikov, s.a.v.s., hadis u kojem se sasvim jasno upozorava na pogubnost prenošenja onoga što ljudi pričaju: *Ružna li je poštapalica čovjeka koji govori: 'Čuo sam kako ljudi pričaju!*[67]

El-Hattabi, tumačeći ovaj hadis, ističe da se riječi: *Čuo sam kako ljudi pričaju* koriste za govor za koji se ne zna ko ga je izrekao, niti je potvrđeno da je tačan. On dalje navodi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., pokudio tu vrstu govora i naredio da se ono što se čuje dobro provjeri prije nego što se prenese drugom.[68]

[65] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu:* El-Mukkadima, 3 – Babu-n-nehji 'ani-l-hadisi bikulli ma semi'a, hadis br. 5.

[66] Predaju bilježi Muslim: cit. djelo, cit. bab, 1/25 (izdanje: Daru Ibn Hazm, Bejrut, 1995.)

[67] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 77 – Babu kavli-r-redžuli: „Ze'amu", hadis br. 4972. Ovaj hadis je ocijenjen vjerodostojnom predajom. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/547, hadis, br. 2846).

[68] *El-Ezkar,* str. 542 i *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 754.

Ogovaranje - izuzetno opasna oštrica jezika

Jedna od najgorih osobina koju čovjek može posjedovati je ogovaranje. To je jedna od najvećih štetnosti koju jezik može prouzrokovati. Iako je strogo zabranjena i Kur'anom i sunnetom i konsenzusom islamskih učenjaka, ova negativna osobina je izuzetno prisutna među svim kategorijama ljudi.

Allah, Gospodar svjetova, strogo zabranjuje ogovaranje. On kaže: *O vjernici, klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, zaista, grijeh. I ne uhodite jedni druge i ne ogovarajte jedni druge! Zar bi nekom od vas bilo drago da jede meso umrloga brata svoga, - a vama je to odvratno -, zato se bojte Allaha. Allah, zaista, prima pokajanje i samilostan je.*[69]

Poređenje ogovaranja s konzumiranjem mesa umrlog brata na najeklatantniji način govori o ovoj negativnoj osobini, čime Allah Uzvišeni ovu negativnost želi u korijenu iščupati iz naše prakse.

Ogovaranje nije ništa drugo do želja da se omalovaži i ponizi drugi, da se obesnaži njegova čast, devalvira njegov ugled, te da se ismije pred drugima, dok je on odsutan. Navedena anomalija je sredstvo razaranja, jer onaj ko boluje od spomenute bolesti ne ostavlja nikoga a da na njega ne baci otrov ogovaranja. Zbog toga Allah Uzvišeni ovu štetnu naviku uspoređuje s konzumiranjem ljudskog mesa i, što je još drastičnije, uspoređuje to s mesom umrlog brata svoga!!!

Poslanik islama, s.a.v.s., je, u predaji Ebu Hurejrea, r.a, strogo zabranio povredu života, imetka i časti muslimana,

[69] *El-Hudžurat*, 12.

naglasivši: *Život, imetak i čast jednog muslimana strogo je zabranjena drugom muslimanu!*[70]

Se'id b. Zejd, r.a., prenosi hadis u kojem se ističe da je omalovažavanje tuđe časti, jedan od najvećih grijeha. U njemu Poslanik, s.a.v.s., napominje: *Među najveće grijehe spada bespravno napadanje tuđe časti!*[71]

Budući da ogovaranje itekako narušava čast i devalvira dostojanstvo muslimana, jasno je da se vjernik mora kloniti takve vrste djelovanja.

Ogovaranje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., sasvim jasno definirao u predaji Ebu Hurejrea, r.a., u kojoj se navodi da je upitao: *Znate li šta je ogovoranje?* Ashabi su odgovorili: *Allah i Njegov Poslanik to najbolje znaju!* On je kazao: *Ogovaranje je da o svom bratu govoriš ono što on ne voli! - A šta ako je istina ono što o njemu govorim?!* – zapita neko, a Vjerovjesnik, s.a.v.s., odgovori: *Ako to bude istina – ogovorio si ga, a ako ne bude – onda si ga potvorio!*[72]

Čak se u jednoj, doduše slabijoj Džabirovoj i Ebu Se'idovoj, r.a., predaji napominje da je ogovoranje opasnije i od samog bluda: *Dobro se čuvajte ogovaranja! Ono je gore od bluda! Čovjek počini blud i pokaje se, pa mu Allah primi pokajanje.*

[70] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 10 – Babu tahrimi zulmi-l-muslimi, hadis br. 2564. (Vidi, također, Muslimova zbirka hadisa, 3/254-255, hadis br. 1775.)

[71] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 - Babun fi-l-gibeti, hadis br. 4876. Ovaj hadis je ocijenjen autentičnim. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 1/439, hadis br. 2203).

[72] Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: cit. kitab, 20 – Babu tahrimi-l-gibeti, hadis br. 2589; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 – Babun fi-l-gibeti, hadis br. 4874 i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 23 – Ma džae fi-l-gibeti, hadis br. 1934 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

Međutim, onome koji je ogovarao, Allah neće oprostiti sve dok mu ogovarani ne oprosti![73]

Kolika opasnost vreba od ove vrste grijeha, najbolje ilustrira Vjerovjesnikov, s.a.v.s., hadis u kojem se predviđaju strahovite sankcije za njegove počinitelje na Sudnjem danu. Naime, Enes b. Malik, r.a., prenosi Poslanikove, s.a.v.s., riječi: *Kada sam bio na Mi'radžu, prošao sam pored ljudi koji su bakrenim noktima sami sebi grebali lica i grudi, pa sam upitao: 'Džibrile, ko su ovi?' On je odgovorio: 'To su oni koji su ogovarali druge ljude i devalvirali njihovu čast!*[74]

Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., upozorenje Aiši, r.a., kada je ona rekla da je Safijja, r.a, niskoga rasta, želeći time umanjiti njenu vrijednost: *Rekla si tako krupnu riječ, koja bi, kada bi se pomiješala sa morem, opoganila bi ga!*[75]

Također je, kako prenosi Aiša, r.a, jednom prilikom neki čovjek spomenut po nekoj svojoj lošoj osobini u prisustvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., na što je on primijetio: *Ne bih volio da sam spomenuo nekoga na taj način pa kad bi zauzvrat dobio to i to!*[76]

[73] Hadis bilježe Ibn ebi-d-Dun'ja u djelu *„Zemmu-l-gibeti"*; Ibn Hibban u *Ed-Du'afau*; Ibn Merdevjeh u *Et-Tefsiru* i Ebu-š-Šejh u *Et-Tevbihu*. Ova predaja je ocijenjena slabom. (Vidi: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, str. 324, hadis br. 2204.)

[74] Bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 – Babun fi-l-gibeti, hadis br. 4878 i Ahmed u *Musnedu*, 3/224. Lanac prenosilaca ovog hadisa je autentičan. (Uporedi: *Rijadu-s-salihin*, str. 448, hadis br. 1526. i *Sahihu-l-Džami-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/926, hadis br. 5213.)

[75] Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 – Babun fi-l-gibeti, hadis br. 4875; Tirmizi u *Sunenu*: 38 – Kitabu sifeti-l-kijameti, 51. poglavlje, hadis br. 2502 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Musnedu*, 6/189., s vjerodostojnim lancem prenosilaca.

[76] Hadis je vjerodostojan i prenose ga isti prenosioci kao i u nastavku prethodnog hadisa.

Ebu Berze el-Eslemi, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s, rekao: *O skupino onih koji vjerujete samo jezikom a iman još nije ušao u vaša srca, ne ogovarajte muslimane i ne istražujte njihove mahane, jer ko bude istraživao njihove mahane, Allah će otkriti njihove mahane. A čiju mahanu Allah otkrije, osramotiće ga u njegovoj porodici!*[77]

Džabir b. 'Abdullah, r.a, kaže: *Bili smo sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., kojom prilikom smo osjetili smrad lešine, pa nas je upitao: Znate li kakav je ovo smrad? To je smrad (ružan zadah) onih koji ogovaraju vjernike!*[78]

'Abdullah b. Mes'ud, r.a., prenosi: *Sjedili smo sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s., kada je jedan čovjek napustio društvo, nakon čega je drugi čovjek počeo o njemu loše govoriti, pa mu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: 'Iščačkaj prostor uz svoje zube!' Čovjek iznenađeno reagova: 'Zašto?! Nisam jeo nikakvo meso!' – 'Jeo si meso brata svoga!' – odgovori mu Poslanik, s.a.v.s.*[79]

Poznat je slučaj Ma'iza, r.a., koji je učinio blud i tražio od Vjerovjesnika, s.a.v.s., da izvrši kamenovanje zbog tog prijestupa, što je, nakon njegovog petog priznanja, i izvršeno. Nakon toga Poslanik, s.a.v.s., je čuo dvojicu ljudi kako jedan drugome govore: *Zar ne vidiš ovoga koga je Allah zaštitio, a duša ga nije ostavila, sve dok nije kamenovan poput psa?!* Poslanik, s.a.v.s., je išao dok nije došao do lešine uginulog magarca, a onda je rekao: *Gdje su ona dvojica ljudi, neka dođu i neka jedu lešinu ovog magarca!* Oni su začuđeno upitali:

[77] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 37 – babun fi-l-gibeti, hadis br. 4880.

[78] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 3/351. Ova predaja je pouzdana. (Vidi: *El-Halalu ve-l-haramu fi-l-islami*, str. 297 i izdanje na bosanskom: *Halal i haram u islamu*, str. 406).

[79] Hadis bilježi Taberani sa vjerodostojnim lancem prenosilaca. (Uporedi: *El-Halalu ve-l-haramu fi-l-islami*, str. 296 i izdanje na bosanskom: *Halal i haram u islamu*, str. 405.) Sličnu predaju sa potpunim lancem prenosilaca bilježi i El-Kušejri u *Er-Risaletu-l-kušejrijje*, str. 404.

Allah ti se smilovao, Allahov Poslaniče, pa zar se ovo jede?! Poslanik, s.a.v.s., im je na to rekao: *Ono što ste maloprije govorili o svome bratu, gore je od jedenja uginulog magarca. Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, on (Ma'iz) sada uživa u ljepotama džennetskih rijeka!* [80]

Koliko je ogovaranje gnusno najbolje će ilustrirati sljedeće dvije predaje:

Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., naredio ljudima da poste jedan dan, napomenuvši: *Neka niko ne iftari dok mu ja ne dozvolim!* Ljudi su postili, a kada se noć približila, jedan čovjek je došao i rekao: *Allahov Poslaniče, ja još postim, pa dozvoli mi da se iftarim.* On mu je dozvolio. Tako su dolazili jedan po jedan, dok nije došao jedan čovjek i rekao: *Allahov Poslaniče, dvije djevojke iz porodice još uvijek poste a stid ih da ti dođu, pa dozvoli im da se iftare!* Vjerovjesnik, s.a.v.s., se okrenu od njega, na njegovu opetovanu molbu ponovo se okrenu od njega, pa na ponovnu molbu, reče mu: *Njih dvije nisu postile! Kako će postiti neko ko je čitav dan jeo ljudsko meso?! Idi i naredi im, ako su postile, neka povrate!* Taj čovjek im je otišao i obavijestio ih o tome. Njih dvije su povratile i to svaka po ugrušak krvi. Nakon toga, čovjek se vratio Vjerovjesniku, s.a.v.s., i obavijestio ga o tome, a on mu reče: *Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, da je to ostalo u njihovim utrobama, progutala bi ih džehennemska vatra!*[81]

[80] Hadis bilježi Ebu Ja'la el-Mevsili. Hafiz Ibn Kesir kaže da su prenosioci ovog hadisa autentični. (Vidi: *Tefsir Ibn Kesir*, 4/275 (izdanje na arap. jeziku) i str. 1284 (izdanje na bosanskom jeziku).

[81] Hadis bilježe Ibn ebi-d-Dun'ja u *Es-Samtu* i Ibn Merdevjeh u *Et-Tefsiru*. Hafiz 'Iraki smatra da se u ovom lancu prenosilaca nalazi Jezid er-Rekaši koji je slab kao prenosilac. (Vidi: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1603). Ovaj hadis, također, bilježi Bejheki, preko Jezida b. Haruna, sa slabim senedom, čiji je tekst hadisa garib. (Uporedi: *Tefsir Ibn Kesir*, 4/274.)

U 'Ubejdovoj, r.a., predaji stoji: Kada se Poslanik, s.a.v.s., okrenuo od njega, on je otišao a, poslije toga, došao i rekao: *Allahov Poslaniče, njih dvije umiru ili samo što nisu umrle!,* pa je Vjerovjesnik, s.a.v.s., naredio: *Dovedite ih!* Kada su ih doveli, on je naredio da se donese posuda i rekao jednoj od njih dvije da povrati. Ona ja povraćala gnoj, krv i sukrvicu, sve dok nije napunila posudu. Naredio je i drugoj da povraća, pa je i ona učinila isto što i prva. Tada je rekao: *Ove dvije žene su postile od onoga što im je Allah dozvolio, a iftarile se onim što im je Allah zabranio. Sjedile su jedna kod druge i jele ljudsko meso.*[82]

Razumljivo je da su ashabi, a iza njih tabi'ini, najbolje razumjeli Allahovu, dž.š., riječ i postupak Allahovog Poslanika, s.a.v.s. Oni su najbolje definirali i ovu veliku anomaliju u životu jednog muslimana. Osvrnimo se na neke od njihovih upozorenja u tretiranju ovog uprisućenog grijeha u našem životu.

Ebu Hurejre, r.a., upozorava: *Onaj ko jede meso svog umrlog brata na dunjaluku, ono će mu biti ponuđeno i na ahiretu, i reći će mu se: 'Jedi ga mrtvog, kao što si ga jeo živog!'*

On, također, primjećuje: *Neko od vas vidi trun u oku brata svoga, a u svome oku ni balvan ne primjećuje!*

'Abdullah b. 'Abbas, r.a., savjetuje: *Kada htjedneš spomenuti mahane brata svoga – prisjeti se svojih!*

Omer b. el-Hattab, r.a., nam upućuje ovakav nasihat: *Što više Allaha spominjite, jer je to – lijek, a čuvajte se spominjanja ljudi, jer je to – bolest!*

[82] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/431, sa lancem prenosilaca u kojem se nalazi neimenovani prenosilac. Hadis bilježi i Ebu Ja'la, koji ne spominje neimenovanog prenosioca. (Vidi Irakijevo tretiranje ovog hadisa: *Ihjau 'ulumid-d-din*, 3/1603-1604.)

Katade kaže: *Do nas je došla vijest da je kaburski azab podijeljen na tri dijela: jedna trećina je zbog ogovaranja, druga zbog prenošenja tuđih riječi a treća zbog nečuvanja od mokraće!*

Hasan el-Basri upozorava: *Ogovaranje, tako mi Allaha, uništava vjeru brže nego što gangrena uništava tijelo!*

Malik b. Dinar kaže: *Isa, a.s., je jednom prilikom prolazio sa svojim pomagačima pored lešine jednog psa, pa su oni primijetili: 'Kako samo zaudara ovaj uginuli pas!' Isa, a.s., je na to rekao: 'Kako su mu bijeli zubi!'*

Dakle, Isa, a.s., nije htio ništa ružno reći čak ni o uginulom psu, već je pokušao naći nešto lijepo na lešu i to spomenuti. S koliko tek pažnje i brige bi tek mi trebalo da iznalazimo lijepe osobine ili vrline nekog čovjeka, kada je to Isa, a.s., činio i u slučaju psa?!

Alija b. Husejn, r.a., je jednom prilikom čuo nekog čovjeka kako ogovara drugog, pa ga je upozorio: *Čuvaj se ogovaranja jer je to začin ljudskim psima!*[83]

Koliko su se prve generacije muslimana čuvale navedene anomalije najbolje će odslikati primjer poznatog Ibrahima b. Edhema. Naime, on je bio pozvan na jednu gozbu, kojoj je prisustvovao, a tu su ljudi u razgovoru spominjali jednu osobu koja, iako je pozvana, iz nekog razloga nije prisustvovala skupu. Ljudi su počeli govorkati kako taj čovjek nije prisutan zato što je težak i mučan, na što je Ibrahim reagirao: *Očito je da me moj nefs naveo da prisustvujem gozbi na kojoj se ogovaraju ljudi!* Nakon toga je napustio taj skup i, kako se navodi, nije jeo tri dana.[84]

[83] Pogledaj ove primjere: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1604-1605 (izdanje na arapskom jeziku) i 5/348-350 (izdanje na bosanskom jeziku).

[84] Vidi ovaj zanimljiv primjer: Ebu-l-Kasim el-Kušejri, *Er-Risaletu-l-kušejrijje,* str. 405.

Šta spada u ogovaranje?

Islamski učenjaci smatraju da je ogovaranje kada se spomene neka osoba po onome što ona ne voli, bilo da se radi o njenoj tjelesnoj osobini, o njenom prakticiranju vjere, nekoj ovodunjalučkoj osobini, duševnom svojstvu, moralu, imetku, djeci, roditeljima, supruzi, odjeći, obući, načinu hoda i koračanja, specifičnim pokretima, karakterističnom osmijehu, namrgođenom licu ili nekim drugim osobinama, svejedno da li to spominješ riječima, pisanjem, oponašanjem, namigivanjem, pokazivanjem rukom, glavom i sl.

Ogovaranje je, dakle, spominjanje čovjeka po njegovom imenu ili spominjanje neke određene skupine ljudi u cilju devalviranja njihovih vrijednosti. U to ne spada upozoravanje na greške ili grijehe, bez navođenja konkretnih imena ili skupina. Tako, npr., u ogovaranje ne spada kada neko kaže: *Neki ljudi kažu to i to, i to je pogrešno! Uradili su to iz neznanja, ili greškom, ili iż nemara!* i sl.

Ako upotrijebiš konstrukcije preko kojih se razumije o kojoj osobi govoriš, onda i to spada u gibet. Na pr., ako kažeš: *Jedna osoba koja je danas prošla pored nas!,* pa to ljude odmah asocira na konkretnu osobu i oni shvate o kojoj osobi je riječ. Otuda je Vjerovjesnik, s.a.v.s., kada bi primijetio nešto negativno u neke osobe, on bi to aktualizirao u trećem licu, kako se ne bi primijetilo o kojoj osobi se radi. On bi, npr., pitao: *Šta mislite o osobama koje rade to i to?!*

Ipak, najperfidniji oblik ogovaranja je kada se čovjek pretvara da se susteže od ogovaranja i da svojim govorom želi postići nešto lijepo i plemenito, ali u pozadini postoji želja za ponižavanjem neke ličnosti. To se može uraditi pohvalom onoga koga želimo ogovoriti. Tako, npr., čovjek kaže: *Kako je*

samo dobar i plemenit taj i taj! Kako je marljiv i vrijedan u ibadetima, ali ga je zadesilo iskušenje kao i sve nas, puno je, brate, nestrpljiv! On spominje i sebe, ali, ustvari, cilj mu je ogovoriti drugoga!

Isto tako, kada se spomene mahana nekog čovjeka, ali nje ne primijete drugi, onda ima osoba koje na to žele ukazati i viknu: *Subhanallah, kako je to čudno!,* želeći time ukazati na spomenutu mahanu. On spominje Allaha, dž.š., i zikr Ga čini, ne radi Allaha, nego radi isticanja mahane svoga brata. On Allahovo, dž.š., ime koristi za svoje prljave ciljeve!

Također, kada kaže: *Izuzetno mi je žao što se dešava sa našim prijateljem i toliko mi je mučno što prolazi kroz ovakva iskušenja. Molim Allaha Uzvišenog da ga oslobodi toga!* To, obično, biva lažna zabrinutost, i u tome se, ustvari, skriva isticanje mahana svoga brata i pokušaj umanjivanja njegove vrijednosti u očima drugih. Da je stvarno zabrinut za njega i da želi iskreno Allaha Uzvišenog da moli za oslobađanje od konkretnih iskušenja, on bi Allaha, dž.š., molio u samoći.[85]

Kada je dozvoljeno ogovaranje?

Ogovaranje, iako je strogo zabranjeno, postaje dozvoljeno u specifičnim situacijama, kada se isključivo tom metodom može postići, šerijatom dopušten, željeni cilj. Islamski učenjaci to dopuštaju u šest slučajeva:

1. kada je nekome učinjena nepravda. Onaj kome je nepravda učinjena može otići predstavnicima vlasti i spomenuti konkretan slučaj učinjene nepravde i konkretno ime, kako bi se, mehanizmom vlasti ili suda, navedena nepravda ispravila;

[85] Vidi o ovim konkretnim elementima izvanrednu elaboraciju Imama Gazalija: *Ihaju 'ulumi-d-din,* 3/1607-1610.

2. kada se želi pomoći osobi u ispravljanju negativnosti i vraćanju grešnika na put dobra. Dozvoljeno je osobi koja je u stanju spriječiti činjenje negativnih djela, reći: *Taj i taj čini to i to,pa ga opomene da to više ne čini*! Naravno, njegov cilj je isključivo mijenjanje stanja, a nikako otkrivanje mahana druge osobe ili devalviranje ličnosti te osobe;

3. kada stručna osoba bude upitana za neki propis iz neke oblasti, npr., kada pitamo muftiju za fetvu ili mišljenje o tome kako postupiti prema ocu, majci, mužu, ženi i sl. koji su nam učinili nepravdu. Još je bolje, u tom slučaju, izbjegavati konkretno navođenje imena, nego uopćeno pitati: *Šta misliš o onome kome su njegov otac, brat ili supruga nanijeli nepravdu?;*

4. kada se upozorava musliman na zlo. To se misli na kritičko ocjenjivanje prenosilaca hadisa i svjedoka, što je, prema konsenzusu islamskih učenjaka, ne samo dozvoljeno, nego i obavezno. Ako se dopusti da svako, bez provjere, prenosi hadise, logički je da će vjera biti falsificirana. Tako je i sa novatorima u vjeri. Na to se mora obavezno upozoriti. Također, ako je neko upitan o budućem supružniku ili partneru u nekom poslu, ukoliko takva osoba nije vrijedna i može drugoj osobi nanijeti štetu, dotičnu osobu treba upozoriti riječima: *On ti nije dobar bračni drug*!, ili: *On je loš partner!* ili *Nemoj se s njim upuštati u to i to!* i sl., i ne treba dalje iznositi detalje, kako bi se izbjeglo govoriti ono što nije neophodno za upozorenje;

5. kada neko javno čini grijeh. To je slučaj sa notornim pijanicom, pljačkašem, nemoralnom osobom, koja to čini javno i bez ikakva stida. O tim grijesima i ljudima govoriti, ako to stalno ponavljaju i javno čine, ne spada u ogovaranje. Hasan el-Basri napominje: *Za trojicu ne važi ogovaranje: onoga koji slijedi svoje prohtjeve, koji javno čini grijeh i nepravednog vođu,* i

6. dozovoljeno je spomenuti nečiju i lošu osobinu zbog njegovog raspoznavanja. Npr., ako je čovjek poznat po nadimku Razroki, Hromi, Nijemi, Slijepi, Ćelavi i sl., onda je dopušteno spomenuti tu njegovu osobinu isključivo s ciljem raspoznavanja, ali je zabranjeno to činiti s namjerom da se ukaže na njegovu mahanu i nedostatak. Ukoliko postoji mogućnost da se na čovjeka ukaže nekim drugim imenom ili načinom, onda to treba učiniti.[86]

Ogovaranje u šest spomenutih slučajeva postaje dozvoljeno. Njih su islamski učenjaci izveli na temelju vjerodostojnih hadisa Allahovog Poslanika, s.a.v.s.

Kako treba postupiti onaj ko čuje da se neko ogovara?

Onaj ko čuje nekoga da ogovara vjernika, dužan je stati u zaštitu vjernika. Ebu-d-Derda', r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Ko zaštiti čast muslimana, Allah Uzvišeni će na Sudnjem danu odvratiti vatru od njegovog lica.*[87]

Ukoliko se čovjek nalazi na nekom skupu ili sijelu, gdje se ogovara neko od muslimana, dužnost je opomenuti onoga koji ogovara. Ako opomena riječima ne urodi plodom, a iza toga ni sprečavanje rukom, onda je obaveza napustiti to mjesto. Još će se žešće čovjek usprotiviti ogovaranju ukoliko sazna da se ogovara njegov učitelj ili neko ko je poznat po svojoj dobroti, čestitosti i bogobojaznosti.

[86] Vidi o ovim načinima: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1620-1622; *Rijadu-s-salihin,* str. 450-451; *El-Ezkar,* str. 489-491 i *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 685-687.

[87] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 20 – Ma džae fi-z-zebbi 'an 'irdi-l-muslimi, hadis br. 1931 i ocjenjuje ga kao hasen-predaju i Ahmed u *Musnedu,* 6/450, sa dobrim lancem prenosilaca.

Kako se iskupiti i pokajati od ogovaranja?

Svaki vjernik je dužan, kada počini bilo koji grijeh, pokajati se istog momenta. Pokajanje za osobu koja se ogriješila prema Allahu Uzvišenom ima tri uvjeta: da istog momenta prestane sa griješenjem; da se pokaje za ono što je uradio i da čvrsto odluči da to nikada više neće učiniti.

Pokajanje za osobu koja se prema drugoj osobi ogriješila, uz tri spomenuta uvjeta, treba ispuniti i četvrti uvjet, a to je: da otkloni nepravdu od osobe kojoj je nepravdu učinio, ili da traži od njega da mu halali i oprosti što ga je ogovarao. Dakle, čovjek je dužan priznati dotičnoj osobi da ju je ogovarao i zatražiti od nje da mu halali takav postupak. Ako je onaj koga smo ogovorili umro, onda je nemoguće od njega tražiti halala, ali zato učenjaci napominju: „Treba što više tražiti oprost i upućivati dove za umrlog koji je ogovaran i treba učiniti što više dobrih djela!“[88]

Mudžahid, objašnjavajući kako se iskupiti za grijeh ogovaranja, napominje: *Iskupljenje za to što si jeo mesa brata svoga jeste da ga pohvališ i da moliš za njega.*[89]

Kolika je pogubnost onome koji ogovara a kolika opet dobit onome ko je ogovoren, najbolje će dočarati primjer Hasana el-Basrija. Naime, prenosi se da je Hasanu došao neki čovjek i rekao mu: *Taj i taj te ogovorio!* Hasan je tom čovjeku poslao značajnu količinu svježih hurmi, uz poruku: *Čuo sam da si mi poklonio solidan dio svojih dobrih djela, pa sam htio da ti se za to odužim. Oprosti što ti ne mogu nadoknaditi onoliko koliko tvoje vrijedi!*[90]

[88] *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 695.
[89] *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1622.
[90] Cit. izvor, 3/1624.

Kleveta i prenošenje tuđih riječi

Kleveta i *nemimet,* ili prenošenje tuđih riječi s ciljem širenja anarhije, svađe i smutnje među ljudima jedan je od velikih i opasnih grijeha. Brojni su ajeti i hadisi koji upućuju na štetnost i pogubnost toga grijeha koje može proizvesti naš jezik.

Allah Uzvišeni upozorava da izbjegavamo ljude koji se služe time. On kaže: *i ne slušaj nijednog krivokletnika, prezrena, klevetnika, onoga koji tuđe riječi prenosi!*[91]

Gospodar svjetova žestoko prijeti klevetnicima: *Teško svakom klevetniku – podrugljivcu!*[92] Neki, tumačeći ovaj ajet, pojašnjavaju da je klevetnik osoba koja prenosi tuđe riječi.[93]

Imam Buhari je u *Sahihu* naslovio jedno poglavlje: Prenošenje tuđih riječi je jedan od velikih grijeha.[94]

U jednom vjerodostojnom predanju se navodi da je spomenuto poznatom ashabu Huzejfi, r.a., da jedan čovjek prenosi tuđe riječi, na što je on rekao da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako prijeti: *Neće ući u Džennet onaj koji prenosi tuđe riječi!*[95]

Osoba koja prenosi tuđe riječi imaće itekakvih problema u kaburu, putem kaburskog azaba i izvjesnog kažnjavanja. 'Abdullah b. 'Abbas, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., prošao pored dva kabura i rekao: *Njihovi vlasnici su izloženi*

[91] *El-Kalem*, 10-11.

[92] *El-Humeze*, 1.

[93] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1624.

[94] To je 49. poglavlje Kitabu-l-edeba. (Uporedi: *Fethu-l-Bari*, 10/487).

[95] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 50 – babun ma jukrehu mine-n-nemimeti, hadis br. 6056 i *El-Edebu-l-mufredu*: 150 – Babu-n-nemmami, hadis br. 323, str. 119-120 i Muslim u *Sahihu*: 1- Kitabu-l-iman, 45 – Babu bejani galezi tahrimi-n-nemimeti, hadis br. 105.

kazni. Ne kažnjavaju se (po vama) zbog nečeg velikog. Jedan od njih je prenosio tuđe riječi, a drugi se nije čuvao mokraće![96]

Islamski učenjaci definiraju *nemimet* tj. prenošenje tuđih riječi kao prenošenje riječi i govora od drugoga onome o kome su izgovorene, tako što će reći: *Taj i taj o tebi kaže to i to!* Međutim, pod nemimetom se ne smatra samo to, nego i otkrivanje svega što neko nije zadovoljan da se otkrije, bez obzira da li to bilo mrsko onom od koga se prenosi ili onom kome se prenosi ili, pak, nekom trećem, i bez obzira kojim metodama se to uradilo, da li riječima, pisanjem, davanjem znaka i sl., i bez obzira da li su to što se prenosi riječi, djela, neka mahana ili nedostatak i sl. Naime, suština *nemimeta* je u otkrivanju tajne i uklanjanju zastora od svega čije je otkrivanje nepoželjno.

Onaj ko vidi nešto kod drugih ljudi treba da to prešuti, izuzev ako bi svojim kazivanjem pribavio neku korist muslimanima ili time spriječio grijeh. Tako, ako bi vidio nekoga da uzima ili krade tuđi imetak, obavezan je da to posvjedoči kako bi se ispunilo pravo oštećenog i ukazalo na taj očiti grijeh. Međutim, ako bi primijetio da čovjek krije svoj sopstveni novac, pa to otkrije, onda bi to predstavljalo klevetu i otkrivanje tajne. Još je drastičnije ako je ono što prenosi i kleveće mahana i nedostatak onoga o kome priča, onda je objedinio i ogovaranje i klevetu.[97]

Inače, kleveta može biti prakticirana zbog tri razloga: loše namjere o onome o kome se priča i od koga se riječi prenose, pokazivanje ljubavi i simpatije prema onome kome se to prenosi ili prazna priča i beskoristan govor.

[96] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu:* 4 – Kitabu-l-vudui, 55 – Babun mine-l-kebairi en la jestetire min bevlihi, hadis br. 216 i Muslim u *Sahihu:* 2 – Kitabu-t-tahare, 34 – Babu-d-delili 'ala nedžaseti-l-bevli, hadis br. 292.

[97] Vidi o ovome izvanrednu Gazalijevu elaboraciju u *Ihjau 'ulumi- d-dinu,* 3/1626-1627 i Nevevijev, *El-Ezkar,* str. 499.

Koliko je prenošenje tuđih riječi opasno po ljude, najbolje ilustriraju Poslanikove, s.a.v.s., riječi, koje od njega prenosi Esma bint Jezid, r.a., u kojima on tu kategoriju ljudi ubraja u najgore i najšetnije u društvu. On, naime, kaže: *Hoćete li da vas obavijestim ko su najgori ljudi?!* Ashabi su odgovorili: *Naravno.* On je kazao: *To su oni koji prave razdor i zavađaju one okoji se vole;oni koji prenose tuđe riječi i koji istražuju mahane čestitith!*[98]

Džubejr b. Mut'im, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., zaprijetio: *U Džennet neće ući onaj koji prekida veze!*[99] Jedni tvrde da je to onaj koji kida rodbinske veze[100], dok drugi tvrde da je to osoba koja prekida odnose među ljudima, tj. osoba koja prenosi tuđe riječi drugima i tako zavađa ljude.[101]

Šta treba učiniti vjernik kada mu neko prenese tuđe riječi? Kako se postaviti u toj situaciji? Naši časni prethodnici iz reda uleme savjetuju sljedeće:

1. da mu ne povjeruje u to što prenosi, jer treba biti svjestan da je grešnik onaj koji kleveće i prenosi tuđe riječi, pa kako da preuzima informacije od grešnika i klvetenika. Allah Uzvišeni jasno naglašava: *O vjernici, ako vam kakav grešnik donese kakvu vijest, dobro je provjerite, da u neznanju nekome zlo ne učinite, pa da se zbog onoga što ste učinili kajete!*[102];

2. da ga spriječi i odvrati od toga, savjetovanjem i pokušajem da mu se takav čin ogadi i ružnim predstavi, kao što Allah Uzvišeni napominje kada govori o tome kako Lukman

[98] Hadis bilježi Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 150 – Babu-n-nemmami, hadis br. 324, str. 120 i Ahmed u *Musnedu*, 6/459.

[99] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu:* 78 – Kitabu-l-edeb, 11 – Babu ismi-l-kati'i, hadis br. 5984 i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/249, hadis br. 1765.)

[100] Vidi: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/249.

[101] Uporedi: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1628.

[102] *El-Hudžurat*, 6.

savjetuje svoga sina: *i traži da se dobra djela čine, a od hrđavih odvraćaj!*[103].

3. da ga ne simpatiše i ne podnosi u ime Allaha, dž.š., jer je takav omražen kod Allaha, dž.š., a koga je Allah, dž.š., omrazio taj i nama omražen treba biti;

4. da o osobi o kojemu se prenose loše riječi ne pomisliš ništa loše, jer bi to bilo sumnjičenje, a to je Allah Uzvišeni zabranio: *Klonite se mnogih sumnjičenja, neka sumnjičenja su, uistinu, grijeh!*[104];

5. da te ono što si čuo da se o tebi govori ne inicira da se počneš baviti špijuniranjem, jer je to strogo zabranjeno, kao što Allah Uzvišeni kaže: *I ne uhodite jedni druge!*[105], i

6. da i sam ne učiniš ono od čega odvraćaš, pa da kažeš: *Taj i taj je meni ili o meni rekao to i to"*, i tako i sam postaneš klevetnik, onaj koji prenosi tuđe riječi ili onaj koji ogovara.[106]

U tome treba da se ugledamo na naše časne prethodnike. Tako se prenosi da je neki čovjek pred Omerom b. Abdulazizom, spomenuo jednog čovjeka po nečemu negativnom, pa mu je Omer rekao: *Ako hoćeš, razmotrit ćemo tvoje stanje: ako si slagao – onda se na tebe odnosi ovaj ajet: 'Ako vam nekakav nepošten čovjek donese kakvu vijest, dobro je provjerite!'*[107], *a ako si istinu rekao – onda se na tebe odnosi ovaj ajet: 'Klevetnika, onoga koji tuđe riječi prenosi!'*[108] *a ako*

[103] *Lukman*, 17.
[104] *El-Hudžurat*, 12.
[105] *El-Hudžurat*, 12.
[106] Provjeri: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1627; *El-Ezkar*, str. 499; Zehebi, *Kitabu-l-kebair*, str. 161 i dr. Fuad Sedić, *Veliki grijesi*, str. 203-204
[107] *El-Hudžurat*, 6.
[108] *El-Kalem*, 11.

hoćeš oprostit ćemo ti?! Čovjek uplašeno odvrati: *Oprosti vladaru pravovjernih, nikada više ovaj grijeh neću počiniti!*[109]

Klevetnik, kada bude otkriven, postaje istinski ponižen i rastužen. Prenosi se da je jedan čovjek dugo putovao do jednog mudraca kako bi od njega dobio odgovor na pitanja koja su ga tištila. Kada ga je pronašao, rekao mu je: *Došao sam ti zbog znanja i mudrosti koje ti je Allah Uzvišeni podario! Pitao bih te: O nebu i onome šta je teže od njega; o Zemlji i šta je prostranije od nje; o stijeni i šta je tvrđe od nje; o vatri i šta je vrelije od nje; o strašnoj zimi i šta je hladnije od nje; o moru i šta je bogatije od njega i o siročetu i šta je poniženije od njega?* Mudrac mu umno odgovori: *Potvora nevinog i čestitog teža je od nebesa; istina je veća i prostranija od Zemlje; srce zadovoljnog i skromnog bogatije je od mora; pohlepa i zavist su vrelije od vatre; potreba koju imaš u svog rođaka, koju ti on uskrati i ne ispuni je, hladnija je i od najhladnije zime; srce nevjernika tvrđe je i od stijene, a klevetnik i onaj koji prenosi tuđe riječi, kada bude otkriven, poniženiji je i od samog siročeta!*[110]

Vjernik treba upozoriti onoga koji prenosi tuđe riječi i dati mu do znanja da takav njegov postupak nije primjeren muslimanu i da se toga treba kloniti. Prenosi se da je nekog učenog i mudrog čovjeka posjetio njegov prijatelj i spomenuo nešto negativno o njegovom drugom prijatelju, na što mu je ovaj odgovorio: *Došao si mi u posjetu i načinio tri grijeha: omrznuo si mi prijatelja, ispunio mi srce nečim od čega je bilo pošteđeno i doveo u pitanje svoju povjerljivost!*[111]

Zato nas Hasan el-Basri podstiče na opreznost. On upozorava: *Ko tebi prenosi tuđe riječi, on i drugom prenosi*

[109] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1627 i *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 697-698.
[110] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1626.
[111] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1628 i *Kitabu-l-kebair*, str. 162.

tvoje riječi![112] Tako je jednom prilikom halifa Sulejman b. Abdulmelik sjedio sa Zuhrijem, poznatim islamskim učenjakom, kada je došao neki čovjek, kome je Sulejman rekao: *Čuo sam da si o meni govorio to i to!* Čovjek mu je iznenađeno odgovorio: *Niti sam to ikada izgovorio, niti uopće znam za to!* Sulejman mu na to dodade: *Onaj ko mi je to prenio je iskren čovjek!* Zuhri, čuvši to, obrati se Sulejmanu riječima: *Klevetnik ne može biti iskren!* Sulejman mu odvrati: *Istinu si rekao!*, a onome čovjeku koji je bio optužen za te riječi dodade: *Slobodan si, idi sa mirom i selametom!*[113]

Kakvim zlom može rezultirati prenošenje tuđih riječi i kleveta mi to ni slutiti ne možemo! Kada se već pojave njihove pogubne posljedice, mi, tada, ostajemo bespomoćni i nemamo načina da djelujemo. Najbolji primjer za to je slučaj koji prenosi Hammad b. Seleme a bilježe ga dvojica islamskih velikana imam Gazali i hafiz Zehebi. U tom kazivanju je navedeno sljedeće: *Neki čovjek je prodao roba, naglasivši kupcu: 'On, osim klevete, nikakve druge mahane nema!' Kupac ga je sa zadovoljstvom kupio, jer je imao samo jednu mahanu. Međutim, rob je neko vrijeme klevetu prikrivao, a onda, nakon izvjesnog vremena, obratio se gazdarici, rekavši joj: 'Moj gazda te ne voli, nego se pretvara. Nego, ja ti savjetujem da uzmeš britvicu i, na spavanju, mu odsiječeš malo kose, koju ću ja začarati, pa će te on puno zavoljeti!' Nakon toga je otišao gazdi i u povjerenju mu rekao: 'Supruga ti je našla ljubavnika i želi da te ubije! Pretvaraj se da spavaš, pa ćeš se uvjeriti u to!' I, uistinu, čovjek se pretvarao da spava. Ona je došla, noseći britvu, a on misleći da će ga ubiti, ustane, preduhitri je u tome i on nju ubije. Saznavši za to rodbina ubijene žene dođe i ubije*

[112] *Kitabu-l-kebair*, str. 161.

[113] Spom. djelo, isti tom i stranica.

njenog muža. Nakon toga, izbio je pravi sukob između njihove dvije porodice![114]

Koliko, zaista, jezik učini štete u ljudskom životu?! To je samo jedan primjer! A koliko ima primjera takvih i sličnih koje bismo mogli iznjedriti iz naše svakodnevnice. Koliko je puta zbog takvih i sličnih, svjesno ili nesvjesno izgovorenih riječi, došlo do sukoba između prijatelja, rastave brakova, problema između različitih vjerskih, nacionalnih, političkih i drugih grupacija, nesporazuma među državama, pa čak i do samih ratnih intervencija i sukoba?!

Naš je zadatak da kao vjernici, pokušamo eliminirati takvu upotrebu jezika ili, u najmanju ruku, minimizirati tu našu svakodnevnu naviku. I, ne samo to, nego se treba truditi pa to iskorjenjivati i u našim porodicama, na našim radnim mjestima i među ljudima sa kojima komuniciramo, ako eventualno, primijetimo takav vid upotrebe jezika.

Naime, mi treba da postupimo na način kako su postupali naši mudri prethodnici. Oni nisu samo kritikovali tu pojavu, već se se trudili da je iskorijene iz svoje svakodnevnice, iskrenim i dobronamjernim savjetima, što, eksplicite, primjećujemo i iz sljedećih primjera.

Mudri Lukman, savjetujući svoga sina, kaže: *Sinčiću, preporučit ću ti neke osobine, ako ih budeš stekao, ostat ćeš uvažavan i respektiran: budi jednako prijazan i prema onome ko ti je blizak i prema onome koji to nije; svoju nepromišljenost sustegni i od plemenitog i od prezrenog; čuvaj svoju braću, održavaj rodbinske veze i osiguraj ih od toga da ćeš pridavati pažnju riječima klevetnika o njima i riječima ogovarača koji želi da te iskvare i da te prevare. Neka tvoja braća budu*

[114] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1630; *Preporod islamskih nauka*, 5/384; *Kitabu-l-kebair*, str. 162 i Es-Semerkandi, *Tenbihu-l-gafilin*, str. 82.

sigurna, kada se rastanete, da ih nećeš spominjati po mahanama, kao ni oni tebe![115]

Navodi se da je neki klevetnik napisao pismo Sahibu b. 'Abbadu, u kome upozorava na imetak jetima, ali ga podstiče da uzme iz njega, jer ga, navodno, siroče puno ima. Ibn 'Abbad mu je na poleđini tog pisma napisao: *Kleveta je odvratna, makar i istinita bila. Ako to kazuješ kao savjet, onda je tvoj gubitak veći od dobitka. Bože, sačuvaj da primimo onoga koji otkriva ono što je pokriveno. Da nisi ponižen tom svojom osobinom, kaznili bismo te onako kako zaslužuje tvoje nedjelo. Prokletniče, ne gledaj mahane, jer Allah bolje to zna od tebe. Molim Allaha da se umrlom smiluje, siročetu da pomogne i imetak mu uveća a klevetnika neka prokune!*[116]

Neki čovjek je došao 'Amr b. 'Ubejdu kazujući mu da ga Esvari spominje u svojim pričama u negativnom kontekstu. 'Amr mu, nakon tih riječi, reče: *Nisi baš ispunio očekivanja od druženja sa tim čovjekom, jer si nam prenio ono što on priča, niti si ispunio dužnost prema meni, jer si mi rekao o mom bratu ono što mi je mrsko. Reci mu da će nas smrt oslijepiti, kabur prihvatiti, Kijamet nas okupiti, a Allah nam presuditi, a On je Allah najbolji!*

Ove 'Amrove riječi treba da budu primjer svima nama kako postupiti kada dobijemo vijest da neko o nama loše priča. Jeste li u njegovim riječima osjetili mržnju, zavist i opakost, kao što je primjećujemo u posljednje vrijeme kod naših muslimana koji se, putem medija, svađaju i, iz petnih žila se napinju da što više otrovnih strijela punih mržnje, poniženja i potcjenjivanja, upute drugima koji ne misle kao oni! Konačnu presudu, kako i potcrtava 'Amr b. 'Ubejd, treba prepustiti Allahu, Gospodaru svih svjetova.

[115] El-Gazali, cit. djelo, 5/383.

[116] *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1630 i *Preporod islamskih nauka,* 5/383.

Mišljenje Jahjaa b. Eksema da je *opasniji i štetniji onaj koji kleveće i prenosi tuđe riječi i od samoga sihirbaza, jer takav napravi više štete u jednom satu nego što je učini sihirbaz za čitav mjesec,* pa do izjava nekih drugih autora *da je djelo klevetnika i onoga koji prenosi tuđe riječi štetnije i od djela samoga šejtana, zato što šejtan samo došaptava i navodi a klevetnik i onaj koji prenosi tuđe riječi konkretno i direktno djeluje,*[117] samo nas dodatno podstiču da daleko više razmišljamo o štetnosti takve aktivnosti naših jezika!

Na kraju, molimo Allaha Milostivog da nas sačuva od takvih otrovnih strijela koje se svakodnevno odapinju iz nečijih usta ka nama ili iz naših usta ka nekom drugom.

Laž, lažno obećanje i lažna zakletva

Laž, lažno obećanje i lažna zakletva spadaju u najteže i najveće grijehe - grijehe koji mogu izazvati nesagledive negativne posljedice. To je jedan od negativnih produkata našeg jezika. U ovom radu će biti aktualiziran stav šerijata o spomenutim pitanjima.

Laž, lažno obećanje, lažno svjedočenje i lažna zakletva veliki su grijesi. Koliko su ta svojstva štetna najbolje potvrđuju brojni kur'anski ajeti i Vjerovjesnikovi, s.a.v.s., hadisi u kojima se oštro osuđuju ti veliki grijesi. Tako Allah Uzvišeni u jednom ajetu s Svojoj Knjizi naglašava da neće uputiti na Pravi put onoga koji mnogo laže: *Allah neće ukazati na Pravi put onome koji u zlu pretjeruje i koji mnogo laže!*[118]

117 Vidi o ovim razmišljanjima: *Tenbihu-l-gafilin,* str. 82.

118 *Gafir*, 28.

U svojstva pravih i iskrenih vjernika Allah Plemeniti ubraja udaljavanje od laganja i lažnog svjedočenja: *I oni koji ne svjedoče lažno!*[119]

Dovoljno je pogledati ajet u kojemu Allah Milostivi u istu ravan smješta mnogoboštvo i lažan govor i shvatiti koliki grijeh predstavljaju laž, lažni iskaz i lažno svjedočenje: *I klonite se kumira poganih i klonite se lažnog govora!*[120]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je laž uvrstio u licemjerna svojstva, što, eksplicite, potvrđuje njegovu opasnost po vjeru čovjeka. Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Tri su znaka licemjera: kada govori – laže; kada obeća ne – ispuni i kada mu se šta povjeri – iznevjeri!*[121]

U predaji 'Abdullaha b. 'Amra, r.a., spominju se četiri svojstva. U toj predaji Poslanik islama, s.a.v.s., upozorava: *Kod koga se nađu četiri svojstva bit će, uistinu, licemjer, a kod koga se nađe jedno od njih on ima jedno svojstvo licemjera, sve dok ga ne ostavi, a to je: kada govori - laže, kad šta ugovori - iznevjeri, kada obeća - ne ispuni i kada raspravlja - pretjeruje!*[122]

Poslanik, s.a.v.s., u predaji 'Abdullaha b. Mes'uda, r.a., upozorava na taj veliki grijeh napominjući da je on uzročnik griješenja a sa griješenjem se stiže do džehennemske vatre. U toj predaji Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno afirmira istinit govor a upozorava na opasnost lažnog govora, ističući: *Držite se iskrenosti, jer iskrenost vodi dobročinstvu a dobročinstvo vodi u Džennet. Čovjek će neprestano govoriti istinu i tražiti istinu sve dok se kod Allaha ne upiše da je iskren. Čuvajte se laži, jer*

[119] *El-Furkan*, 72.

[120] *El-Hadždž*, 30.

[121] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 2 – Kitabu-l-imani, 24 – Babu 'alameti-l-munafiki, hadis br. 33 i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/61, hadis br. 27.

[122] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*, istom kitabu i babu, hadis br. 34 i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/60, hadis br. 26.

laž vodi u pokvarenosti i griješenje a pokvarenost i griješenje vode u Vatru. Čovjek će neprestano lagati sve dok se kod Allaha ne upiše da je lažac.[123]

'Abdullah b. Mes'ud, r.a., pojašnjava, kako navodi Malik, da čovjek kada god slaže, na njegovom srcu se pojavi po jedna crna tačka i, ukoliko nastavi sa takvom praksom, njegovo srce totalno pocrni i tada se kod Allaha upisuje u osobe koje postaju lašci![124]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je kategorički negirao da vjernik može biti lažac! U predaji Sulejma b. Safvana se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., bio upitan, da li vjernik može biti kukavica i škrtica, pa je odgovorio da može, ali je na pitanje da li vjernik može biti lažac, odlučno odgovorio: *Ne može!*[125]

Lažljivce Allah Uzvišeni neće ni pogledati, neće sa njima govoriti, niti će im oprostiti na Sudnjem danu, nego će im pripremiti strašnu kaznu, kao što Vjerovjesnik, s.a.v.s., prijeti u predaji Ebu Hurejre, r.a: *Allah na Sudnjem danu tri osobe neće ni pogledati, niti će s njima govoriti, od grijeha ih neće očistiti a dobit će i teško kaznu: starac koji počini blud, vladar koji laže i siromah koji je ohol!*[126]

Koliko je svojstvo laži bilo mrsko Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., najbolje ilustrira hadis koji prenosi Aiša, r.a., a u kojem se kaže: *Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., nijedno svojstvo nije bilo mrže od laži! Kada bi neko u njegovom prisustvu slagao,*

[123] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 69. poglavlje, hadis br. 6094 i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 29 – Babu kabhi-l-kezibi ve husni-s-sidki ve fadlihi, hadis br. 2607. (Vidi, također: *Muslimova zbirka hadisa*, 3/272, hadis br. 1809).

[124] Vidi ovu mevkuf-predaju kod Malika u *Muvettau*: 56 – Kitabu-l-kelam, 7 – Babun ma džae fi-s-sidki ve-l-kezibi, predaja br. 18.

[125] Hadis je mursel i bilježi ga Malik u *Muvettau*: 56 – Kitabu-l-kelam, 7 – Babun ma džae fi-s-sidki ve-l-kezibi, hadis br. 19.

[126] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-iman, 46. poglavlje, hadis br. 106.

Poslanik, s.a.v.s., bi prema njemu osjećao neku vrstu nelagode, sve dok ne bi saznao da se taj čovjek, zbog te laži, pokajao![127]

Laž nije samo štetna, ona čak i zaudara, ali mi to trenutno ne osjećamo. To meleki, obzirom na njihovu suptilnost, itekako osjećaju i udaljavaju se od lažljivaca, koji svojim lažima nadaleko šire neugodan miris i neprijatan smrad. 'Abdullah b. Omer, r.a, prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi u vezi s tim: *Kada osoba slaže meleki se, zbog neugodnog mirisa te laži, udalje na veliku udaljenost!*[128]

Laž je svojstvo stanovnika Džehennema. Zbog toga to svojstvo svakako treba izbjegavati. To je naglasio i Ebu Bekr es-Siddik, r.a., kada je, nakon Poslanikove, s.a.v.s., smrti, rekao: *Allahov Poslanik, s.a.v.s., je prve godine stajao na ovom mjestu na kome ja sada stojim, a onda je zaplakao i rekao: 'Čuvajte se laži, jer je ona grijeh a oboje (i laž i grijeh) će u Džehennem!'*[129]

Ta negativna osobina, koju realiziramo našim jezicima, spada u najveće prevare. Tako je definira Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predajama Nuvasa b. Sem'ana i Sufjana b. Usejida u kojima se kaže: *Među najveće prevare spada da kažeš nešto svom bratu, pa ti on povjeruje, a ti njemu slažeš!*[130]

[127] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-silcti, 46 – Ma džae fi-s-sidki ve-l-kezibi, hadis br. 1973 i ocjenjuje ga kao hasen/dobrom predajom.

[128] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-silcti, 46 – Ma džae fi-s-sidki ve-l-kezibi, hadis br. 1972 i ocjenjuje ga kao hasenun-džejjidun-garibun.

[129] Hadis bilježe Nesai u *Sunenu* i Ibn Madže u *Sunenu*. Lanac ovog hadisa je dobar. (Vidi Irakijevu ocjenu u *Ihjau 'ulumi-d-dinu*, 3/1588).

[130] Hadis bilježe Buhari u *El-Edebu-l-mufredu* i Ebu Davud u *Sunenu* od Sufjana b. Usejida. Ibn 'Adijj ovu predaju smatra slabom. Međutim, Ahmed i Taberani taj hadis bilježe od Nuvvasa b. Sem'ana s dobrim lancem prenosilaca. (Vidi o tome ocjenu hafiza Irakija u *Ihjau 'ulumi-d-dinu*, 3/3/1588-1589).

Mnogi ljudi lažu i izmišljaju priče kako bi druge nasmijali i zabavili. Treba naglasiti da je smijeh i opuštanje islamom dozvoljeno, ali ako se tom prilikom ne koristi laž. Poslanik, s.a.v.s., nikada, ni u šali, nije lagao. Naprotiv, on je oštro upozoravao na takvu aktivnost našeg jezika. U predaji Behz b. Hakima, od njegovog oca a on od djeda, kaže se da je Vjerovjesnik, s.a.s.v., oštro kritikovao laž prilikom nasmijavanja društva: *Teško onome ko priča i tom prilikom laže kako bi nasmijao društvo! Teško njemu! Teško njemu!*[131]

Kakva kazna će snaći lažljivca najbolje potvrđuje Vjerovjesnikov, s.a.v.s., san a njegov san je istinit. Kako prenosi Semure b. Džundub, r.a., Poslanik, s.a.v.s., je u snu vidio dvojicu ljudi, jednoga koji je sjedio i drugoga koji je stajao uz onog što je sjedio. Onaj koji je stajao držao je gvozdeni žarač kojim je ubadao u usta onoga koji sjedi i tako ga vukao dok mu taj žarač nije došao do zatioka. Tako je ponavljao sve dok Poslanik, s.a.v.s., nije upitao, šta to znači, pa mu je odgovoreno: *Što se tiče ovoga kome razguljuju i cijepaju vilice, on je bio veliki lažac, pričao je laži i od njega je ta laž prenošena na sve strane, pa će takvu patnju imati sve do Sudnjeg dana!*[132]

Prenosi se da je Musa, a.s., pitao Gospodara svjetova: *Koji Ti je rob, Gopodaru moj, najdraži?*, na što mu je On odgovorio: *Onaj koji jezik ne koristi za laž, čije srce nije grešno i čiji spolni organ ne čini blud!*[133]

[131] Hadis bilježe Ebu Davud, Nesai i Tirmizi. Tirmizi ga ocjenjuje dobrom predajom – hasen. (Vidi Irakijevu valorizaciju ovog hadisa: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1590).

[132] Vidno opširniju verziju ovog hadisa bilježi Buhari u *Sahihu*: 23 – Kitabu-l-dženaiz, 93. poglavlje, hadis br. 1386. (Vidi, također: *Buharijeva zbirka hadisa*, 2/399-400).

[133] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1593.

Mudri Lukman je savjetovao svoga sina: *Sinčiću, čuvaj se laži! Ona je slasna kao meso prepelice kada ga čovjek tek ispeče!*[134]

Lažno obećanje

Vjernikovo obećanje je dug i emanet koje treba ispuniti u cijelosti. Allah Uzvišeni na to upozorava: *O vjernici, ispunjavajte obaveze!*[135]

Ta osobina je krasila, pored ostalih, Isma'ila, a.s., kojeg Allah Plemeniti u Svojoj Knjizi ističe i hvali: *I spomeni u Knjizi Isma'ila! On je ispunjavao dato obećanje!*[136] Imam Kurtubi u svom tefsiru navodeći predaje u vezi sa spomenutim ajetom, kaže da je to zbog toga što je Isma'il, a.s., obećao jednom čovjeku da se u određeno vrijeme sretnu. Čovjek je zaboravio na dogovoreni sastanak, pa ga je Isma'il čekao čitav dan i noć, a po jednoj predaji tri dana i tri noći! Čak Jezid er-Rekaši tvrdi da ga je Isma'il a.s., čekao čak 22 dana!!![137]

Ispunjavanje datog obećanja bila je prepoznatljiva crta svih Allahovih poslanika. Ebu Davud bilježi da je posljednji Allahov vjesnik, Muhammed, s.a.v.s., čak i prije nego što je postao poslanik, čekao jednog čovjeka tri dana i tri noći, jer je on zaboravio na obećani sastanak. 'Abdullah b. ebi el-Hamsa' (u nekim predajama: el-Hansa'), čovjek koji je zabrovaio na taj sastanak, sjetio se nakon tri dana i pohitao ka tom mjestu i, gle, čuda: zatekao mladog Muhammeda, a.s., kako ga čeka!

[134] *Preporod islamskih nauka,* 5/335.
[135] *El-Maida,* 1.
[136] *Merjem,* 54.
[137] El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an,* 11/121.

Muhammed, a.s., mu je tada rekao: *Momče, doveo si me u neugodnu situaciju, čekam te evo već tri (dana)!*[138]

Koliko su ashabi vodili računa da nekome ne dadnu lažno obećanje najbolje će nam posvjedočiti slučaj 'Abdullaha b. Omera, r.a., koji je, iako je bio na samrti, htio realizirati dato obećanje. On je na samrti rekao svojim ukućanima: *Jedan je Kurejšija zaprosio moju kćerku. Ja sam mu dao nešto slično obećanju. Tako mi Allaha, ne želim da Allaha sretnem s trećinom licemjerja pri sebi! Pozivam vas za svjedoke da sam mu dao svoju kćerku za ženu!*[139]

Lažna zakletva i lažno svjedočenje

Među najveće grijehe spadaju lažna zakletva i lažno svjedočenje. Ranije smo spomenuli da je Allah Uzvišeni u poglavlju *El-Hadždž* u istu ravan stavio obožavanje kumira i lažni govor i lažno svjedočenje, dok u poglavlju *El-Furkan* robove Milostivog opisuje, pored ostalog, kao one *koji ne svjedoče lažno!*[140]

Kolika je opasnost toga grijeha najbolje će dočarati Ebu Bekretova, r.a, predaja u kojoj se navodi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., upitao: *Hoćete li da vas obavijestim o najvećim grijesima?* To je ponovio tri puta. Nakon toga je rekao: *Pripisivanje Allahu druga, neposlušnost roditeljima i lažno svjedočenje ili lažan govor! Allahov Poslanik, s.a.v.s., je bio naslonjen, pa je sjeo. Toliko je to ponavljao* (tj. riječi: *lažno svjedočenje ili lažni govor) da smo u sebi rekli: 'Da hoće*

[138] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 87 – Babun fi-l-'ideti, hadis br. 4996.

[139] Vidi ovaj primjer: *Ihjau 'ulumi-d-din*, 3/1586.

[140] *El-Furkan*, 72.

ušutjeti!' (tj. suosjećali smo sa njim i nismo željeli da ga to uznemirava).[141]

Dakle, lažno svjedočenje i lažan govor je Poslanik islama, s.a.v.s., posebno izdvojio i toliko ponavljao, kako bi ukazao na njihovu izuzetnu opasnost i stravične posljedice koje mogu iz toga proizaći.

Hurejm b. Fatik el-Esedi, r.a, prenosi jedan, također, upozoravajući hadis od Vjerovjesnika, s.a.v.s. u kome se kaže: *Allahov Poslanik, s.a.v.s., je jedne prilike, nakon klanjanja sabah-namaza, ustao i rekao: 'Lažno svjedočenje je ravno širku!', a onda je proučio kur'anski ajet: 'i izbjegavajte lažni govor, budite iskreno Allahu odani, ne smatrajte Njemu nikoga ravnim!'(El-Hadždž*, 30)[142]

Kada je laž dozvoljena?

Laž nije zabranjena sama zbog sebe, nego zbog štete koju obavezno uzrokuje. Budući da je govor sredstvo kojim se ostvaruju ciljevi, onda treba napomenuti da u situaciji kada se cilj može ostvariti i istinom i neistinitim govorom – tada je laž strogo zabranjena! Međutim, ako se cilj ne može ostvariti istinom, a on je neophodan ili obavezan, onda laž postaje dozovoljenom. Tako je, naprimjer, zaštita muslimanske krvi obavezna, pa ukoliko bi se izgovaranjem istine ugrozio

[141] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 87 – Kitabu-d-dijat, 2. poglavlje, hadis br. 6871 i Muslim u Sahihu: 1 – Kitabu-l-iman, 38 – Babu bejani-l-kebairi ve ekberuha, hadis br. 87. (Pogledaj, također: *Muslimova zbirka hadisa,* 1/71, hadis br. 46.)

[142] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 36 – Kitabu-š-šehadat, 3 – Ma džae fi šehadeti-z-zur i ocjenjuje ga kao garib-predaju; Ebu Davud: Kitabu-l-akdije, Babun fi šehadet-z-zur, hadis br. 3599; Ibn Madže u *Sunenu*: 13 – Kitabu-l-ahkam, 32 – Babu šehadeti-z-zur, hadis br. 2372 i Ahmed u *Musnedu*, 4/178, 233, 321 i 322.

muslimanski život i stradala neka osoba zbog zulumćara kojem bi se istinita informacija pružila – onda je laž obavezna, kako bi se nevina osoba zaštitila!

Tako Mejmun b. Mehran kaže da je nekada laž bolja od istine! Za tu tvrdnju on navodi primjer čovjeka koji nosi sablju i pita za drugu osobu koju namjerava ubiti. Ako mu kažemo istinu, otkrit ćemo čovjeka koji će biti ubijen! Zbog toga se istina mora prešutiti i upotrijebiti laž, koja nam tada postaje obavezna, kako bismo sačuvali život dotične osobe![143]

Također, ako se rat ne može spriječiti ili zaustaviti, ili se ne mogu pomiriti zavađeni, ili se ne može pridobiti nečije srce da afirmira dobro, izuzezv pomoću laži, onda ona postaje dozvoljena, samo je potrebno čuvati se koliko god je to više moguće. Naime, ukoliko čovjek slaže, postoji bojazan da mu to ne pređe u naviku, pa da, eventualno, slaže i kada za to ne bude u nužnoj situaciji.

Izuzetne situacije je Poslanik islama, s.a.v.s., opisao u predaji Ummu Kulsum bint 'Ukbe b. ebi Mu'ajt, r.a., gdje kaže: *Nije lažac onaj koji nastoji izmiriti ljude, pa prenese dobro ili kaže dobro (lijepu riječ) od sebe, u cilju njihova izmirenja!*[144]

Islamski učenjaci, tumačeći citirani hadis, kažu da će čovjek iznositi samo dobre osobine ili dobra djela tih ljudi a izbjegavati njihove loše osobine i ono što su rekli o drugima, tako da to neće, ustvari, biti laž, već izbjegavanje spominjanja loših osobina i stvari kod dotičnih ljudi, kako bi, na taj način, došli do izmirenja dvije osobe.[145]

[143] Vidi ovaj primjer kod Gazalija, *Preporod islamskih nauka,* 5/337.

[144] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 53 – Kitabu-s-sulhi, 2. Babun lejse-l-kazibullezi juslihu bejne-n-nasi, hadis br. 2692. i Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 27 – Babu tahrimi-l-kezibi ve bejani-l-mubahi minhu, hadis br. 2605.

[145] Vidi o tome: *Fethu-l-Bari,* 5/353.

Čak neki učenjaci idu dotle da kažu da se može upotrijebiti i klasična laž, hvaleći jednoga drugome, kako bi se izmirili. Uz to, spada i laž u ratnim uvjetima kako bi se izbjeglo stradanje i laž čovjeka svojoj supruzi i supruge njemu, kako bi sačuvali bračnu zajednicu i postojeću harmoniju u braku. To se ekspilicite prijećuje u Muslimovom predanju u kojem, već spomenuta, Ummu Kulsum, r.a., kaže: *Nisam čula Vjerovjesnika, s.a.v.s., da je dozvolio bilo šta od laži koje ljudi prakticiraju, izuzev u tri momenta: u ratu, u pomirenju između ljudi i u priči čovjeka svojoj ženi i ženinoj priči njemu!*[146]

Umjesto laži - aluzija

Čovjek će nekada doći u vrlo neugodan položaj. Ako kaže istinu – može načiniti velike neugodnosti, a ako slaže – učinit će grijeh. Tada čovjek sasvim slobodno može pribjeći aluziji, nekoj vrsti marifetluka i konkretno ne odgovoriti na postavljeno pitanje. Prenosi se da je jedan od naših časnih prethodnika govorio: *U aluziji je čovjeku dovoljno izlaza od laži!*[147]

Poznat je slučaj Poslanika, s.a.v.s., i Ebu Bekra, r.a, kada su bili u nekoj vrsti izvidnice u blizini Mekke, dobijajući informacije o mušricima, prije nego je došlo do oslobođenja Mekke. Upitani odakle dolaze, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je odgovorio: *Mine-l-mai / Iz Vode,* aludirajući da smo svi stvoreni iz vode, što je bila istina, a prikrivajući da dolaze iz Medine, jer bi ih onda neprijatelj otkrio i, tako, osujetio oslobađanje Mekke. Čovjek je mislio da se radi o plemenu Ma' iz Iraka i time se zadovoljio, te iznio vrlo važne i dragocjene informacije o kretanju idolopoklonika iz Meke i tako

[146] Muslim u *Sahihu* cit. kitab, bab i br. hadisa.

[147] *Preporod islamskih nauka,* 5/342.

muslimanima olakšao konačno oslobađanje Mekke iz ruku nevjernika 630. god.

Na kraju ćemo navesti neke primjer kako su se naši prethodnici vješto koristili aluzijom i marifetlucima kada su željeli izbjeći laž i tako se sačuvati od grijeha, ali i izbjeći neugodnosti koje bi ih zadesile da su direktno kazali ono što su mislili.

Muaz b. Džebel, r.a, bio je hazreti Omerov, r.a., namjesnik. Kada se vratio kući, žena mu je prigovorila: *Nisi donio svojoj porodici ono što je uobičajeno da donose namjesnici!!!* On se pravdao tako što joj je rekao: *Nisam mogao jer sam imao nadzornika!* Ona na to primjeti: *Kako je Omer mogao poslati nadzornika za tobom, a bio si povjerljiv kod Poslanika, s.a.v.s., i Ebu Bekra?!* Te njene riječi su se proširile među ženama, pa kada je za to čuo Omer, r.a., poslao je po njega i upitao ga: *Kako to tvrdiš da sam za tobom poslao nadzornika?!* Mu'az, r.a, mu je odgovorio: *Nisam imao drugogo izlaza nego da se tako opravdam pred svojom ženom!* (misleći pod nadzornikom na Allaha Uzvišenog, koji sve svojim znanjem zna i nadzire!). Nakon toga, Omer, r.a, se nasmijao i dao mu nešto, rekavši: *Zadovolji je ovim!*[148]

Ibrahim en-Neha'i, poznati učenjak iz druge generacije muslimana, nije svojoj kćerki govorio: *Kupit ću ti slatkiš,* već je govorio: *Šta misliš da ti kupim slatkiš?,* plašeći se da, eventualno, zaboravi ili ne imadne mogućnosti kupiti, da ne dođe u iskušenje da joj slaže![149]

Spomenuti učenjak, kada bi ga neko zvao a nije volio da ga sretne i dočeka u svojoj kući, rekao je svojoj služavki: *Reci mu da me potraži u džamiji, a nemoj mu govoriti da nisam ovdje kako ne bi bila laž!,* a Ša'bi, veliki islamskih učenjak iz prvih

148 *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1599.

149 Cit. djelo, tom i strana.

generacija muslimana, kada bi ga neko tražio a on bio u kući, a nije volio da izlazi sa tom osobom, nacrtao bi krug i rekao svojoj služavki: *Stavi prst u ovaj krug i reci mu: 'Nije ovdje!'*[150]

Mudro nas savjetuje Ibrahim en-Neha'i kako da postupimo kada dođemo u izuzetno neugodnu situaciju. On kaže: *Kada te neko pritijesni, pa ne budeš imao drugoig izlaza, a mrsko ti je slagati, onda reci: 'Allah zna šta (ni)sam rekao o tome.' Tako će onaj koji sluša misliti da se negira nešto, a kod tebe će to biti potvrda!*[151]

Psovka, razvratan i ružan govor

Psovka, razvratan i ružan govor posljedice su aktiviranja našeg jezika. To su grijesi kojih se možemo sačuvati, čuvajući svoj jezik i pažljivo vodeći računa o tome šta izgovaramo.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predanju Abdullaha b. Mes'uda, r.a., upozorava: *Psovanje vjernika je grijeh a borba protiv njega je kufr!*[152] Pod *psovanjem vjernika* misli se na svaku vrstu uznemiravanja. Svaka vrsta uznemiravanja vjernika je strogo zabranjena. Allah Uzvišeni to definira očitim grijehom: *A oni koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh.*[153]

Što se, pak, tiče borbe i ratovanja protiv vjernika, što je u riječima Poslanika, s.a.v.s., označeno kao kufr, islamski učenjaci nemaju jedinstven stav. Dio učenjaka smatra da je to

[150] Ibid.

[151] *Preporod islamskih nauka,* 5/342.

[152] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 44 – babun ma junha 'ani-s-sibabi ve-l-le'ani, hadis br. 6044. i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 28 – babu bejani kavli-n-Nebijji, sallallahu alejhi ve sellem: Sibabu-l-muslimi fusukun ve kitaluhu kufrun, hadis br. 64.

[153] *El-Ahzab*, 58.

kufr ni'me (poricanje Allahove blagodati), a ne kufr koji izvodi iz vjere, drugi, pak, smatraju da se tim hadisom isključivo želi ukazati na veličinu i opasnost dotičnog grijeha, dok ima i onih koji smatraju da se kufr u spomenutom hadisu odnosi na onoga koji taj grijeh smatra dozvoljenim.[154]

Ukoliko dođe do psovanja i vrijeđanja, za to će grijeh snositi osoba koja je uzrokovala takvu reakciju, pod uvjetom da druga osoba bude dostojanstvena i ne pređe mjeru u uzvraćanju na te uvrede. Ebu Hurejre, r.a., prenosi hadis Poslanika, s.a.v.s., u kojem se kaže: *Što se tiče dvojice koji jedan drugog vrijeđaju (psuju), onaj koji prvi počne snosi sav grijeh, pod uvjetom da drugi u svom odgovoru ne pređe mjeru i ne kaže više nego što je njemu rečeno!*[155]

Pored toga, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zabranio psovanje mrtvih, kao što se navodi u Buharijinoj predaji od Aiše, r.a: *Ne psujte mrtve, jer su oni našli ono što su sebi pripremili!*[156], dok se u Tirmizijinom predanju od Mugire b. Šu'be spominje: *Ne psujte mrtve, jer to uznemirava žive!*[157]

Uz to je Allahov Poslanik, s.a.v.s., zabranio psovanje vremena, vjetra, povišene temperature i pijetla.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Vjesnik, s.a.v.s. kazao: *Nemojte psovati vrijeme, jer je Allah vrijeme!*[158], a u drugog dužoj verziji Vjerovjesnik, s.a.v.s., navodi da je Allah Uzvišeni kazao: *Čovjek me uznemirava svojim govorom: 'Loša*

[154] Vidi o tome: dr. Muhammed Nu'ajm Jasin, *El-Iman,* str. 251-252.

[155] Hadis bilježe Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/274, hadis br. 1812; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 44 – Babu-l-mustebbani, hadis br. 4894 i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 51 – Ma džae fi-š-šetmi, hadis br. 1981. i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

[156] Uporedi: *Buharijina zbirka hadisa* (sažetak), str. 306, hadis br. 701.

[157] Uporedi: *Sunen*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 51 – Ma džae fi-š-šetmi, hadis br. 1982.

[158] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/275, hadis br. 1814.

li vremena!' Zato neka niko ne kaže: 'Lošeg li vremena!', jer Ja sam vrijeme.[159] *Mijenjam njegove noći u dane, a kada htjednem Ja ću ih usmrtiti!*[160]

Ummu-s-Saib, r.a., je imala povišenu temperaturu i loše se o tome izrazila, pa joj je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Nemoj psovati groznicu, jer ona briše grijehe sinova Ademovih, kao što kovački mijeh skida hrđu sa željeza!*[161]

Zejd b. Halid el-Džuheni, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., uopozorio: *Nemojte psovati pijetla, jer on budi na namaz!*[162]

Ubcjj b. Ka'b, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Nemojte psovati vjetar, pa ako vidite nešto što ne volite, proučite: 'Allahumme inna nes'eluke min hajri hazihi-r-rihi ve hajri ma fiha ve hajri ma umiret bihi, ve ne'uzu bike min šerri hazihi-r-rihi ve šerri ma fiha ve šerri ma umiret bihi!' - Allahu, molimo te za dobro ovog vjetra, za dobro koje nosi i za dobro s kojim je poslan, a utječem ti se od njegovog zla, zla koji nosi i zla s kojim je poslan!*[163] U drugim predanjima se kaže: *Nemojte psovati vjetar, jer je on Allahova milost ljudima, nosi im milost i kaznu, nego molite Allaha za njegovo dobro i utječite se od njegovog zla!*[164]

[159] Tj. Ja uzrokujem sve što se događa u tom vremenu.

[160] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/274, hadis br. 1813.

[161] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-ladabi, 14 – Babu sevabi-i-mu'mini fima jusibuhu min meredin ev huznin ev nahve zalike, hadis br. 2575.

[162] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 112 – Ma džae fi-d-diki ve-l-behaimi, hadis br. 5101. Hadis je vjerodostojan. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijedetuhu,* 2/1222, hadis br. 7314).

[163] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 34 – Kitabu-l-fiten, 65 – Ma džae fi-n-nehji 'an sebbi-r-rihi, hadis br. 2252 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ahmed u *Munsedu*, 5/123. Predaja je autentična. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/1223, hadis br. 2538 i 7315).

[164] Hadis bilježe Ibn Madže u *Sunenu*: 33 – Kitabu-l-edebi, 29 – babu-n-nehji 'an sebbi-r-rihi, hadis br. 3727 i Ahmed u *Musnedu*, 2/250, 268, 409, 437 i

Posebno je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upozorio na psovanje i vrijeđanje ashaba. U predaji Ebu Hurejre, r.a, on energično kaže: *Ne vrijeđajte (ne psujte) moje ashabe! Ne vređajte (ne psujte) moje ashabe! Tako mi Onoga u čijoj je ruci moja duša, kada bi neko od vas udijelio koliko brdo Uhud zlata ne bi dostigao vrijednost njihovog* ***mudda*** *(pregršt) niti pola njega!*[165]

Hafiz Zehebi tvrdi da onaj koji napada i psuje ashabe izlazi iz vjere i prestaje biti vjernik.[166]

Psovka i vrijeđanje Allaha i Njegovog Poslanika, s.a.v.sa., kao i temeljnih istina vjere, ne samo da su teški grijesi, nego, u isti mah, počinioca izvode iz vjere i svrstavaju ga u otvorene nevjernike!

Ne treba vrijeđati i psovati nečije svetinje niti roditelje, jer će to, ustvari doprinijeti, kako se navodi u nekim predajama, da i oni počnu vrijeđati i psovati naše svetinje i naše roditelje. Tako Abdullah b. Amr, r.a, prenosi hadis u kojem se strogo zabranjuje da čovjek psuje svoje roditelje. Kako će čovjek psovati svoje roditelje?! Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže: *U najveće grijehe spada, uistinu, da čovjek psuje svoje roditelje!* Neko je upitao: *A kako to čovjek psuje svoje roditelje, Allahov Poslaniče?* On je odgovorio: *Čovjek psuje oca drugog čovjeka, pa taj onda psuje njegova oca ili njegovu majku, pa mu taj odvrati i psuje njegovu majku!*[167]

Inače, svaki bestidan i besramnan govor islamom je zabranjen i vjernik ga treba izbjegavati i svoj jezik pažljivo čuvati od onog što ima ružno i razvratno značenje. Poslanik

518. Ovaj hadis je vjerodostojan. (Pogledaj: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/1223, hadis br. 7316).

[165] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 62 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 5. poglavlje, hadis br. 3673 i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/225, hadis br. 1746.

[166] *Kitabu-l-kebair,* str. 237.

[167] *Buharijina zbirka hadisa* (sažetak), str. 910, hadis br. 2008.

islama, s.a.v.s., jasno je naglašavao potrebu čuvanja jezika od svega toga. Abdullah b. Mes'ud, r.a, prenosi predaju u kojoj je Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno definirao vjernika: *Vjernik ne vrijeđa, ne proklinje, nije bestidan i besraman!*[168]

Ukoliko se desi da se nekome omakne pa izgovori ružne i razvratne riječi, pravilo je da izgovori istigfar i zamoli Allaha Uzvišenog da mu oprosti taj grijeh![169]

Potvaranje poštenih osoba

Jezik se često koristi i za potvoru i optužbu neke čestite i poštene osobe, npr. da je počinila bludnu ili neku drugu nečasnu radnju ili čin. To se posebno pokušava imputirati časnom i poštenom vjerniku ili vjernici, kako bi im se atakovalo na njihov autoritet i ugled. Zbog toga Gospodar svjetova otvoreno prijeti u Svojoj jasnoj Knjizi: *One koji vole da se o vjernicima šire bestidne glasine čeka teška kazna i na ovom i na onom svijetu; Allah sve zna, a vi ne znate.*[170]

Allah Uzvišeni prijetnjom prokletstvom i na ovom i na onom svijetu, za one koji potvore čestite osobe, jasno nagovještava pogubnost te negativne osobine: *Oni koji obijede čestite, bezazlene vjernice, neka budu prokleti i na ovom i na budućem svijetu; njih čeka patnja nesnosna!*[171]

Analizirajući ove ajete dolazimo do zaključka da Allah Milostivi spominje čestite vjernice, što, eksplicite, upućuje na

[168] Hadis je vjerodostojan. Bilježe ga Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 48 – Ma džae fi-l-la'neti, hadis br. 1977 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ahmed u *Musnedu*, 1/404, 405 i 416 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 145 – Babun lejse-l-mu'minu bi-t-ta'ani, hadis br. 313. (Provjeri, također: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/949, hadis br. 5381).

[169] Vidi o tome: Nevevi, *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 623-624.

[170] *En-Nur*, 20.

[171] *En-Nur*, 23.

zaključak da će žene češće biti predmet potvore. To najbolje ilustrira primjer Aiše, r.a., časne supruge Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koju su licemjeri pokušali potvoriti. Allahova, dž.š., odbrana i zaštita te časne žene i njene čestitosti – neka je Allah s njom zadovoljan – izvršena je Njegovim direktnim interveniranjem i afirmiranjem njenog moralnog digniteta u poglavlju *En-Nur*, čime je svima bilo jasno o kakvom nečasnom imputiranju licemjera se radi.

Međutim, koliko je potvora štetna i zarazna jasno ilustrira ovaj Aišin, r.a., slučaj. Iako, znajući da je ona Poslanikova, s.a.v.s., supruga a naša časna majka, čak su i neki vjernici iznosili tu potvoru: *Među vama je bilo onih koji su iznosili potvoru!*[172] Allah Uzvišeni pita te vjernike: *Zašto, čim ste to čuli, nisu vjernici i vjernice jedni o drugima dobro pomislili i rekli: 'Ovo je očita potvora!'*[173]

Koliko nas danas sluša ovu Allahovu, dž.š., zapitanost?! Koliko je danas muslimana, nakon optužbe nekoga na račun drugog muslimana, spremno braniti njegovu čast i dostojanstvo?! Nažalost, najveći dio muslimana danas se utrkuje, nakon potvore nekog vjernika, da donosi konačne presude i iznosi svoje sumnje u pogledu njegove čestitosti i neporočnosti. Posebno je to izraženo danas u raznim neobjektivnim medijskim kućama, koje poradi dunjalučkih prolaznih vrijednosti i materijalnog šićara ili senzacionalističke vijesti, plasiraju vijesti i potvore bez ikakve provjere, dokaza i argumenata, ne vodeći računa o negativnim posljedicama koje će itekako pretrpjeti potvorene osobe. Ta potvora je izuzetno opasna kada je u pitanju optužba za blud.

Znajući da će se potvora širiti kao kuga, što je slučaj i u današnjem vremenu, Allah Uzvišeni je odredio mehanizme koji

[172] *En-Nur*, 11.
[173] *En-Nur*, 12.

će to spriječiti i tu pojavu minimizirati. On kaže: *One koji okrive poštene žene, a ne dokažu to s četiri svjedoka, sa osamdeset udaraca bičem izbičujte i nikada više svjedočenje njihovo ne primajte; to su nečasni ljudi, osim onih koji se poslije toga pokaju i poprave, jer i Allah prašta i samilostan je!*[174]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je taj grijeh ubrojio u jedan od najtežih grijeha i toga se muslimani posebno moraju čuvati. Naime, Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Klonite se sedam teških grijeha!* Ashabi su upitali: *A koji su to, Allahov Poslaniče?* On je odgovorio: *Pripisivanje Allahu druga, sihir, ubijanje nedužne osobe, uzimanje kamate, bespravno trošenje imetka siročadi, bježanje s bojnog polja i potvaranje za blud čestitih i bezazlenih vjernica!*[175]

Proklinjanje

Jedan od produkata našeg jezika je i proklinjanje, koje je islamom izričito zabranjeno. Poslanik, s.a.v.s., je vjernika jasno definirao, u hadisu Abdullaha b. Mes'uda, r.a: *Vjernik ne vrijeđa, ne proklinje, nije bestidan i besraman!*[176]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je zabranio, u predanju Semure b. Džunduba, r.a, da jedni druge proklinjemo, rekavši: *Nemojte se*

[174] *En-Nur*, 4-5.

[175] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 55 – Kitabu-l-vesaja, 23. poglavlje, hadis br. 2766 i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 38 – Babu bejani-l-kebairi ve ekberuha, hadis br. 89. Vidi, također: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/71-72, hadis br. 47.

[176] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 48 – Ma džae fi-l-la'neti, hadis br. 1977 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Ovaj hadis bilježi, također, Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, Ahmed u *Musnedu*, Ibn Hibban u *Sahihu* i Hakim u *Mustedreku*, a hadiski stručnjaci ga ocjenjuju autentičnim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/949, hadis br. 5381.)

međusobno proklinjati Allahovim prokletstvom, niti Njegovom srdžbom, niti Džehennemom! [177]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je zaprijetio onima koji proklinju da neće imati mogućnosti zagovorništva niti svjedočenja na Danu sudnjem. U predanju Ebu-d-Derda'a, r.a, jasno se naglašava: *Oni koji puno proklinju neće biti na Sudnjem danu svjedoci niti zagovarači!*[178]

Pogotovo prijatelj ne smije imati osobinu proklinjanja, kao što Vjerovjesnik, s.a.v.s., upozorava u predanju Ebu Hurejre, r.a.: *Prijatelj ne treba biti onaj koji proklinje!*[179]

Proklinjanje nekoga ko nam je prijatelj i koga volimo u svakom slučaju će nam donijeti štetu. Ako onaj koga proklinjemo to zasluži i ta kletva ga stigne, kasnije ćemo žaliti za tim. Ako, pak, ne bude zaslužio tu kletvu, ona će se vratiti nama i, opet, ćemo žaliti. To se posebno odnosi na naše proklinjanje djece. Roditelj, nažalost, to u ljutnji izrekne, a kasnije, kada se ta kletva i proklinjanje ostvari, žali i kaje se do kraja života. Otuda se čuvanje jezika od takve vrste aktivnosti doima, istinski, mudrim i pohvalnim.

Pogotovo kada se zna da je proklinjanje vjernika Allahov Poslanik, s.a.v.s. uporedio sa njegovim ubistvom, što na najeklatantniji način ilustrira tu ružnu osobinu, koja je produkt naših jezika. Sabit b. Dahhak prenosi da je Vjerovjesnik,

[177] Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 50 - Babun fi-l-la'ni, hadis br. 4906; Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 48 – ma džae fi-l-la'neti, hadis br. 1976 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 148 – Babu-t-tela'uni bila'netillahi ve bigadabillahi ve bi-nnari, hadis br. 321.

[178] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/278, hadis br. 1821. i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 146 – Babu-l-le'ani, hadis br. 317.

[179] Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 24 – Babu-nnehji 'an la'ni-d-devabbi ve gajriha, hadis br. 2597 i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*, 146 – Babu-l-le'ani, hadis br. 318.

s.a.v.s., upozorio: *Proklinjanje vjernika je kao njegovo ubistvo!*[180]

Sam Vjerovjesnik, s.a.v.s., je izbjegavao proklinjanje, pa čak i idolopoklonika, kao što prenosi Ebu Hurejre, r.a, da su jednom prilikom neki predlagali Poslaniku, s.a.v.s: *Prokuni idolopoklonike!,* na što je on dostojanstveno odgovorio: *Ja nisam poslan da proklinjem, nego sam poslan kao milost.*[181]

Koliko je opasno proklinjati neku osobu, pogotovo ako ona to nije zaslužila, najbolje potvđuju Vjerovjesnikove, s.a.v.s., izjave u kojima se izričito kazuje da će neopravdana kletva stići onoga ko proklinje a ne onoga kojeg neko proklinje. To je još jedan argument koji ide u prilog potrebi ozbiljnijeg i odgovornijeg pristupa ovom problemu. Tako u predanju Ibn 'Abbasa, r.a, Poslanik islama, s.a.v.s., jasno ističe: *Ko prokune nekoga, a on to ne zaslužuje, to se prokletstvo vrati na onoga ko ga je izrekao!*[182]

Fascinantan je opis samog procesa kojim proklinjanje dolazi do onoga ko ga je izrekao i njegove, uistinu, zanimljive putanje. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je tu putanju kletve detaljno opisao u predanju Ebu-d-Derda'a, r.a: *Kada čovjek nešto prokune, to se prokletstvo uzdigne ka nebu, pa se pred njim zatvore nebeske kapije, a zatim se vrati prema zemlji, pa se*

[180] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 73 – Babun men ekfere chahu bigajri te'vilin fehuve kema kale, hadis br. 6105 i Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 47 – Babu galezi tahrimi katli-l-insani nefsehu, hadis br. 110.

[181] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 24 – Babu-n-nehji 'an la'ni-d-devabbi ve gajriha, hadis br. 2599. Vidi, također: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/278, hadis br. 1822. Ovaj hadis, također, bilježi i Buhari u svom *El-Edebu-l-mufredu,* 149 – Babu la'ni-l-kafiri, hadis br. 322.

[182] Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 50 – Babu fi-l-la'ni, hadis br. 4908. i Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 48 – Ma džae fi-l-la'neti, hadis br. 1978 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Hadiski stručnjaci ovu predaju ocjenjuju vjerodostojnom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/1241, hadis br. 7447.)

pred njim zatvore i zemaljske kapije, a onda krene desno i lijevo i kada ne nađe nikakvog izlaza, krene prema onome ko je proklet i spusti se na njega, ako je on to zaslužio, a ako nije, vrati se na onoga ko ga je izrekao![183]

Koliko je opasno proklinjanje najbolje će ilustrirati dva hadisa koje bilježi Imam Muslim u kojima se jasno uočava da nemamo pravo koristiti ono što smo prokleli.

'Imran b. Husajn, r.a, kazuje: *Dok je Allahov Poslanik, s.a.v.s., bio na jednom od svojih putovanja, deva jedne ensarijke se uzjogunila, pa ju je ona proklela. Kada je to čuo Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao je: 'Skinite opremu sa ove deve i pustite je, jer je ona prokleta!'* 'Imran, ashab koji prenosi ovaj hadis, prisjećajući se tog događaja, kaže: *Kao da sada gledam u tu devu kako slobodno luta, a niko od ljudi ne želi da je uhvati!*[184]

Ebu Berze el-Eslemi, r.a., pripovijeda: *Neka djevojka je jahala na devi koja je nosila prtljag drugih ljudi. Kada je bila u blizini Allahovog Poslanika, s.a.v.s., prolazivši kroz neki klanac, deva se uzjogunila, pa djevojka reče: 'Stani! Allahu, prokuni je!' Nakon toga, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je rekao: 'S nama neće putovati deva koja je prokleta!'*[185]

U dva spomenuta slučaja radi se o devi, ali analogno tome, sve što prokunemo ne bi trebalo koristiti. U našim uvjetima to može biti i automobil, koji usljed kvara, obično čovjek prokune, pa ukoliko to učini – ima li ga pravo više koristiti?! Otuda je, vrlo bitan oprez i svjesno čuvanje jezika od te vrste angažmana!!!

[183] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 50 – Babun fi-l-la'ni, hadis br. 4905. Ovaj hadis ocijenjen je hasenom/dobrim. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/343, hadis br. 1672.)

[184] Muslim, *Sahih*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 24 – Babu-n-nehji 'an la'ni-d-devabbi ve gajriha, hadis br. 2595.

[185] Cit. djelo, kitab i bab, hadis br. 2596.

Treba, na kraju, spomenuti da je, prema islamskim učenjacima, strogo zabranjeno proklinjanje muslimana koji ne čini grijeh zbog kojeg zaslužuje da bude proklet. Međutim, dozvoljeno je općenito proklinjati one koji imaju neke osobine zbog kojih zaslužuju da budu proklinjani, npr. Dozvoljeno je kazati: *Da Allah prokune nasilnike!; Da Allah prokune onoga koji čini to i to!; Da Allah prokune nevjernike!* i sl.

Neki smatraju da nije grijeh prokleti imenom i prezimenom one koji čine neki očit grijeh, dok imam Gazali to smatra zabranjenim, izuzev onih za koje zasigurno znamo da su umrli kao nevjernici, poput faraona, hamana, Ebu Džehla i njima sličnih. To je zbog toga što je proklinjanje udaljavanje od Allahove, dž.š., milosti, a mi ne znamo na čemu je umro grešnik ili nevjernik. Što se tiče, pak, onih koje je poimenično prokleo Allahov Poslanik, s.a.v.s., njih je dozvoljeno proklinjati, jer je on sigurno znao da su te osobe umrle kao nevjernici. Ukoliko je osoba nevjernik danas, ne znači da će biti i sutra, pa kako možemo prokleti muslimana?! Dozvoljeno je jedino reći: *Allah ga prokleo ako umre kao nevjernik, a Allah ga poštedio Svog prokletstva ako umre kao musliman!*[186]

Riječi koje je pokuđeno ili zabranjeno izgovarati

Ima riječi ili rečenica koje je zabranjeno ili pokuđeno izgovarati. Najbolji način da se to prevaziđe je stalna pažnja u govoru i pokušaj da se razmisli prije nego što se nešto kaže. Izgovaranje tih riječi može biti pokuđeno ili totalno zabranjeno.

[186] Vidi o tome opširnije: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/1570-1571 i *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 708-709.

Brojni su primjeri pokuđenih riječi koje treba izbjegavati u našem govoru.

Aiša, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Neka niko od vas ne kaže: 'Moja je duša postala zla!', nego neka kaže: 'Moja je duša postala gruba!'*[187] Termini *lekiset/gruba i džašet ili habuset/zla,* prema Hatabiju i dr. islamskim učenjacima ima isto značenje, ali termin *lekiset* je ljepši, pa obzirom da je Poslanik islama, s.a.v.s., uvijek loša i ružna imena mijenjao u lijepa i ljepša, onda nas to upućuje na zaključak da i kada govorimo o bilo čemu, onda treba da se koristimo što ljepšim izrazima.[188]

Tako isto, prema predajama, ne treba govoriti: *To mi se gadi!,* nego kazati: *To mi se ne sviđa, ili to mi ne prija!*[189]

Također, Poslanik islama, s.a.v.s., zabranjuje da se govori lijepo o vinovoj lozi od koje se proizvodi vino koje opija. Vail b. Hudžr, r.a, prenosi predaju u kojoj Poslanik islama, s.a.v.s., upozorava: *Nemojte govoriti za vinovu lozu da je el-kerm/plemenita, nego recite: 'Grožđe i vinova loza!',* a u predanju Ebu Hurejre, r.a., kaže: *Nemojte vinovu lozu nazivati el-kerm/plemenita, jer je el-kerm/plemenito srce vjernika!*[190]

Hattabi, tumačeći ovaj hadis, kaže da se Allahov Poslanik, s.a.v.s., pobojao da ljepota tog imena ne podstakne vjernike na konzumiranuje vina. Zato je zabranio nazivati ga takvim imenom![191]

[187] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi. 100 – Babun la jekul: Habuset nefsi, hadis br. 6179.

[188] Vidi o ovome: *Fethu-l-Bari,* 10/579.

[189] Uporedi: *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 712.

[190] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edeb, 102 – babu ikavli-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem: Inneme-l-kermu kalbu-l-mu'mini, hadis br. 6183. i Muslim u *Sahihu*: 40 – Kitabu-l-elfazi mine-l-edebi, 2 – Babu kerahati tesmijeti-l-'inebi kermen, hadis br. 2247 i 2248.

[191] Uporedi: *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 713.

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je upozoravao ljude da izbjegavaju izgovaranje riječi u kojima se tretira propast ljudi, kao što se navodi u predanju Ebu Hurejre, r.a., u kome se kaže: *Kada čovjek kaže: 'Ljudi su propali!', on je onaj koji je najviše propao!*[192]

Pod tim se, po islamskoj ulemi, misli na čovjeka koji druge smatra grešnim i lošijim od sebe, pa se može desiti da se uzoholi i uzdigne iznad ostalih, a to je izuzetno loša osobina. S druge, pak, strane, to je znak da on čini još veći grijeh od njih, a to je da ispituje, istražuje i širi njihove mahane.[193]

Poslanik, s.a.v.s., je, također, zabranio da se licemjerima obraćamo lijepim riječima kako bismo zadovoljili njihovu sujetu ili kako bismo im se umilili radi naših interesa, kao što je praksa nekih današnjih muslimana. Burejde, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jasno upozorio na to: *Nemojte licemjera oslovljavati riječju 'gospodine', pa makar i bio ugledan, jer ćete tako rasrditi svoga Gospodara!*[194]

Također, zabranjeno je govoriti: *Šta htjedne Allah i taj i taj čovjek!,* već se može kazati: *Šta htjedne Allah, a zatim šta htjedne taj i taj čovjek!,*[195] kao i: *Kiša nam je pala zbog položaja zvijezda!.* Ako to čovjek izgovori iz nehata – čini grijeh, a ako vjeruje u to što govori – postaje nevjernik. Isto tako, zabranjeno je reći: *Ako uradiš*

[192] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 41 – Babu-n-nehji min kavli: Heleke-n-nasu, hadis br. 2623.

[193] Vidi opširniju elaboraciju islaksih učenjaka: *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* str. 714.

[194] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 80 – Babun la jekulu-l-memluk „rabbi" ve „rabbeti", hadis br. 4977. i Ahmed u *Musnedu*, 5/346 i 347. Ovaj hadis, također, bilježe Nesai u *Sunenu* i Hakim u *Mustedreku*. Ova predaja je ocijenjena autentičnom. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijedetuhu,* 2/1234, hadis br. 2589 i 7405.)

[195] Ebu Davud, *Sunen*: Kitabu-l-edeb, 80. poglavlje, hadis br. 4980. Hadis, također, bilježe Nesai u *Sunenu* i Ahmed u *Musnedu*. Hadis je vjerodostojan. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/1234, hadis br. 2590 i 7406.)

to i to, onda sam ja jevrej ili kršćanin ili ... onda ja nemam sa islamom ništa! Ako to izgovori neki musliman, pri punoj svijesti i bude u vezi s tim ozbiljan – prestaje biti musliman i smatra se odmetnikom od vjere![196]

Posebno je vrlo opasno ljude etiketirati kao nevjernike, što je, nažalost, masovna pojava među muslimanima danas. Na taj rizik i opasnu pojavu kao rezultat naše brzopletosti i aktiviranja malog organa – jezika, upozorio je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predaji koju prenosi Ibn Omer, r.a: *Kada čovjek nekome kaže: 'Nevjerniče!', jedan od njih je nevjernik. Ako ne bude u pravu, te će se riječi vratiti na njega!*[197]

Ponižavanje, uznemiravanje, podrugivanje i ismijavanje

Negativne posljedice djelovanja našeg jezika mogu se manifestirati u ponižavanju, uznemiravanju, podrugivanju i ismijavanju drugih. Treba se truditi da naš govor oslobodimo od spomenutih negativnih osobina. Allah Uzvišeni jasno zabranjuje takvu vrstu odnosa prema drugima, rekavši: *O vjernici, neka se muškarci jedni drugima ne rugaju, možda su oni bolji od njih, a ni žene drugim ženama, možda su one bolje od njih. I ne kudite jedni druge i ne zovite jedni druge ružnim nadimcima! O, kao je ružno da se vjernici spominju podrugljivim nadimcima! A oni koji se ne pokaju – sami sebi čine nepravdu.*[198]

[196] Provjeri: Nevevi, cit. djelo, str. 715.

[197] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 73 – Babun men ekfere chahu bigajri te'vilin fehuve kema kale, hadis br. 7103 i 7104 i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/73, hadis br. 50.

[198] *El-Hudžurat*, 11.

Uznemiravanje i vrijeđanje vjernika posebno je naglašeno kao težak grijeh. Allah Uzvišeni o tome veli: *A one koji vjernike i vjernice vrijeđaju, a oni to ne zaslužuju, tovare na sebe klevetu i pravi grijeh!*[199]

Druge osobe mogu biti uznemiravane na razne načine. Najčešće se to čini jezikom. Posebno se u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s., naglašava opasnost uznemiravanja komšija. Tako u hadisu koji prenosi Ebu Hurejre, r.a., Vjerovjesnik, s.a.v.s., precizno napominje: *Ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan neka ne uznemirava svoga komšiju!*[200]

U jednoj Buharajinoj predaji, koju prenosi Ebu Šurejh, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., je tri puta izgovorio zakletvu: *Allaha mi, neće vjerovati!*, pa je na pitanje ashaba: *A ko to, Allahov Poslaniče?,* odgovorio: *Onaj čiji komšija nije siguran od njegovog uznemiravanja!*[201]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je neki čovjek došao Vjerovjesniku, s.a.v.s., žaleći se na komšiju koji ga je uznemiravao. To je činio dva ili tri puta. Nakon što je uznemiravanje potrajalo, Poslanik, s.a.v.s., je tom čovjeku savjetovao da iznese stvari iz svoje kuće i ostavi ih pored puta. Kada je to uradio, ljudi su se raspitivali za razlog, pa kada su saznali, proklinjali su njegovog komšiju, nakon čega mu je taj komšija došao i rekao mu: *Vrati svoje stvari! Od mene nećeš doživjeti više ništa što ćete uznemiriti!*[202]

[199] *El-Ahzab*, 58.

[200] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 31 – Babun men kane ju'minu billahi ve-l-jevmi.l-ahiri fela ju'zc džarehu, hadis br. 6018.; Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 19 – babu-l-hassi 'ala ikrami-l-džari, hadis br. 47 i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 129 – babun fi hakki-l-dživari, hadis br. 5154.

[201] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: cit. kitab, 29. poglavlje, hadis br. 6016.

[202] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 129 – Babun fi hakki-l-dživari, hadis br. 5153.

Posebno, opet, treba voditi računa da ni jezikom ne uznemirimo i ne uvrijedino osobu koja voli Allaha i koju Allah voli. Dakle, radi se o krajnje pobožnim i bogobojaznim osobama. Ebu Hurejre, r.a., prenosi hadisi-kudsijju u kojoj Poslanik islama, s.a.v.s., najavljuje Allahov rat takvim osobama. On kaže: *Allah Uzvišeni je rekao: 'Ko uznemiri Moga pravog roba (evliju), Ja ću mu najaviti rat!!!'*[203]

Analizirajmo: koliko mi koristimo svoj jezik u ponižavanju, uznemiravanju, podrugivanju i ismijavanju drugih osoba?!

Nadmetanje i rasprava

Nadmetanje i rasprava su česte posljedice djelovanja jezika. One, uglavnom, izrode oholost, mržnju i svađu. Otuda je Allahov Poslanik, s.a.v.s., takvu aktivnost jezika definirao pogubnom, kao što vidimo u predaji 'Abdullaha b. 'Abbasa, r.a., u kojoj Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno naglašava: *Nemoj se nadmetati u govoru sa svojim bratom, nemoj se ismijavati s njim i nemoj mu obećavati ono što nećeš ispuniti!*[204]

U drugoj Ibn 'Abbasovoj predaji, Poslanik, s.a.v.s., upozorava: *Dovoljno je čovjeku grijeha da bude uporan u svađi i raspravi!*[205]

[203] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 81 – Kitab-r-rikak, 38 – Babu-t-tevadu'i, hadis br. 6502 i Ibn Madže u Sunenu: 36 – Kitabu-l-fiteni, 16 – Babun men turdža lehu-s-selamete mine-l-fiteni, hadis br. 3989.

[204] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 58 – Ma džae fi-l-mirai, hadis br. 1995 i ocjenjuje ga hasen-garibom, dok ovo predanje Albani ocjenjuje slabim. (Provjeri: *Da'ifu-l-Džami-s-sagiri ve zijedetuhu,* str. 906, hadis br. 6274.)

[205] Hadis bilježi Tirmizi u istom djelu, u istom kitabu i babu, hadis br. 1994 i ocjenjuje ga kao garib-predaju, dok ga Albani ocjenjuje kao slab. (Uporedi: *Da'ifu-l-Džami-s-sagiri ve zijadetuhu,* str. 610, hadis br. 4186.)

Vjerovjesnik, s.a.v.s., garantira džennetske ljepote onome ko ostavi raspravu, nadmetanje i svađu i to kada bude u pravu, ne želeći time izazvati nesporazume i još veće nedoumice. U predaji Enesa b. Malika, r.a., Allahov Vjesnik, s.a.v.s., ovako obećava: *Ja garantiram dvorac u podnožju Dženneta onome ko ostavi raspravu, pa makar bio u pravu; garantiram dvorac u sredini Dženneta onome ko ostavi laž, pa makar i u šali, i garantiram dvorac u najljepšem dijelu Dženneta onome čije ponašanje bude lijepo.*[206]

Prethodne generacije muslimana i islamski učenjaci prije nas definirali su pogubnost djelovanja jezika, pa su se maksimalno čuvali od toga. Brojni su savjeti prethodnika koji ukazuju na štetnost nadmetanja i raspravljanja. Evo samo nekih:

Navodi se da je Isa, a.s., savjetovao: *Onaj ko puno laže gubi ljepotu; ko raspravlja s ljudima, nestaje mu dostojanstva; ko se puno brine, oboli mu organizam a ko ima loš ahlak, kažnjava sam sebe!*

Mudri Lukman ovako savjetuje svoga sina: *Sinčiću, ne raspravljaj sa učenim, pa da te ponize!*

Omer b. el-Hattab, r.a., podvlači: *Nemoj tražiti znanje zbog troje, a nemoj ga ni ostavljati zbog troje. Nemoj ga učiti kako bi se s drugom raspravljao, niti da bi se njime ponosio, niti da bi se njime pokazivao pred drugima. Nemoj ga ostavljati zbog stida da ga tražiš; niti što smatraš da ti ne treba, niti što si zadovoljan svojim neznanjem!*

Ebu-d-Derda', r.a., upozorava: *Dovoljan ti je grijeh da se stalno raspravljaš!*

Prenosi se da je Imam Ebu Hanife upitao Davuda et-Taija: *Zašto si se povukao?!* On mu je odgovorio: *Kako bi se opirao*

[206] Hadis bilježi Tirmizi u *Sahihu*: cit. kitab i bab, hadis br. 1993 i ocjenjuje ga hasen-predaju. Ovaj hadis bilježe još i Ebu Davud i i Ed-Dija'. Albani ga, također, vrednuje kao hasen-predaju. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami-s-sagiri ve zijadetuhu*, 1/306, hadis br. 1464.)

svome nefsu kada je u pitanju rasprava! Ebu Hanife mu dodade: *Prisustvuj skupovima i sijelima, slušaj, ali ne govori!* Davud veli: *Poslušao sam njegov savjet i nisam našao težeg samosavlađivanja od toga!*

Muslim b. Jesar kaže: *Dobro se čuvajte rasprave, jer je to trenutak u kojem se učen pokazuje kao neznalica a šejtan koristi njegovu grešku!.*

Malik b. Enes upozorava: *Rasprava uzrokuje tvrdoću srca i rezultira mržnjom!*

Ibn ebi Lejla kaže: *Ne raspravljam sa svojim prijateljem, jer ili ću ga natjerati da slaže ili ću ga rasrditi!*

Bilal b. Sa'd veli: *Kada vidiš čovjeka da puno priča, da mnogo raspravlja i da je zadivljen svojom pričom, neka znaš da je propao!*

Mejmun b. Mihran je upitan zbog čega je ostavio svog brata bez odgovora nakon postavljenog pitanja, na što je on mudro odgovorio: *Zato što ne želim da se s njim raspravljam ili svađam!*[207]

Svađa

Svađa obično nastaje kao pretjerivanje u govoru kako bi se ostvarila materijalna ili neka druga korist. Znajući u kakve neugodnosti svađa može dovesti neku osobu, Allahov Poslanik, s.a.v.s., je to posebno isticao i na to itekako upozoravao. U predaji Aiše, r.a., Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno naglašava: *Allahu je najmrži žestoki svađalica!*[208]

[207] Ove i druge primjere vidi: *Ihjau 'ulumi-d-din,* 3/ 1559-1561.

[208] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 93 – Kitab-l-ahkam, 34 – Babu-l-cleddi-l-hasmi, hadis br. 7188. i Muslim u *Sahihu*: 47 – Kitabu-l-'ilmi, 2 – Babun fi-l-cleddi-l-hasmi, hadis br. 2668.

Svađa izraste iz nadmetanja i rasprave. Naime, osoba koja osjeti da ga je druga osoba nadvladala, obično se prepušta svađi. često svađa, nažalost, dovede do nesagledivih negativnih posljedica, što jasno govori o našoj obavezi da svoj jezik pokušamo udaljiti od ove aktivnosti koja lahko može devalvirati naša brojna pozitivna dostignuća.

Hvaljenje i uzdizanje nad drugima

Hvaljenje i uzdizanje nad drugim veoma često se manifestira našim jezicima. To su osobine koje su prezreli Allah i Njegov Poslanik, s.a.v.s. Allah Uzvišeni to jasno napominje kada kaže: *On dobro zna sve o vama, otkad vas je stvorio od zemlje i otkad ste bili zameci u utrobama majki vaših; zato se ne hvališite bezgrešnošću svojom – On dobro zna onoga koji se grijeha kloni.*[209]

Svaka vrsta hvalisavosti i oholosti, čime se uzdiže iznad drugih, zabranjena je. Allah takve ne voli. On kaže: *I, iz oholosti, ne okreći od ljudi svoje lice i ne idi zemljom nadmeno, jer Allah ne voli ni gordog ni hvalisavog.*[210]

Oholost i hvalisanje dovelo je Iblisa do kufra i Allahovog prokletstva. On se nije pokorio Ademu, a.s., zbog svoje obijesti, hvalisavosti i uzdizanja nad drugima. Allah o tome jasno kaže: *A kad rekosmo melekima: Poklonite se Ademu!, oni se pokloniše, ali Iblis ne htjede, on se uzoholi i postade nevjernik.*[211]

Budući da su svi ljudi nastali od zemlje i da su svi bili zameci u utrobama svojih majki, onda niko nema prednost nad drugim. Zbog toga Allahov Poslanik, s.a.v.s., poučava vjernike

[209] *En-Nedžm*, 32.
[210] *Lukman*, 18.
[211] *El-Bekare*, 34.

da jedni prema drugima budu skromni i da se međusobno jedan nad drugim ne uzdižu. U predaji 'Ijada b. Himara, r.a, on savjetuje: *Allah Uzvišeni mi je objavio da budete ponizni jedni prema drugima tako da ne činite nasilje jedni drugima i da se međusobno jedan nad drugim ne uzdižete!*[212]

Koliko je skromnost prema muslimanima lijepa osobina, najbolje će ilustrirati primjeri naših časnih prethodnika. Hasan el-Basri kaže: *Skromnost je da izađeš iz svoje kuće i koga god sretneš od muslimana da ga smatraš boljim od sebe!*[213]

Jedan čovjek vidio je drugog čovjeka kako se na svome konju oholo ponaša za vrijeme obavljanja hadža, dok njegove sluge razgone narod ispred njega, kako bi on prošao. Nakon toga, on je tog čovjeka vidio u Bagdadu, kako bos, čupav i zapušten hoda, pa ga je upitao: *Šta se dogodilo s tobom?,* a on mu odgovori: *Ja sam se na mjestu gdje ljudi treba da budu skromni oholio i uzdizao, pa me Allah, na mjestu gdje se ljudi uzdižu, ponizio!*[214]

Hvalisanje, uzdizanje i oholjenje često se manifestiraju jezikom. Znajući za drastično rigorozan stav islama prema tim osobinama, treba da se trudimo i u svojoj svakodnevnici izbacimo ili minimiziramo ove loše osobine.

Hvaljenje druge osobe

Kako god svoj jezik moramo čuvati od proklinjanja, napadanja i kritikovanja drugih osoba, isto tako treba voditi

[212] Hadis bilježe Muslim u *Sahihu*: 51 - Kitabu-l-dženneti, 16 – Babu-s-sifatilleti ju'refu biha fi-d-dun'ja ehlu-l-dženneti ve ehlu-n-nari, hadis br. 2865; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 45 – Babun fi-t-tevadu'i, hadis br. 4895 i Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhdi, 16 – Babu-l-beraeti mine-l-kiberi ve-tevadu'i, hadis br. 4179.

[213] Dr. Fuad Sedić, *Veliki grijesi*, str. 123.

[214] Cit. djelo i strana.

računa da ne pretjeramo u hvaljenju drugih osoba, upravo zbog toga što takvo naše ponašanje može biti itekako kontraproduktivno i pospješiti, u slučaju određenih osoba, hvalisavost, narcisoidnost, oholost i zadovoljstvo onim što je do tada učinjeno.

Poslanik islama, s.a.v.s., u predaji Ebu Musaa el-Eš'arija, r.a., ukazujući na štetnost korištenja jezika u ove svrhe, kritikovao je ljude koji su prekomjerno hvalili jednog čovjeka: *Upropastili ste ga i uništili!*[215]

Dakle, treba voditi računa da nekog prekomjerno ne hvalimo, pogotovo kada je ta osoba prisutna. U tome čovjek treba imati mjeru. U predaji Ebu Bekreta, r.a., kaže se da je neki čovjek pohvalio drugoga u prisustvu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., pa mu on reče, ponavljajući to nekoliko puta: *Teško tebi! Glavu si mu skinuo! Ako nekoga već morate hvaliti, onda kažite: 'Ja ga takvog poznajem, a Allahu će polagati račun, i ni za koga ne tvrdim da je bezgrešan prema Allahu!'*[216]

Prigovaranje za učinjeno dobro djelo

Prigovaranje za učinjeno djelo u islamu se definira kao veliki grijeh.[217] To se posebno odnosi na slučaj kada se nekome da sadaka. Allah Uzvišeni o tome nedvosmisleno u Kur'anu kaže: *O vjernici, ne kvarite milostinju prigovaranjem i uvredama, kao što to čine oni koji troše imetak svoj da bi se*

[215] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 54 – Babun ma jukrehu mine-t-temaduhi, hadis br. 6060 i u El-Edebu-l-mufredu: 153 – Babun ma džae fi-t-temaduhi, hadis br. 335, str. 123. i Muslim u *Sahihu*: 53 – Kitabu-z-zuhdi, 14 – Babu-nehji 'abni-l-medhi iza kane fihi ifratun, hadis br. 3001.

[216] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 54. poglavlje, hadis br. 6061. i Muslim u *Sahihu*: 53 – Kitabu-z-zuhdi, 14. poglavlje, hadis br. 3000.

[217] Uporedi: Zehebi, *El-Kebair*, str. 151 i dr. Fuad Sedić, *Veliki grijesi*, str. 198.

ljudima pokazali, a ne vjeruju ni u Allaha ni u onaj svijet; oni su slični litici sa oskudnom zemljom kad se na nju sruči pljusak, pa je ogoli; oni neće dobiti nikakvu nagradu za ono što su radili. – A onima koji neće da vjeruju Allah neće ukazati na pravi put.[218]

Imam Kurtubi, tumačeći ovaj ajet, navodi da se ovdje poredi onaj koji djela ne čini u ime Allaha Uzvišenog s glatkom stijenom ili kamenom, na kojoj ima, doduše, nešto zemlje, pa se čini da je ta zemlja plodna i korisna. Međutim, kada naiđe bujica, ona tu stijenu ostavlja glatkom i razotkriva je, kao što prigovaranje i licemjerstvo, pri činjenju djela, razotkriva neiskrenost nijjeta njihovog počinioca. Kurtubi posebno potcrtava da većina islamskih učenjaka tu vrstu sadake, za koju se prigovara, Allah Uzvišeni ne prima, tako da ona biva posebno obilježena i označena, pa je melek koji piše dobra djela uopće i ne evidentira.[219]

Islamski učenjaci se razilaze tretirajući ovu tematiku. Jedni kažu da onaj koji udijeli sadaku, pa poslije prigovori, nema nikakvog sevapa od tog djela i bit će grešan zbog prigovora. Drugi smatraju da on zbog toga gubi sevap, ali nema grijeha. Treći, pak, drže da ima nagradu, ali ona nije uvećana, i uz to će biti grešan zbog prigovora.[220]

Allah, dž.š., ne voli čovjeka koji učini neko dobro djelo pa poslije prigovori zbog toga što je uradio. Otuda, Allah Uzvišeni pohvaljuje osobu koja učini dobro djelo, koje ne poprati s prigovaranjem i uvredama. On kaže: *One koji troše imetke svoje na Allahovom putu, a onda ono što potroše ne proprate prigovaranjem i uvredama, čeka nagrada u Gospodara*

[218] *El-Bekare*, 264.

[219] El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an*, 3/311

[220] Cit. djelo, tom i strana.

njihova, - ničega se oni neće bojati i ni za čim oni neće tugovati.[221]

Nakon toga, Uzvišeni odmah napominje: *Lijepa riječ i izvinjenje vredniji su od milostinje koju prati vrijeđanje!*[222] I, onda, u trećem ajetu, u tom nizu, kaže: *O vjernici, ne kvarite svoju milostinju prigovaranjem i uvredama...*

Vjernik treba učiniti ono što je učinio Osman b. Affan, r.a., tj. učiniti dobro djelo, ali ne propratiti to prigovaranjem, uvredama ili hvaljenjem svoga dobročinstva. Povod objave ajeta: *Oni koji troše imetke svoje na Allahovom putu, a onda ono što potroše ne proprate prigovaranjem i uvredama, čeka nagrada u Gospodara njihova,* je slučaj Osmana, r.a., koji je prilikom opremanja islamske vojske na Tebuk, donio 1.000 zlatnika i istresao ih u krilo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., nakon čega ih je Vjerovjesnik, s.a.v.s., miješao u svom krilu, govoreći: *Osmanu, nakon ovog djela, ne može naškoditi nikakav grijeh!*[223]

Ebu Se'id el-Hudri, r.a., kaže: *Vidio sam tada da je Allahov Poslaniik, s.a.v.s., digao ruke i učio dovu za Osmana, govoreći: 'Gospodaru moj, ja sam zadovoljan s Osmanom pa i Ti budi s njim zadovoljan'.* Navodi se da je tako Vjerovjesnik, s.a.v.s., molio sve do zore, pa je objavljen citirani ajet![224]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., prijeti onome koji prigovara nakon učinjenog dobrog djela, da Allah na Sudnjem danu s njim neće razgovarati, niti će ga pogledati, niti od grijeha očistiti, nego će ga žestoko kazniti! Ebu Zerr, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., napomenuo: *Allah na Sudnjem danu neće razgovarati s tri vrste ljudi, niti će ih pogledati, niti od grijeha očistiti, nego će ih žestoko*

[221] *El-Bekare*, 262.

[222] *El-Bekare*, 263.

[223] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 5/63.

[224] Uporedi: Ibn Hišam, *Es-Siretu-n-nebevijetu*, 4/380. i El-Kurtubi, cit. djelo, 3/307.

kazniti! Na ovo je Ebu Zerr, r.a., rekao: *Izgubljeni su i propali!*, a onda je upitao: *A ko su oni, Allahov Poslaniče?* Vjerovjesnik, s.a.v.s., je odgovorio: *Onaj koji nosi dugu odjeću iz oholosti; onaj koji prigovara i vrijeđa za udijeljenu sadaku i onaj koji prodaje robu, lažno se zaklinjući!*[225]

Dakle, kada uradimo neko djelo, neka to isključivo bude u ime Allaha i Njegovog zadovoljstva i da u tome osjetimo slast i ljepotu učinjenog djela. Treba po svaku cijenu izbjegavati hvaljenje učinjenim djelom ili, što je još gore, prigovaranje i vrijeđanje nakon tog djela. Djelo se inekako može učiniti, ali ga je veoma teško sačuvati i ne devalvirati. Šejtan, kada nas već ne može spriječiti da učinimo dobro djelo, radi na tome da ga obezvrijedimo svojim jezicima nakon realizacije tog djela.

Zbog toga je Muhammed b. Sirin, veliki islamski učenjak iz druge generacije muslimana, nakon što je čuo nekog muslimana kako se hvališe drugom čovjeku djelima koja je učinio, savjetovao tog čovjeka: *Šuti, jer nema sevapa od dobrih djela koja se nabrajaju!*[226]

Sašaptavanje dvojice u prisustvu trećeg

Ukoliko se u jednom društvu nađu tri osobe, onda je dvjema osobama zabranjeno sašaptavanje u prisustvu treće. To se temelji na hadisu Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koji prenosi Abdullah b. Omer, r.a: *Ako se nađu tri osobe, neka se, onda, dvije osobe ne sašaptavaju u prisustvu treće!*[227]

[225] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 1 – Kitabu-l-imani, 46. poglavlje, hadis br. 106.

[226] Zehebi, *El-Kebair*, str. 152; Kurtubi, cit. djelo, 3/312 i dr. F. Sedić, *Veliki grijesi*, str. 200.

[227] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 79 – Kitabu-l-isti'zan, 45 – Babun la jetenadža isnani dune-s-salisi, hadis br. 6288 i Muslim u *Sahihu*: 39 – Kitabu-s-selami, 15 – Babu tahrimi munadžati-l-isnejni dune-s-salisi, hadis br. 2183.

U predaji Ibn Mes'uda, r.a., koju bilježe Buhari, Muslim, Tirmizi, Ebu Davud i Ibn Madže, isti autori koji bilježe i prethodno predanje Abdullaha b. Omera, r.a., pojašnjava se da će treću osobu sašaptavanje ražalostiti.

Pojašnjavajući tu situaciju Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predajama koje smo citirali, zabranjuje sašaptavanje dvojice u prisustvu trećeg, sve dok se skupina ne poveća. Kada bude više ljudi, onda ta zabrana prestaje važiti. To vidimo iz Ebu Davudove predaje u kojoj Ebu Salih pita Ibn Omera, r.a: *A šta ako budu četverica?* On je odgovorio: *Onda nema smetnje!* [228]

To je i logično, jer će uvijek treća osoba misliti da druge dvije osobe nešto o njoj govore ili joj spremaju nešto što će se negativno na nju odraziti.[229]

To se jasno nazire u Tirmizijinoj predaji: *Sašaptavanje dvojice u prisustvu treće osobe, uznemirava vjernika, a Allah Uzvišeni ne voli takvo uznemiravanje!*[230]

Višeznačan i dvosmislen govor

To je forma govora koja je često prisutna među ljudima, ali joj oni ne pridaju puno značaja, smatrajući da nije štetna i opasna poput, npr. laži i sl. Međutim, ovakva upotreba jezika je, na neki način, u ravni laži i potrebno je biti oprezan kada je ova forma izražavanja u pitanju. Naime, višeznačan i dvosmislen govor je izgovaranje riječi koja ima jedno značenje, ali se misli na neko drugo značenje koje ta riječ nosi,

228 Bilježi ovo predanje u *Sunenu*: Kitabu-l-edebi, 26 – Babun fi-t-tenadži, hadis br. 4852.

229 Vidi o tome: Š. Kurdić, *Islamski bonton*, str. 231-232.

230 Hadis bilježi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebi, 59 – Ma džae la jetenadžesani dune salisin, hadis br. 2825.

a koje je u suprotnosti s prvim značenjem te riječi. To je, ustvari, neka vrsta prevare i obmane.

Islamski učenjaci su o ovoj formi izražavanja rekli sljedeće: *Ukoliko za to postoji neki opravdan, šerijatski, razlog koji nosi opće koristi, onda je dozvoljeno koristiti takve riječi. Ako za to ne postoji opravdan razlog, onda je to pokuđeno, ali nije strogo zabranjeno koristiti dvosmislene riječi, osim u slučaju ako se time nastoji nepravedno uzeti nečije pravo ili negirati istina. U tom slučaju to postaje strogo zabranjeno – haram!*[231]

Sufjan b. Esed, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., u vezi s tim rekao: *Velika je prevara da svome bratu govoriš nešto, i da ti on vjeruje, a ti, u osnovi, govoriš laži!*[232]

Ibrahim en-Neha'i, poznati učenjak iz generacije tabi'ina, navodi primjer kada je dozvoljeno koristiti dvosmislene riječe, pa kaže: *Ako neko čuje da si o njemu nešto rekao, ti reci: 'Allah Uzvišeni najbolje zna jesam li o tebi išta rekao', pa taj pomisli da negiraš da si išta rekao o njemu, a tvoj je cilj kazati da Allah Uzvišeni najbolje zna to što si o njemu govorio.*[233]

Pjesma i poezija

Pjesma i poezija mogu biti dobre i pozitivne ako afirmiraju istinu a mogu, također, biti loše i negativne ako afirmiraju zlo, nemoral i nepravdu. One su kao nož koji ima dvije oštrice: ako se upotrijebi za dobro – rezultira dobrim, a ako se upotrijebi za zlo – rezultira zlom!

231 *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova*, str. 754-755.

232 Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edeb, 76 – Babun fi-l-mc'aridi, hadis br. 4.971. Ovu predaju bilježe još Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*; Ahmed u *Musnedu* i Taberani u *El-Mu'džemu-l-kebiru* i ocjenjuje se slabim. (Provjeri: *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijedetuhu*, str. 607, hadis br. 4.162.)

233 Nevevi, cit. djelo, str. 755.

Nažalost, mnogi ljudi koriste se jezikom, kada je u pitanju pjesma ili poezija, veličajući strasti, pohote, opisujući žensko tijelo, podstičući na nemoral i destruktivno djeluju na čitaoca ili slušaoca. Takva vrsta pjesme ili poezije islamom je energično zabranjena.

'Abdullah b. Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Da se nekome od vas utroba napuni gnojem, bolje mu je nego da se napuni poezijom!*[234]

Pod tim se, naravno, podrazumijeva poezija koja destruktivno djeluje i odvodi od Kur'ana, sunneta i islamskih propisa.[235] U tom smislu je i Allah Uzvišeni osudio pjesnike i one koji ih slušaju: *A zavedeni slijede pjesnike. Zar ne znaš da oni svakom dolinom blude i da govore ono što ne rade, tako ne govore samo oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji često Allaha spominju, i koji uzvraćaju kad ih ismijavaju.* (*Eš-Šu'ara'*, 224-227.)

Dakle, ovdje se misli na one pjesnike koji su zavedeni i koji druge zavode i odvode od Allahovog puta, a ne one, koje Allah izdvaja, koji vjeruju, rade dobra djela i Allaha spominju. Nažalost, danas brojni autori pjesama i poezije odvode od Allahovog puta, afirmiraju nemoral i zavode ljude na stranputicu, tako da bi se mnoge današnje pjesme mogle svrstati u nedozovljene. Mi treba da čuvamo svoj jezik od citiranja, recitiranja i pjevanja takvog sadržaja, kako se ne bismo strovalili u ambis grijeha!

[234] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 92 – babun ma jukrehu en jekune-l-galibe 'ale-l-insani-š-ši'ru hatta jesuddehu 'an zikrillahi ve-l-'ilmi-ve-l-Kur'ani, hadis br. 6.154. i u *El-Edebu-l-mufredu*, 384. poglavlje, hadis br. 873, str. 291-292. i Tirmizi u *Sunenu*: 44 – Kitabu-l-edebi, 71. poglavlje, hadis br. 2.852 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun.

[235] Vidi opširnije o tome: dr. Jusuf el-Karadavi, *Halal i haram u islamu*, str. 384-389.

Šala

Šala je u islamu dozvoljena, ali ustrajavanje u šali je zabranjeno, zbog toga što će tada čovjek biti obuzet igrom i izigravanjem. Pretjerivanje u šali uzrokuje mnogo smijeha, a mnogo smijeha umrtvljuju srce, nekad čak uzrokuje i mržnju. Šala nekada uzrokuje i odsustvo dostojanstva.

Poslanik islama, s.a.v.s., se, također, šalio, ali to nikada nije prelazilo mjeru, niti ljudsko dostojanstvo, niti se time zaobilazila i ugnjetavala istina. Zna se da se šalio s nekom staricom, rekavši joj da neće starice ući u Džennet, a onda joj pojasnivši da će svi vjernici ući mladi u džennetske perivoje.

Enesu b. Maliku, r.a., Allahov Poslanik, s.a.v.s., obratio se jedanput, šaleći se, riječima: *Ja ze-l-uzunejni - Vlasniče dva uha.*[236]

Ashabi su jednom prilikom rekli Vjerovjesniku, s.a.v.s.: *Allahov Poslaniče, ti se s nama šališ?!,* a on je na to rekao: *Ali ja nikada ne govorim drugo izuzev istine!*[237]

Problem je što mi u našoj komunikaciji pokušavamo biti dosjetljivi, zanimljivi i šaljivi i što, kroz šalu i zabavu, iznesemo neistinu i, na taj način, pogriješimo. Dakle, šala je dozvoljena ukoliko se niko u njoj ne vrijeđa, ukoliko ne afirmira laž i ukoliko njenim iznošenjem ne zavodimo ljude od istine ili prakticiranja islamskih propisa.

Svjedoci smo, nažalost, raznih komedija ili komičnih filmova koji zabavljaju vjernike, tako da ih udalje od

[236] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 57 – Ma džae fi-l-mizahi, hadis br. 1.992 i ocjenjuje ga kao sahihun-garibun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-edbi, 89 – Babun ma džae fi-l-mizahi, hadis br. 5.002.

[237] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 28 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti, 57 – ma džae fi-l-mizahi, hadis br. 1.990 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Buhari u *El-Edebu-l-mufredu*: 133 – Babu-l-mizahi, hadis br. 265, str. 103.

obavljanja ibadeta ili ih zavedu pa određeni namaz propuste iz njegovog vremena i klanjaju ga kasnije. Svaka vrsta takve zabave i šale, makar u njoj i ne bilo neistine, zabranjena je, jer udaljava ljude od ibadeta i odvodi ih od sjećanja na Allaha Uzvišenog.

Mnogi ljudi misle da će što više izmisle ili slažu – ispričati bolju šalu i biti duhovitiji. Otuda se doimaju izuzetno mudrim naši stariji Bošnjaci koji su se šalili, ali ne udaljivši se od istine. Sjećate se njihovih lijepih šala i doskočica, kada djeci koja voze bicikl, kažu: *Eto, okreće ti se točak!;* ili kažu djetetu: *Što si to obuo jednu desnu a jednu lijevu cipelu?!*

Ova vrsta šale može zadovoljiti i našu žeđ za šalom i zabavom, ali i ostati u domenu ljudskog dostojanstva i istine. Budući da meleki bilježe ono što kažemo, pokušajmo se potruditi pa i u šali govoriti isključivo istinu!

POZITIVNI ASPEKTI JEZIKA

Jezik je, uistinu, mač sa dvije oštrice. Od toga koju oštricu aktiviramo, zavise i posljedice koje ćemo osjetiti u svakodnevnom životu. U prethodnom poglavlju navedeno je sasvim dovoljno argumenata koji bi trebalo da nas nagnaju na duboko razmišljanje o negativnoj oštrici naših jezika. To bi trebalo da nas inicira da razmišljamo o pozitivnim efektima naših jezika i mogućnostima kako da ih na pravi način upotrijebimo i tako ispunimo Vjerovjesnikov, s.a.v.s., zahtjev da govorimo samo ono što je afirmativno, ili da šutimo!

Klasificarili smo, u ovom djelu, prvo negativne aspekte djelovanja jezika i nakon toga, prešli na pozitivne. To je učinjeno s namjerom! Naime, htjeli smo da nas negativni aspekti naprosto probude, pokrenu i protresu. Tek nakon toga značajnijim i upečatljivijim doimaju se pozitivni aspekti djelovanja jezika, što, vjerovatno, ne bi bilo tako uočljivo da nije bilo ovakve klasifikacije. Nadamo se, da će se čitaoci, nakon spominjanja svih štetnosti i pogubnosti koje mogu nastati negativnim djelovanjem naših jezika djelujući na naš život, čast i vjeru - osjetiti potrebu i dodatno se aktivirati da učine da jezik djeluje korisno, pozitivno i afirmativno. Na taj način zadovoljit će Stvaraoca tog organa, jer zbog toga je, u suštini, jezik i stvoren i ukomponiran u ljudski organizam.

Na narednim stranicama pročitat ćemo kako se jezik može afirmativno upotrijebiti i biti od izuzetne koristi za čovjeka i društvo, i to na ovom i na budućem svijetu.

Učenje Kur'ana

Allah Uzvišeni se, putem učenja Kur'ana, obraća Svojim robovima. Učenje Allahove Knjige najbolje je sjećanje na Allaha Plemenitog. Teško je naći nešto veličanstvenije od izgovaranja riječi Uzvišenog, Plemenitog i Moćnog našim malim organom – jezikom. To je počast koju je Allah ukazao Svojim robovima, želeći ih time uzdignuti nad drugim stvorenjima, posebno ih nagraditi i uz to, spustiti na njih Svoju milost i smirenost i okružiti ih svojim bezgrešnim stvorenjima – melekima. Sve te vrijednosti i ljepote sadržane su u Ebu Hurejrinom, r.a, predanju gdje Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže:

Nikad se ne sastanu ljudi u nekoj Allahovoj kući radi učenja Allahove Knjige i njena međusobna proučavanja a da se na njih ne spusti smirenost, da ih ne obavije milost, da ih meleki ne okruže i da ih Allah ne spomene pred onima koji su kod Njega.[238]

Uz to, Kur'an, kao Allahov govor, sadrži nabolji lijek i eliksir za srce, kao što Allah Uzvišeni kaže: *Mi objavljujemo u Kur'anu ono što je lijek i milost vjernicima.*[239] On, Uzvišeni, također, veli: *O ljuidi, već vam je stigla poruka od Gospodara vašeg i lijek za vaša srca.*[240]

Gospodar svjetova najavljuje ogromne nagrade onima koji uče, čitaju i analiziraju Njegovu Knjigu: *Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu se nadati nagradi koja neće nestati da ih On prema onome što su radili*

[238] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/346, hadis br. 1888.
[239] *El-Isra'*, 82.
[240] *Junus*, 57.

nagradi i još im iz obilja Svoga da, jer On mnogo prašta i blagodaran je.[241]

Značajno je napomenuti da će Kur'an biti jedan od zagovornika na Sudnjem danu, pa je otuda njegovo učenje posebno vrijedno. Ebu Umame el-Bahili, r.a., prenosi da je čuo kako Allahov Poslanik, s.a.v.s., kaže: *Učite Kur'an, jer će on na Sudnjem danu biti zagovornik onima koji su ga učili.*[242]

Za svaki proučeni kur'anski harf deseterostruko se nagrađuje, kao što se navodi u hadisu Abdullaha b. Mes'uda, r.a., kada Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno obećava: *Ko prouči jedan harf iz Allahove Knjige bit će mu upisano dobro djelo, s tim što se dobro djelo deseterostruko nagrađuje. Ne kažem da je elif-lam-mim harf, već da je elif – harf, lam – harf i mim – harf.*[243]

Važno je stalno učiti Kur'an, jer ćemo tako zadobiti mjesto i poziciju na Sudnjem danu uz posljednji ajet koji smo proučili na dunjaluku. To se temelji na predanju Abdullaha b. Amra, r.a., gdje Poslanik, s.a.v.s., kaže: *Onome ko je učio Kur'an bit će rečeno: 'Uči i penji se kao što si ga učio i na dunjaluku! Tvoje je mjesto uz zadnji ajet na kome si se zaustavio!*[244]

Otuda je izuzetno važno konstantno učiti Kur'an, pošto ne znamo kada će nam doći smrtni čas. Jer, ima li išta dostojnije i

[241] *Fatir*, 29-30.

[242] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine, 42 – Babu fadli kiraeti-l-Kur'ani, hadis br. 804.

[243] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 46 – Kitabu fadaili-l-Kur'ani, 16 – Ma džae fimen karee harfen mine-l-Kur'ani ma lehu mine-l-edžri, hadis br. 2910 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun. Ovaj hadis, također, bilježe Buhari u *Et-Tarihu* i Hakim u *El-Mustedreku*. Albani ga ocjenjuje autentičnim. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami-i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/1103-1104, hadis br. 6469.)

[244] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 46 – Kitabu fadaili-l-Kur'ani, 18. poglavlje, hadis br. 2914 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun; Ebu Davud u *Sunenu*, hadis br. 1401 i Ahmed u *Musnedu*, 2/192. Albani ovo predanje ocjenjuje vjerodostojnim. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/1349, hadis br. 8121.)

veličanstvenije nego svoj jezik upotrijebiti u učenje Allahovih riječi i završiti dunjalučki život riječima iz Allahove Knjige!?

Treba naglasiti da se muslimani mogu uzdignuti iznad drugih samo učenjem i primjenom Kur'ana. Omer b. El-Hattab, r.a, prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi u kojima se jasno naglašava: *Allah će sa Svojom Knjigom neke ljude uzdići, a druge spustiti!*[245]

Poslanik islama, s.a.v.s., govoreći o najboljim ljudima među muslimanima, ističe one koji uče Kur'an i koji njemu druge poučavaju. U predanju Osmana b. Affana, r.a, Vjerovjesnik, s.a.v.s., decidno kaže: *Među vama je najbolji onaj ko uči Kur'an i njemu drugog poučava.*[246]

Najbolje testiranje naše ljubavi prema Allahu može se izvršiti upravo putem učenja Kur'ana. Osoba koja tvrdi da voli Allaha, najprecizniju potvrdu za to dobit će na taj način. O tome je poznati ashab Abdullah b. Mes'ud, r.a., kazao: *Ko hoće da sazna da li voli Allaha, neka se provjeri Kur'anom, pa ako se ispostavi da voli Kur'an, neka zna da voli i Allaha, jer Kur'an je Allahov govor.*[247]

Svaka pametna osoba treba da se trudi kako bi se, što je moguće više, umilila i približila svome Gospodaru. Najbolji i najizvjesniji način tog približavanja, kako navodi poznati ashab, Habab, r.a., upravo je posredstvom učenja časnog Kur'ana: *Približavaj se Allahu Uzvišenom čime hoćeš i koliko*

[245] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 6 – Kitabu salati-l-musafirine, 47 – Babu fadli men jekumu bi-l-Kur'ani ve ju'allimuhu, hadis br. 817.

[246] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: Kitabu fadaili-l-Kur'ani, 66 – Kitabu fadaili-l-Kur'an, 21 – Babun hajrukum men te'alleme-l-Kur'ane ve 'allemehu, hadis br. 5027; Tirmizi u *Sunenu*: 46 – Kitabu fadaili-l-Kur'ani, 15 – Ma džae fi ta'limi-l-Kur'ani, hadis br. 2907 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun i Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salati, Babun fi sevabi kiraeti-ol-Kur'ani, hadis br. 1452.

[247] Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti*, str. 98.

god hoćeš, ali znaj da Mu se ničim bliže nećeš moći približiti, kao Njegovim govorom – Kur'anom![248]

Iskrena i Allahu predana duša, uistinu, se nikada ne može zasititi učenja Kur'ana. Jezik takve osobe je u stalnom učenju Kur'ana ili zikrullahu, čim mu se ukaže prilika za to. Osman b. Affan, r.a., je, u toim smislu, rekao: *Da su vam srca čista, ne biste se mogli zasititi govora svoga Gospodara.*[249]

Kuća u kojoj se uči Kur'an puna je meleka, dobra i berićeta. S druge strane, kuća u kojoj se to ne čini, puna je šejtana, prazna i tijesna onima koji u njoj žive. To stanje najbolje je definirao Ebu Hurejre, r.a, najveći prenosilac hadisa među ashabima. On kaže: *Kuća u kojoj se uči Kur'an prostrana je svojim ukućanima, u njoj je veliko dobro, prisutni su meleki, a napuštaju je šejtani, a kuća u kojoj se ne uči Allahova Knjiga, tijesna je ukućanima, malo je dobra u njoj, napuštaju je meleki a nastanjuju šejtani.*[250]

Učenje Kur'ana rezultira približavanjem meleka i njihovim ljubljenjem učača u čelo, kao što tvrdi Sufjan es-Sevri, veliki islamski učenjak: *Kada čovjek (pro)uči Kur'an, melek ga poljubi među oči.*[251]

Učenje Kur'ana, između ostalog, povećava memoriju, kao što smatra Alija b. Ebi Talib, r.a: *Troje povećava memoriju a smanjuje flegmu: korištenje misvaka, post i učenje Kur'ana.*[252]

Uistinu Kur'anu treba pridavati veću pažnju: učenjem, svakodnevnim iščitavanjem, dugotrajnim meditiranjem i, svakako, praktičnim realiziranjem njegovih ajeta. Imam El-

[248] Isti izvor i strana.

[249] Isti izvor i strana.

[250] El-Gazali, *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 2/232 (izdanje: Bookline, Sarajevo, 2004.) i El-Gazali, *Tajne učenja Kur'ana*, str. 20.

[251] *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 2/233 i *Tajne učenja Kur'ana*, str. 22.

[252] *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 2/234 *i Tajne učenja Kur'ana*, str. 23.

Gazali u svom najpoznatijem djelu *Oživljavanje vjerskih znanosti,* kaže da je u Tevratu navedeno:

Robe Moj, zar Me se ne stidiš?! Kada ti dođe pismo od nekog tvog prijatelja, dok si na putu, ti skrećeš s puta, sjedaš, da bi ga pročitao i razmišljao o svakom slovu, pazeći da ti šta ne promakne. A ova Moja Knjiga tebi je objavljena. Pogledaj koliko Sam tebi u njoj opširno govorio i koliko Sam ti puta ponovio da razmišljaš o njenoj širini i dubini, a ti joj okrećeš leđa! Zar sam ti Ja beznačajniji od nekog tvog prijatelja!?

Robe Moj, kad sjedi kod tebe neko od tvojih prijatelja, ti mu se okreneš cijelim svojim licem i predaš se njegovom govoru punim srcem. Ako neko progovori ili te ometa da ga slušaš, skreneš mu pažnju da prestane. Evo Mene, Ja sam se tebi okrenuo i tebi govorim, a ti se srcem okrećeš od Mene. Zar si dozvolio da ti Ja budem bezvredniji od nekog tvog prijatelja?![253]

Treba da budemo ponosni i počašćeni što naš mali jezik može izgovarati i učiti savršene Allahove ajete! Međutim, u isto vrijeme, ne smijemo dopustiti da samo formalno izgovaramo Allahove riječi, jer one nisu došle zbog forme, već da se o njima duboko razmišlja i da budu realizirane u našoj svakodnevnoj praksi. Zato islamski učenjaci predlažu da, prilikom učenja Kur'ana, vodimo računa o sljedećim momentima:

1. Razumijevanju važnosti i uzvišenosti Allahovog govora, kao i Allahove dobrote i blagosti prema Svojim stvorenjima

Uzvišeni Gospodar spustio je Kur'an s Arša Svoje uzvišenosti, tako da ga mogu razumjeti sićušni i nemoćni robovi Njegovi. To najbolje svjedoči koliko velika je Allahova naklonost prema Njegovim robovima. Nadnaravni govor

[253] *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 2/236 *i Tajne učenja Kur'ana*, str. 27.

spušten je na nivo da ga mogu razumjeti i shvatiti ograničeni ljudski umovi!

2. Respekt prema Govorniku

Kada neko od nas počne učiti Kur'an, odmah se treba prisjetiti veličine Govornika, koji mu se Kur'anom obraća, shvatajući da ono što tada uči i izgovara svojim jezikom nije ljudski govor, već govor Uzvišenog, Najvećeg, Najmudrijeg! Respekt govora postiže se respektom Govornika. Ne može se spoznati veličina Govornika, sve dok se ne razmisli o Njegovim osobinama, svojstvima, uzvišenosti i Njegovim djelima! Zbog takvog svjesnog respekta prema onome koji govori Kur'anom, poznati ashab Ikrime b. ebi Džehl, r.a., je, kada bi otvorio Mushaf i htio početi učiti njegove časne ajete, padao u nesvijest, govoreći: *Ovo je govor mog Gospodara! Ovo je govor mog Gospodara!*

3. Prisutnosti srca i prestanka razmišljanja o svemu drugom

Kada učimo Kur'an treba se svim bićem usredsrediti na to učenje i srcem i mislima biti prisutan. Bilježi se da su mnogi naši časni prethodnici iz minulih generacija ponovo proučili ajet ukoliko, pri njegovom prvom učenju srce nije bilo prisutno. Takav postupak mogu iznjedriti samo respekt prema Allahu i Njegovoj Knjizi i totalna prisutnost srca i misli pri učenju.

4. Razmišljanju

Ova odlika, koja bi trebalo da krasi svakog onoga ko uči Allahovu Knjigu, slijedi, isključivo, nakon srčanog prisustva. Naime, često učač, učeći Kur'an, sluša sam sebe, prati samo tedžvidska pravila ili prati svoje milozvučno učenje želeći da ono bude što bolje i ljepše,, a zapostavlja razmišljanje o značenju onoga što uči i svojevrsnu kur'ansku poruku, zbog koje je Kur'an i objavljen. Otuda je Poslanikova, s.a.v.s, praksa bila da Kur'an uči polagahno i razgovjetno/*tertil*, jer takvo

učenje *izvana* omogućava razmišljanje i razumijevanje *iznutra.* Zato Alija b. ebi Talib, r.a., upozorava: *Nema hajra u ibadetu u kojem nema razumijevanja (fikh), kao ni u učenju u kojem nema razmišljanja (tedebbur)!*

Zna se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., često ponavljao *Bismillu* ili neki ajet više puta. To su činili i brojni ashabi. Jedan od naših časnih prethodnika je učio suru *Hud* šest mjeseci, ponavljajući je i razmišljajući o njoj!

5. Pronicanje u značenja onoga što se uči

To je traženje odgovarajućeg smisla za svaki ajet, budući da se u Kur'anu spominju osobine i svojstva Allaha Uzvišenog, Njegova djela i kreacije, sudbine i stanja Njegovih poslanika i vjerovjesnika, stanja i stradanja onih koji koji su poricali vjeru, Njegove naredbe i zabrane, te Džennet i Džehennem. Zato Abdullah b. Mes' ud, r.a., kaže: *Ko želi znanje prvih i kasnijih generacija, neka proučava Kur'an.*

Alija, r.a., je bio posebno okupiran pronicanjem u značenja Allahove Knjige. Otuda je izuzetno razumijevao ajete. On veli: *Vjerovjesnik, s.a.v.s., mi nije povjerio ništa što nije kazao i drugima, izuzev što Allah Uzvišeni daje Svome robu moć razumijevanja Svoje Knjige, pa neka svako teži postizanju te sposobnosti".* Zbog svoje vanredne ljubavi prema Kur'anu, kome je prilazio s krajnjim respektom i ljubavlju, ali i proničući u njegova mudra značenja, Alija, r.a., priznaje: *Kada bih htio, natovario bih sedamdeset deva komentarom sure El-Fatiha!*

6. Pokušaji oslobođenja od svih zapreka za razumijevanje kur'anskog teksta

Naime, više je zapreka i mehanizama koji sputavaju čovjeka da razmijeva tekst Kur'ana i pokuša ga implementirati u svom životu. Navodimo samo neke:

a) Šejtan učača često zavarava na različite načine kako bi pažnju usmjerio na neke formalnosti i time sustinu zanemario. Otuda učači često previše brinu o ishodištu harfova i njihovom izgovoru, pa uopće nemaju priliku razmišljati o suštini kur'anske poruke i njenom značenju. Još, ako učač ima lijep glas, šejtan ga tada navede da brine o uljepšavanju glasa i njegovoj miłozvučnosti i, dok podredi pažnju tehnici učenja, sasvim zapostavi značenje ajeta i njihovu primjenu.

b) Slijepo slijeđenje određenog mezheba, pravca ili razmišljanja sputava učača da izađe iz okvira takvog koncepta mišljenja, pa razumijevanje ajeta podredi tom pravcu i načinu razmišljanja, što ga dovede do ograničenih ili pogrešnih tumačenja Allahove Knjige.

c) Oholost, strast ili činjenje grijeha. Sve to je uzrok tamnjenja i hrđanja srca, što je poput prljavštine na ogledalu koja sprečava i onemogućava da se istina jasno ukaže. Što je jača oholost, strast ili grijeh to je veći zastor nad značenjem Allahove Knjige, a što se čovjek više oslobodi tih natruha, sve više mu se ukazuju jasna značenja kur'anskih ajeta. Allah Uzvišeni je to jasno naveo u Svojoj Knjizi: *A pouku će prihvatiti samo onaj koji se Njemu obraća!*[254]; *...da bi razmislio i opomenuo se svaki rob koji se Gospodaru svome obraća*[255] i *Samo oni koji pameti imaju pouku primaju!*[256] Otuda ne treba da se čude oni koji ovosvjetskim iluzijama daju prednost nad ahiretskim blagodatima što nisu slovom Kur'ana definirani kao pametni i što im, bez obzira na naučne titule, ne mogu biti razotkrivene tajne Allahove Knjige!

d) Da pročita i tumači Kur'an samo na jedan način, ezoterički ili egzoterički, i da smatra da je to konačna istina. To

[254] *El-Mu'min*, 13.
[255] *Kaf*, 8.
[256] *Ez-Zumer*, 9.

je, također, jedna od velikih zapreka i šejtanovih zamki na putu pravilnog rasuđivanja kada su u pitanju ajeti Allahove Knjige.

7. Shvatanju i razumijevanju da je Kur'an lično njemu usmjeren, a ne nekom drugom

Često učači, dok prate značenje Kur'ana, smatraju da su mnogi ajeti upućeni drugom a ne njemu, da se prijeti drugima a ne njemu. To je pogrešno shvatanje. Svaki ajet treba razumjeti tako što ćemo smatrati da je upućen upravo nama i, tek onda, možemo očekivati pravu promjenu i stvarnu transformaciju u našem praktičnom životu. Zato je Muhammed b. Ka'b el-Kurezi isticao: *Do koga dopre Kur'an, kao da Allah Uzvišeni s njim direktno razgovara!*, a Malik b. Dinar učače je pitao: *Šta je Kur'an zasijao, o učači Kur'ana, u vašim srcima?!*, a onda odmah odgovarao: *Kur'an je za vjernike proljeće, kao što je kiša proljeće za zemlju!*

8. Doživljavanju kur'anskog teksta

Pod doživljavanjem kur'anskog teksta podrazumijeva se da učačevo srce bude pod različitim dojmovima, shodno različitosti ajeta i onog što oni ilustriraju. Tako će se učač, pri spominjanju Allahove prijetnje, osjećati malehnim i beznačajnim, a u slučaju ajeta koji govore o oprostu i nagradi - tako blaženim, veselim i sretnim. Spominjanjem Dženneta, osjetit će ljepotu i slast, a spominjanjem Džehennema osjetit će strah i apatiju za dunjalukom.

Zna se da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., plakao kada su navođeni ajeti koji su govorili o tome kako će on biti svjedok protiv svoga naroda. Posebno ga se dojmila scena koja govori o odgvornosti i kažnjavanju onih koji ga nisu slijedili.

Također se zna da su mnogi pobožni i osviješćeni vjernici padali u nesvijest kada su učeni ajeti o prijetnjama i džehennemskim kaznama, a neki su, čak, i umirali slušajući takve ajete! Zato je čuveni Hasan el-Basri rekao: *Tako mi*

Allaha, ne osvane dan u kojem se Allahovom robu koji uči Kur'an i vjeruje u njega ozbiljnost i tuga ne povećaju, a radost i opuštenost umanji, ne poveća plakanje, a smijeh umanji, ne povećaju rad i zalaganje, a umanje odmor, ljenčarenje i dangubljenje! Vuhejb b. el-Verd priznaje: *Analizirali smo ove predaje i poruke i nismo našli ništa nježnije za srca i snažnije za prisutnost tuge od učenja Kur'ana, pronicanja u njega i razmišljanja o njemu!*[257]

Namaz

Ako je učenje Kur'ana, Allahov govor upućen nama, onda je namaz naš govor, dova i molba upućena Gospodaru svjetova. To je posebna čast koja se ukazuje sićušnom robu, da uđe u odaje svoga Gospodara i svojim jezikom Mu se obrati riječima koje On voli i za koje nagrađuje. Kontakt i susret s Gospodarom i Vladarom svjetova jednostavniji je od kontakta s dunjalučkim vladarima. Tom prilikom nema ni prevodioca, ni portira, ni tjelohranitelja, ni sekretara, niti skeretarica, bez čijeg dopuštenja danas nismo u stanju kontaktirati, niti se susresti s bilo kojom značajnijom osobom koja se nalazi na nekom položaju. U namazu, mi direktno, bez posrednika, ulazimo u odaje Najvećeg Vladara i obraćamo mu se bez prevodioca. Bekr b. Abdullah o tome slikovito kazuje: *Čovječe, ako želiš ući kod svoga Gospodara bez dopuštenja i razgovarati s Njim bez prevodioca, onda uđi!* Upitaše ga: *Kako to?*, a on im odgovori: *Kada temeljito uzmeš abdest i počneš da klanjaš, ušao si kod svoga Gospodara bez dopuštenja i razgovaraš s Njim bez prevodioca!*[258]

[257] O ovome opširnije konsultiraj: *Ihaju 'ulumi-d-din*, 1/509-521; *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 2/253-274. i *Tajne učenja Kur'ana*, str. 55-86.

[258] El-Gazali, *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 1/467.

Ako se još zna da je namaz propisan na nebesima, a ne na Zemlji, onda je to još jedna potvrda njegove veličanstvenosti i posebnosti. Zar se nečim drugim osoba može vinuti toliko u duhovne visine, kao što to može namazom, koji je u sebi sintetizirao i učenje Kur'ana, i dovu, i istigfar, i salavat, i traženje utočišta i pomoći od Gospodara svjetova?! Drugim riječima, sve ono što je pozitivno, suptilno i krajnje afirmativno personificirano je namazom.

Namaz je, može se slobodno reći, fabrika kroz koju prolaze, odgajaju se i izgrađuju ljudi, oplemenjujući svoja svojstva, osobine i navike. Namazom se brišu i poliraju hrđa duše i srca. To je mehanizam koji neutralizira sve negativne strane u čovjeku. Najbolju potvrdu za to nalazimo u riječima Plemenitog Gospodara koji kaže: *Namaz, uistinu, odvraća od razvrata i od svega što je ružno!*[259]

Sve u namazu je jače, bolje, sjajnije, izrazitije i djelotvornije: i učenje Kur'ana, i dova, i zikr, i istigfar, i salavat... Moglo bi se reći da se sve to, putem namaza, uzdiže u velike duhovne visine odakle izgleda još veće, djelotvornije i veličanstvenije.

Pogledajmo samo neke hadise i uvjerimo se u spomenutu konstataciju.

Namazom se brišu i neutraliziraju grijesi, kao što se vodom čisti prljavština. To jasno poručuje Poslanik islama, s.a.v.s., u hadisu Ebu Hurejre, r.a., u kojem on pita ashabe: *Šta mislite kada bi pred vratima jednog od vas proticala rijeka u kojoj bi se on pet puta dnevno kupao, da li bi na njemu ostalo imalo prljavštine?!* Prisutni ashabi su odgovorili: *Ne! Ne bi ostalo ništa prljavštine! Na* to je Vjerovjesnik, s.a.v.s., konstatirao: *To*

[259] *El-'Ankebut*, 45.

je primjer pet dnevnih namaza, pomoću kojih Allah briše počinjene grijehe![260]

Ebu Hurejre, r.a., također, u vezi s neutraliziranjem grijeha namazom, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Pet dnevnih namaza i džuma do džume otkup su za grijehe počinjene između njih, ako se ne urade veliki grijesi. Ramazan do ramazana je otkup za u međuvremenu počinjene grijehe, ako se kloni velikih grijeha.*[261]

Zanimljiv je i Ebu Umamin, r.a, hadis koji, također, govori o otklanjanju, čišćenju i neutraliziranju grijeha namazom. Naime, u ovom hadisu, on kaže:

Dok smo sjedili s Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., u džamiji, dođe neki čovjek i reče: 'Allahov Poslaniče, ja sam zaslužio kaznu[262]*, pa je izvrši nada mnom!'*

Poslanik, s.a.v.s., ne odgovori. Čovjek to ponovi i reče: 'Allahov Poslaniče, ja sam zaslužio kaznu, pa je izvrši nada mnom!'

Poslanik, a.s., opet ništa ne reče. Potom je proučen ikamet za namaz. Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s., otišao, Ebu Umame je rekao: Čovjek je krenuo za Poslanikom, s.a.v.s. I ja sam slijedio Allahovog Poslanika, s.a.v.s., da vidim šta će mu odgovoriti.

Čovjek je stigao Poslanika, s.a.v.s., i rekao mu: 'Allahov Poslaniče, zaslužio sam kaznu, pa je izvrši nada mnom!'

[260] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 9 – Kitabu mevakiti-s-salati, 6 – Babun: Es-Salavatu-l-hamsu keffaretun, hadis br. 528. Muslim u *Sahihu*: 5 – Kitabu-l-mesadžid, 51 – Babu-l-mešji ile-s-salati, hadis br. 667.

[261] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa*, 1/216, hadis br. 203.

[262] Očito je da se ovdje radilo o grijehu za koji dotični ashab misli da treba nad njim[illegible]čiti fiksnu kaznu – hadd.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., ga je upitao: 'Kada si izišao iz svoje kuće, zar nisi uzeo abdest i upotpunio ga?!' Rekao je: 'Jesam, Allahov Poslaniče'.

Poslanik, s.a.v.s., je nastavio: 'Zatim si s nama klanjao namaz?' Rekao je: 'Jesam, Allahov Poslaniče'.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je, potom, rekao: 'Zaista je Allah oprostio tvoju kaznu', ili je rekao: *grijeh.*[263]

Vrijednost učenja Kur'ana u namazu posebno je naglašena vrednovana. U to ćemo se uvjeriti iz sadržaja hadisa Ebu Hurejre, r.a., u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., pita ashabe: *Da li bi neko od vas volio da nađe tri velike, steone i debele deve kada se vrati svojoj porodici?* Ashabi su, logično, odgovorili: *Kako da ne!* Poslanik, s.a.v.s., je odgovorio: *Tri ajeta koja neko od vas prouči u namazu su bolja od tri velike, steone i debele deve.*[264]

I vrijednost zikra u namazu je posebno istaknuta u hadisima Allahovog Poslanika, s.a.v.s. To se jasno vidi iz predaje Enesa b. Malika, r.a., koji kaže: *Došao je neki čovjek i ušao u saf sadihan pa je proučio: 'El-Hamdu lillahi hamden tajjiben mubareken fihi'. Kada je Allahov Poslanik, s.a.v.s, završio namaz upitao je: 'Ko je proučio spomenute riječi?!' Ljudi su ćutali. Ponovo je upitao: 'Ko je od vas proučio te riječi? Ništa loše nije tim rekao?!' Čovjek je tek tada priznao: 'Došao sam sadihan pa sam to rekao'. Poslanik, a.s., je dodao: 'Vidio sam dvanaest meleka kako se natječu ko će ih podignuti'.*[265]

Koliko je zikrullah bitan u namazu, ili odmah nakon namaza, kako je činio i Allahov Vjesnik, s.a.v.s., najbolje će nam potvrđuju riječi koje prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Ko na kraju svakog namaza kaže trideset i tri puta subhanellah, trideset i*

[263] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/401-402, hadis br. 1936.
[264] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/348, hadis br. 395.
[265] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/259-260, hadis br. 271.

tri puta el-hamdu lillah i trideset i tri puta Allahu ekber - i to je devedeset i devet, pa izgovori La ilahe illellahu vahde hu la šerike leh, lehu-l-mulku, ve lehu-l-hamdu, ve huve 'ala kulli šej' in kadir, tako namirujući na stotinu, bit će mu oprošteni grijesi pa makar ih bilo koliko morske pjene.[266]

Zar treba veći podsticaj našim jezicima da učine nešto što će usrećiti i njih i sve ostale ljudske organe?! Zar čovjek može očekivati veću privilegiju i ljepše rasterećenje?! Ko nam može ponuditi više i bolje od našeg Gospodara, a ko to bolje i učinkovitije izraziti od naših jezika?!

Nigdje čovjek nije bliži Allahu Uzvišenom, kao dok stoji skrušeno pred svojim Gospodarom u namazu, posebno kada je na sedždi. Poslanik islama, s.a.v.s., je, između ostalog, o tome izrekao, za nas, značajne riječi, koje bismo trebali primijeniti.

Ebu Hurejre, r.a, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Kada imam izgovori amin i vi izgovorite. Uistinu, onome čiji se izgovor riječi amin podudari sa aminovanjem meleka, bit će mu oprošteni učinjeni grijesi.*

Ibn Šihab je rekao: *Allahov poslanik, s.a.v.s., bi govorio: 'Amin'!*[267]

Ebu Hurejre, r.a., u drugom predanju, prenosi Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi: *Kada imam izgovori: 'Semi'allahu limen hamideh!', vi recite: 'Allahumme Rabbena leke-l-hamd!', jer onaj čije se izgovaranje ovih riječi podudari sa izgovarnjem meleka, bit će mu oprošteni ranije počinjeni grijesi!"*[268]

266 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/293-294, hadis br. 314.

267 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/284, hadis br. 284. Ovaj hadis, također, bilježe Buhari i Nesai.

268 Hadis bilježe Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* 1/614 i Muslim u *Sahihu:* poglavlje o namazu, 1/257, hadis br. 409.

Ebu Hurejre, r.a., također, prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s, rekao: *Allahov rob je nabliži svome Gospodaru kada je na sedždi, zato, dok ste u tom položaju, učite što više dove.*[269]

Koliko su značajni sedžda i ono što izgovorimo dok smo u tom položaju, veličajući Allahovu moć, snagu i veličinu, najjasnije dočaravaju Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi, koje prenosi Ebu Hurejre, r.a: *Kada čovjek prouči ajet koji obavezuje na sedždu, pa je učini, šejtan se udalji plačući, govoreći: 'Teško njemu!'* (u drugoj u predaji stoji: *Teško meni*!) *'Čovjeku je naređeno da učini sedždu pa je učinio i zaslužio Džennet, a i meni je naređeno da učinim sedždu pa sam to odbio i zaslužio Vatru'.*[270]

Namaz je svojevrsni mi'radž, a na mi'radžu se sve bolje i izoštrenije vidi. To je zorno pojasnio upravo Allahov poslanik, Muhammed, s.a.v.s., koji je bio počašćen tim činom uzdignuća. Budući da smo mi sljedbenici časnog Poslanika i Allahovog Vjesnika, s.a.v.s., ukoliko prihvatimo stvarni *'ubudijjet* u svakodnevnom životu, zbog čega je, prema slovu Kur'ana, posljednji Allahov Vjerovjesnik, s.a.v.s., uzdignut do Sidreetu-l-muntehaa, onda ćemo, shodno tome, i mi doživjeti i osjetiti takvu visinu i veličinu. To je moguće samo posredstvom namaza. Namaz je, slikovito kazano, naš Burak kojim se penjemo i uzdižemo u najveće nebeske sfere.

Ovdje je izuzetno bitno istaći da se uzdignuće čini, pored suptilnog treptaja srca i zadivljenog ushita duše, i izgovaranjem određenih riječi i aktiviranjem jezika, čime se otvaraju nebeske kapije i dolazi do neslućenog božanskog carstva.

Vrlo bitno je ne izgovarati samo formalno određene riječi, već treba, što je moguće više, da tu bude prisutno naše srce. Treba pokušati namaz klanjati tako kao da je to posljednji

269 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/281, hadis br. 298.
270 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/329, hadis br. 369.

namaz u našem životu, kao što savjetuje Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predanjima Ebu Ejjuba, Sa'da b. ebi Vekkasa, Ibn Omera i Enesa, r.a: *Kada klanjaš namaz, klanjaj ga kao da ti je posljednji!*[271]

Stvarnu skrušenost i istinsku odgovornost u namazu najbolje su potvrdili naši časni prethodnici. Poslušajmo Hatima el-Esamma, pogledajmo kako je on pristupao namazu i, onda, komparirajmo naš namaz, tokom kojeg sve pratimo i vidimo, čak i najmanje pomjeranje onoga koji klanja do nas. Naime, kada je Hatim bio upitan o svom namazu, ovako ga je opisao:

Kada se približi namasko vrijeme, propisno i temeljito uzmem abdest, dođem do mjesta na kojem želim namaz obaviti, pa tu zastanem radi potpune koncentracije. Nakon toga počnem klanjati, zamislivši Kjabu ispred sebe, Sirat-ćupriju ispod nogu, Džennet s desne, Džehennem s lijeve strane, a meleka smrti iza mojih leđa. Zamišljam da mi je to posljednji namaz. Tako klanjam između straha i nade, dok tekbir donosim uvjerljivo, Kur'an učim pravilno, rukju činim ponizno a sedždu činim skrušeno. Sjedam na lijevi kuk i ispružam lijevo, a uspravljam desno stopalo, podvijajući veliki prst. To sve činim s iskrenošću, pobožnošću i skrušenošću i, onda, opet ne znam: da li mi je namaz primljen ili nije?!"[272]

Abdulvahid b. Zejd navodi usaglašen stav islamskih učenjaka da čovjek od svog namaza ima samo onoliko koliko je u njemu bio prisutan![273] Zato, budimo prisutni dok obavljamo namaz, jezikom ispravno izgovarajmo ono što učimo u namazu! Ne dozvolimo da obavimo sedždu, misleći da

[271] Hadis bilježe Ibn Madže u *Sunenu*, Bejheki u *Ez-Zuhdu*, Hakim u *Mustedreku* i ocjenjuje ovo predanje autentičnim. Ovaj hadis prenose još i Ibn-n-Nedžar i Ebu Muhammed el-Ibrahimi u djelu *Kitabu-s-salat*. Albani ovu predaju ocjenjuje dobrom. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-sagiri ve zijadetuhu*, 2/705, hadis br. 3.776.)

[272] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 1/270 i *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 1/470.

[273] *Oživljavanje vjerskih znanosti*, 1/500.

se time približavamo Allahu Uzvišenom, a da se podijele grijesi od te sedžde na stanovnike jednog grada, kako navodi jedan učenjak, svi bi propali![274]

Uistinu, uz prisutsvo srca, jezik može proizvesti u namazu takve plodove koje mi nismo u stanju ni naslutiti! Zato, upotrijebimo ga i zaposlimo što je moguće više u namazu – tom direktnom kontaktu s našim Gospodarom, i dosegnimo neslućene duhovne visine i posebna suptilna prostranstva!

Dova

Dova je srž ibadeta i oružje svakog vjernika. Ona je jedino oružje na koje nema embarga, jer niko je zabraniti ne može. Ako je ne možemo izgovoriti glasno, možemo je, jednostavno, izgovoriti usebi, i na taj način, onemogućiti bilo koga da nas spriječi u obraćanju Gospodaru svjetova zbog neke potrebe.

Inače, dova se upućuje isključivo Allahu Uzvišenom, Gospodaru svih svjetova! Ona je, kako navodi rahm. Mehmed-ef. Handžić tajanstveni put kojim se crpi duhovna snaga s glavnog izvora. Ona je oslonac kada svi oslonci oslabe, kada se nada u potpubosti izgubi.[275]

Dova je bila sunnet i praksa svih Allahovih poslanika, neka je Allahov mir na sve njih! Kur'an spominje njihove dove u raznim prilikama i različitim situacijama. I u ovom segmentu se na njih treba ugledati, jer su oni kao najbolji liječnici ljudskih duša, najbolje znali kako i šta čovjek treba od Allaha Milostivog da traži i moli, kako bi okrijepio dušu i dobio svojevrsnu duhovnu snagu s njenog pravog i nezamućenog izvora.

[274] Cit. djelo, 1/531-532.

[275] M. Handžić, *Zbirka izabranih dova iz Kur'ana i hadisa,* str. 5.

Posljednji Allahov vjesnik, Muhammed, s.a.v.s., je i u ovom pogledu za nas najbolji uzor. Njegove dove prenesene su u brojnim hadiskim zbirkama i ne predstavljaju samo skup običnih molbi, traženja nečega, nego u njima iskri stvarnost i bit života, put ka ljudskoj cjelovitosti i svako dobro na oba svijeta.

Naš jezik može nam podariti brojne Allahove blagodati, ako ga budemo znali iskoristiti na najbolji način. A zar ima boljeg načina nego ovim malim organom i otvorenog srca zavapiti svome Gospodaru i zatražiti ono što je najbolje i najsvrsishodnije za nas?! Naravno da mnogi ljudi ne znaju šta je za njih bolje u datom trenutku i kada je najpogodnije vrijeme za dovu. O tome je detaljno govorio naš uzor i najbolji čovjek svih vremena – Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s.

Treba napomenuti da su brojne hadiske zbirke zabilježile njegove savjete u vezi s tim i, da bismo se na najcjelovitiji način obratili našem Gospodaru, najbolje je upućivati dove koje je sam Gospodar svjetova spomenuo u Svojoj Knjizi Svojim robovima i Njegov Poslanik, s.a.v.s., u svojoj dvadesettrogodišnjoj poslaničkoj praksi, učeći ih svakodnevno i pokazujući svojim sljedbenicima kako i oni to treba da čine. Poslanik islama, s.a.v.s., je učio takve dove, kako navodi poznati islamski učenjak, 'Ali el-Kari, u kojima je sadržano sve što vodi spasu i što upozorava na ono što vodi propasti. Uz to, Allahov Poslanik, s.a.v.s., tražio je od Allaha Milostivog sve što je pohvalno i moralno, a nije tražio ništa ružno, pokuđeno i negativno ili loše. Od Allaha Uzvišenog tražio je zaštitu i pomoć učeći dove.[276]

Naravno, jezik ima izuzetnu ulogu pri učenju dove, jer se jezikom finalizira odluka srca i treptaj duše. Međutim, treba računati da, i pored izgovaranja teksta određene dove, duboko

[276] M. Handžić, isto djelo, str. 5.

razmišljamo o njenoj poruci i sadržaju i da je duboko osjetimo u dubini srca i duše. Ako učimo, npr., dovu kojom je Vjerovjesnik, s.a.v.s., poučavao jednog prezaduženog ashaba da je upućuje Allahu Plemenitom, uvidjet ćemo da mu je on preporučio da Gospodara moli da ga sačuva lijenosti i slabosti, što jasno ukazuje na potrebu za pregalačkim radom i savladavanjem lijenosti, jer je i to razlog zapadanja u krizu i prezaduženost. Uz to, rekao mu je da moli za izbavljenje iz takvog stanja, što čovjeka psihički oslobađa od svih životnih problema u kojima se nađe, jer će, oslanjanjem na Gospodara svemira, sve lakše i bezbolnije riješiti.

Upravo radi toga i brojnih drugih razloga kur'anske i pejgamberske dove imaju prednost nad svim ostalim dovama koje ljudi iznjedre i ponekada prouče. Zbog toga je od velike važnosti što su neki islamski učenjaci sakupili u zbirke, pored kur'anskih, i Vjerovjesnikove, s.a.v.s., dove i, na taj način, omogućili ljudima da se njima služe.

Postoje određeni uvjeti koje treba ispuniti da bi dova bila primljena. Naš poznati autoritet, rahm. Mehmed-ef. Handžić, u uvodu u svoju poznatu zbirku izabranih dova, navodi: *Među uvjete, da dova bude primljena, pa prvom mjestu spada, da se dotični kloni harama u jelu, piću i odijevanju, a zatim da u svojoj dovi bude prema Allahu potpuno iskren. Dobro je prije dove učiniti neko lijepo i korisno djelo. Zbog toga se preporučuje, da se prije dove klanja namaz. Jedan od adaba dove je, da se dova čini pod abdestom, da se okrene prema Kibli, da čovjek prije dove Allahu izrazi zahvalnost, da uz dovu prouči i salavat na Pejgambera, a.s., da digne ruke prema ramenima, da uljudno i skromno moli, da Allaha moli Njegovim lijepim imenima (El-Esmau-l-husna), da se u dovi proture dobri ljudi, da se glas previše ne diže, da onaj, koji dovu čini, prizna svoje grijehe, da odlučno Allaha moli, da je pun nade da će postignuti ono što moli, da opetovano moli, da ne rekne: 'Molio sam, ali se ne prima!', da ne moli ono što je*

grijeh ili nemoguće, da nakon dove potare rukama svoje lice i slično. Kao dobar uslov, da dova bude primljena je, da se za dovu bira vrijeme, pa i mjesto... Sve, što smo naveli, zasnovano je na valjanim i dobrim hadisima i pouzdanim vjerskim izvorima... U slučaju nužde, kad se nešto od navedenih adaba i propusti, nema smetnje, jer je dova kao i ostali zikr![277]

Kako je i naglašeno, postoji pogodno vrijeme za dovu. Treba pokušati pronaći ga. Džabir, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *U noći zaista ima jedan momenat, pa ako ga rob musliman potrefi, tražeći u njemu dobro, Allah će mu ga dati. Taj momenat je prisutan u svakoj noći.*[278]

Noć je izuzetno pogodna za dove. Posebno period iza ponoći, pa do zore, upravo kada ljudi spavaju. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Svake noći, kada prođe njena prva trećina, Allah Uzvišeni silazi na zemaljsko nebo i govori: 'Ja sam vladar, Ja sam vladar. Ko će Me zamoliti za nešto pa da mu udovoljim? Ko će od Mene tražiti nešto pa da mu dam? Ko će od Mene oprost tražiti pa da Mu oprostim?' I tako On neprestano pita sve do zore.*[279]

Spomenut ćemo samo neke dove koje je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio, s ciljem i nadom da ćemo ih i mi često učiti i njima se okoristiti.

Ferve bin Nevfel el-Ešdže'i je rekao: *Upitao sam Aišu, r.a., o dovi kojom se Allahov Poslanik, s.a.v.s., obraćao svom Gospodaru, pa je rekla: 'Učio bi: 'Allahumme inni e'uzu bike min šerri ma amiltu ve šerri ma lem e'amel.' - Allahu, utječem Ti se od zla onoga što sam uradio i od zla onoga što nisam uradio.*[280]

[277] M. Handžić, cit. izvor, str. 13-15.

[278] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/341, hadis br. 388.

[279] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/341, hadis br. 389.

[280] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/325, hadis br. 1865.

Ibn 'Abbas, r.a., prenosi da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio: *Allahumme leke eslemtu, ve bike amentu, ve 'alejke tevekkeltu, ve ilejke enebtu, ve bike hasamtu. Allahumme inni e'uzu bi 'izzetike la ilahe illa Ente en tudilleni, Ente-l- hajjullezi la jemutu ve-l-džinnu ve-l-insu jemutun.*

- Allahu, Tebi sam se predao, u Tebe sam povjerovao, na Tebe se oslonio, Tebi se kajem i u ime Tvoje se borim. Allahu, utječem se Tvojom veličinom, nema boga osim Tebe, nemoj me odvesti u zabludu. Ti si živi koji ne umire a džini i ljudi umiru.[281]

Ebu Hurejre, r.a., veli da bi Poslanik, s.a.v.s., kada bi bio na nekom putovanju i kada bi osvanuo, učio dovu: *Semi'a sami'u bi hamdillahi ve husni belaihi alejna. Rabbena sahibna ve efdil 'alejna 'aizen billahi mine-n-nari. - Neka čuje onaj ko čuje i neka svjedoči onaj koji svjedoči našu zahvalu Allahu i Njegovo lijepo iskušenje prema nama. Gospodaru, budi naš saputnik*[282]*, pa prospi Svoje blagodati na nas i zaštiti nas od Vatre.*[283]

Ebu Musa el-Eš'ari, r.a, prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., učio ovu dovu: *Allahummagfir li hatieti, ve džehli, ve israfi fi emri vema Ente e'alemu bihi minni.*

Allahummagfir li džiddi ve hezli, ve hatii ve amdi ve kullu zalike indi.

Allahummagfir li ma kaddemtu vema ehhartu vema esrertu vema e'alentu vema Ente e'alemu minni. Ente-l-mukaddimu ve Ente-l-mu'ehhiru ve Ente 'ala kulli šej'in kadir.

- Allahu, oprosti mi greške, neznanje i propuste u djelima. Ti ih poznaješ bolje od mene.

[281] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/326, hadis br. 1866.
[282] Tj. čuvaj nas i pazi.
[283] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/326, hadis br. 1867.

Allahu, oprosti mi propuste koje sam načinio u zbilji ili šali, nenamjerno ili namjerno, jer svega toga sigurno imam.

Allahu, oprosti ono što sam uradio i što ću uraditi, što sam tajno i javno učinio. Ti to bolje poznaješ od mene. Ti si Onaj koji uzdiže i ponižava i Svemoćan Ti si.[284]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio ovu dovu: *Allahumme aslih li dinillezi huve 'ismetu emri. Ve aslih li dun'jajelleti fiha me'aši, ve aslih li ahiretilleti fiha me'adi. Vedž'ali-l-hajate zijadeten li fi kulli hajrin, vedž'ali-l-mevte raheten li min kulli šerrin.*

- Allahu, učvrsti moju vjeru jer ona mi je najvažnija, popravi moj dunjaluk, gdje živim i moj ahiret, koji me čeka. Učini mi život berićetnim - u dobru i učini mi smrt pošteđenom od svakog zla.[285]

'Abdullah b. Mes'ud, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., učio ovu dovu: *Allahumme inni es'eluke-l-huda ve-t-tuka ve-l-l'afafe ve-l-gina.*

- Allahu, tražim od Tebe uputu, bogobojaznost, zdravlje i neovisnost od ljudi.[286]

Zijad b. Erkam je rekao: *Reći ću vam samo ono što je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio: Učio je:' Allahumme inni e'uzu bike mine-l-'adžzi ve-l-keseli, ve-l- džubni, ve-l-heremi, ve azabi-l-kabri.'*

Allahumme ati nefsi takvaha ve zekkiha Ente hajrun men zekkaha, Ente velijjuha ve mevlaha.

284 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/327, hadis br. 1868.
285 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/327-328, hafdis br. 1869.
286 Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/328, hadis br. 1870.

Allahumme inni e'uzu bike min 'ilmin la jenfe', ve min kalbin la jahše', ve min nefsin la tešbe', ve min da'vetin la justedžabu leha.

- Allahu, utječem Ti se od slabosti, lijenosti, kukavičluka, škrtosti, duboke starosti i kaburskog azaba.

Allahu, daj mojoj duši bogobojaznost, očisti je, jer si Onaj koji duše čisti, Ti si njihov vlasnik i nadzornik.

Allahu, utječem Ti se od beskorisnog znanja, srca koje se ne boji, nezasite duše i dove koja se ne uslišava.[287]

Ebu Malik el-Ešdže'i prenosi od svog oca da je on slušao Vjerovjesnika, s.a.v.s, kada mu je neki čovjek došao i rekao: *Allahov Poslaniče, šta da kažem kada nešto tražim od svog Gospodara?*

Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *Reci: 'Allahummagfir li verhamni, ve 'afini, verzukni' - Allahu, oprosti mi i smiluj mi se. Zaštiti me i opskrbi.*

Potom je sastavio svoje prste do palca,[288] rekavši: *I ovim riječima ćeš sastaviti i svoj dunjaluk i ahiret.*[289]

Abdu-l-'Aziz (tj. Ibn Suhejb) je rekao: *Katade je upitao Enesa: 'Koju je dovu Allahov Poslanik, s.a.v.s., najviše učio?'*

Rekao je: *Najviše je učio dovu: 'Allahumme atina fi-d-dun'ja haseneten ve fi-l-ahireti haseneten ve kina azabe-n-nar.'*

- Allahu, daj nam na ovom i onom svijetu dobro i sačuvaj nas džehennemske kazne.

Enes, r.a., kada bi učio dovu, učio bi baš ovu dovu, a kada bi želio da prouči drugu dovu, uz nju bi proučio i ovu dovu.[290]

[287] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/328-329, hadis br. 1871.

[288] Tj. povijao je prste pri navođenju riječi, u dovi, da bi njegove riječi bile upečatljivije i da bi ih ljudi bolje zapamtili.

[289] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/329, hadis br. 1872.

Alija, r.a, prenosi da mu je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Reci: 'Allahumehdini vesdudni!' - Allahu, uputi me i ukaži mi na pravi put!*[291]

Kako je i spomenuto, jedan od uvjeta da bi dova bila primljena je i činjenje nekog dobrog djela prije dove. Najbolji i najilustrativniji primjer za takvu vrstu dove je hadis 'Abdullaha b. Omera, r.a., koji prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Trojica ljudi su se zaputila na dalek put, te ih zateče kiša pored jedne pećine u koju uđoše da se sklone. Međutim, jedna stijena odroni se i potpuno zatvori ulaz u pećinu. Oni tada jedan drugom rekoše: 'Jedini način da se spasimo iz ove situacije je da zamolimo Allaha, dž.š., da ukloni ovu stijenu zbog dobrih djela koja smo učinili.'*

Prvi tada reče: 'Allahu dragi, ja sam imao stare i iznemogle roditelje i njih bih nahranio prije svoje djece. Jednog dana tražio sam bolju pašu svome stadu, pa nisam došao na vrijeme, te sam ih, nakon što sam im namuzao mlijeka i donio, zatekao kako spavaju. Nezgodno mi je bilo da ih probudim, ali i da prije njih nahranim i napojim svoju djecu, pa sam čekao s posudom u ruci, gledao kada će se probuditi i tako stajao sve do zore dok su djeca oko mojih nogu plakala od gladi. Zatim su se roditelji probudili i popili svoj dio mlijeka. Dragi Allahu, ako sam ja to učinio isključivo zbog Tebe, a ne zbog nečeg drugog, odmakni nam stijenu s vrata ove pećine.' Allah ju je pomjerio i oni su ugledali nebo!

Drugi reče: 'Allahu dragi, ja sam imao jednu bližnju rodicu, koju voljeh tako jako kao što čovjek može voljeti ženu, pa sam je poželio imati, ali ona mi to ne dopusti, sve dok joj ne dadoh 120 zlatnika. Napatio sam se dok sam sakupio 120 zlatnika i kada sam joj došao i prišao kao što muškarac prilazi ženi, ona

[290] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 935, hadis br. 2084. i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/330, hadis br. 1873.

[291] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/330-331, hadis br. 1874.

reče: 'Allahov robe, boj se Allaha, i ne raskidaj prsten moje nevinosti bespravno.' Nakon toga ja sam se odmakao od nje, pa ako sam ja to uradio isključivo zbog Tebe, spasi nas ove nedaće u kojoj se nalazimo.'

Stijena se ponovo malo pomjerila.

Treći reče: 'Allahu dragi, ja sam držao najamnika za jednu mjeru riže, pa kada je završio posao, rekao je: 'Daj moju zaradu!' Ja sam mu ponudio tu količinu riže i on je to odbio odbio. Međutim, ja sam tu njegovu količinu sijao sve dok nisam od nje kupio krave i osigurao za njih pastire. Nakon izvjesnog vremena on je došao i rekao: 'Boj se Allaha i ne zatiri nepravedno moje pravo!' Ja sam mu na to odgovorio: 'Idi tamo kravama i njihovim pastirima i uzmi ih!' On mi reče: 'Boj se Allaha i ne izigravaj se sa mnom!' Rekao sam mu: 'Ne izigravam se s tobom! Uzmi te krave i njihove goniče!' On je sve to uzeo i odveo. Allahu dragi, ako sam ja to isključivo zbog Tebe učinio, spasi nas iz ove nevolje.'

Stijena se tada potpuno pomjerila.[292]

Ibn 'Abbas, r.a., prenosi da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s, kada bi imao neku poteškoću učio ovu dovu: *La ilahe illellahu-l-'azimu-l-halim. La ilahe illellahu Rabbu-l-'arši-l-'azim. La ilahe illellahu Rabbu-s-semavati ve Rabbu-l-erdi ve Rabbu-l-'arši-l-'azim.*

- Nema boga osim Allaha, Veličanstvenog i Blagog. Nema boga do Allaha Gospodara Arša veličanstvenog. Nema boga do Allaha Gospodara nebesa i Zemlje i Gospodara časnog Arša.[293]

[292] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/333-334, hadis br. 1875.

[293] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 933, hadis br. 2079. i Muslim, *Muslimovazbirka hadisa,* 3/334, hadis br. 1876.

Treba naglasiti, kako je i navedeno, da će dova biti uslišana, ukoliko se ne pokaže nestrpljenje i požurivanje. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Dova će čovjeku biti uslišavana sve dok ne bude molio za grijeh, prekidanje rodbinskih veza i dok ne bude požurivao.*

Upitan je: *Allahov Poslaniče, šta je to požurivanje?* Odgovorio je: *Da rekne: 'Molio sam i molio sam, ali mi nije uslišana dova!, pa da klone i okani se dove.'*[294]

Pored strpljenja, onaj koji dovu uči, treba biti odlučan u dovi i ne sumnjati da će Allah ispuniti njegovu dovu. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Neka niko od vas ne govori: 'Oprosti mi, Allahu, ako hoćeš. Smiluj mi se, Allahu, ako hoćeš!' Neka bude odlučan u dovi pa će Allah uraditi šta hoće. Njega niko ne može prisiliti.*[295]

Dova za odsutnog brata je primljena. Ne treba se brinuti, ukoliko on ne zna da mi za njega dove upućujemo, da li će i on za nas Allahu dove upućivati. To će činiti melek koji je zadužen za to. Tako Safvan tj. 'Abdullah b. Safvan, kaže: *Došao sam u Šam i otišao do Ebu-d-Derdaa, njegovoj kući. Međutim, nisam ga našao. Našao sam Ummu-d-d-Derda' koja me upitala: 'Da nećeš ove godine na hadždž?' Rekao sam: 'Hoću.' Kazala je: 'Zatraži za nas hajr, jer je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: 'Dova muslimana koju uputi za svog bratu u njegovoj odsutnosti je primljena. Melek, koji je uz njega, zadužen je da kad god nešto od dobra zatraži musliman za svoga brata, kaže: Amin! I tebi Allah dao isto to!' Krenuo sam na pijacu i sreo Ebu-d-Derdaa, pa mi je ponovio isto, prenoseći to od Vjerovjesnika, s.a.v.s.*[296]

[294] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 933, hadis br. 2078. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/335, hadis br. 1877.

[295] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 933, hadis br. 2077. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/335, hadis br. 1878.

[296] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/337-338, hadis br. 1882.

Zabranjeno je učiti dovu za ubrzanje kazne na ovom svijetu. Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., obišao nekog muslimana koji je toliko oslabio da je bio kao pile. Kada mu je došao rekao je: *Da li si nešto molio ili tražio?* Rekao je: *'Jesam: Govorio sam: 'Allahu moj, kaznu kojom ćeš me kazniti na onom svijetu, daj mi na ovom.'*

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *'Subhanellah! Ne možeš to podnijeti! Zašto nisi rekao: 'Allahu moj, daj mi i na ovom i na onom svijetu dobro i sačuvaj me vatre.'*[297]

Treba strpljivo podnositi nevolje, različite probleme i bolest, smatrati to kušnjom i moliti Gospodara svemira da nam ih olakša ili otkloni. Zabranjeno je, zbog neke tegobe ili iskušenja, tražiti smrt, jer ona nastupa samo kada Allah odredi. Najbolje je to prepustiti Allahu Uzvišenom koji najbolje zna šta je za nas bolje: život ili smrt! Na to nas upozoravaju dva predanja:

Enes, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Neka niko od vas ne traži smrt zbog neke tegobe koja ga zadesi. Pa ako je prisiljen da nešto poželi, neka kaže: 'Daj mi života, Allahu, dok je dobar za mene, a usmtri me kada mi smrt bude bolja.'*[298]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Neka niko od vas ne traži smrt. Neka ne moli za nju prije nego što dođe, jer kada od vas umre neko prestaju i njegova djela. Život vjerniku samo povećava dobro.*[299]

[297] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/338, hadis br. 1883.
[298] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/339, hadis br. 1884.
[299] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/339, hadis br. 1885.

Zikr Allaha Uzvišenog

Podosta je islamskih imperativa koje mi zapostavljmao. Jedan od njih je, svakako, i institucija zikra, koji je, nakon učenja Allahove Knjige, najbolji ibadet. U slučaju mnogih muslimana zikr je danas sveden na najmanju moguću mjeru. Neki, nažalost, smatraju da je dovoljan samo namaz kako bi bio upotpunjen i usavršen njihov iman, te da je razmišljanje, kao vid približavanja Allahu Uzvišenom, prioritenije od zikra, budući da su sav svoj zikrullah sveli, isključivo, na pet dnevnih namaza, a u slučaju nekih, samo na džumu i bajram-namaze.

Njihove stavove demantira Allah Plemeniti u Svojoj časnoj Knjizi gdje kaže: *U stvaranju nebesa i zemlje, u izmjeni dana i noći su, zaista, znamenja za razumom obdarene.*[300]

Problem je što su mnogi zastali na ovom ajetu, čiji kontekst ovim riječima nije upotpunjen, nego Gospodar, u sljedećem ajetu, pojašnjava ko su pametni i razumom obdareni. To su, kako Allah Milostivi, jasno i nedvosmisleno, kaže: *Oni koji i stojeći, i sjedeći, i ležeći Allaha zikr čine i o stvaranju nebesa i Zemlje razmišljaju: 'Gospodaru naš, Ti nisi ovo uzalud stvorio, hvaljen Ti budi i sačuvaj nas patnje u vatri!'*[301]

Komentirajući ova dva ajeta, Sejjid Kutb, rahimehullahi, kaže: *Ovo razmišljanje čini jednu vrstu ibadeta. U to se uklapa i sjećanje na na Allaha – zikrullah, čime se ukazuje, ovom ukupnošću, na dva kretanja, dvije važne činjenice.*

Prva činjenica: Razmišljanje o Allahovim stvorenjima, promatranje otvorene svemirske knjige i slješenje – praćenje Kreatorove - Allahove ruke, kretanje ovog svemira i prevrtanje stranica ove knjige - jeste ibadet, i to najiskreniji ibadet,

[300] *Alu 'Imran*, 190.
[301] *Alu 'Imran*, 191.

spominjanje Allaha Uzvišenog na najiskreniji način. Kad bi se povezale znanosti koje istražuju srž svemira, njegove zakone, njegovu energiju i ono što je u svemiru skriveno, kad bi se te znanosti povezale sa sjećanjem na Stvoritelja ovog svemira, s osjećanjem uzvišenosti Stvoritelja i Njegove dobrote, odjednom bi se to izmijenilo i pretvorilo u ibadet Stvoritelju svemira. Život bi se učvrstio ovim naukama i usmjerio prema Allahu. Međutim, materijalistički - nevjernički smjer prekida svaku vezu između Svemira i njegova Stvoritelja, prekida svemirsko znanje i iskonsku vječitu istinu, pa se zbog toga nauka pretvorila, a ona je najljepši Allahov dar čovjeku, u prokletstvo koje progoni čovjeka i usmjerava njegov život u mrski pakao, u nemirni i prijeteći život i duševnu prazninu koja progoni čovjeka kao što to čini osioni šejtan.

Druga činjenica: Allahovi znaci u svemiru javljaju se u svojoj inspirišujućoj stvarnosti, ali samo pobožnim srcima pobožnih ljudi koja Allaha spominju stojeći, sjedeći i ležeći. To su oni ljudi koji razmišljaju o stvaranju nebesa i Zemlje i o smjeni dana i noći. To su oni pred čijim očima se otvaraju velike istine, sadržane u stvaranju nebesa i zemlje i smjenjivanju dana i noći. Oni su ti time povezani s božanskim programom koji vodi ka spasu i dobru. Međutim, oni koji stoje skrštenih ruku pred pojavnostima ovozemaljskog života i dopiru do nekih tajni svemirskih moći, bez ovog povezivanja i spajanja, oni ruše život, ruše sami sebe tim tajnama do kojih su došli, pretvaraju svoje živote u nesretan pakao i nemir koji guši čovjeka. Oni završavaju srdžbom Allahovom i Njegovom kaznom na kraju kruženja.

To su dvije nužne činjenice koje izlaže ova slika što je Kur'an ocrtava pametnima, u momentu okretanja, odaziva i povezivanja.

To je tren koji predstvalja čistotu srca i vedrinu duše. To je momenat ibadeta. To je taj prvi doticaj srca pametnih ljudi

putem razmišljanja o stvaranju nebesa i Zemlje i smjenjivanju noći i dana, osjećajući da je to ibadet, zikrullah, i povezivanje s Allahom. To je doticaj koji utiskuje u osjećaj pametnih iskonsku istinu o izvedbi svemira i odvezuje im jezike da veličaju Allaha Uzvišenog i odstranjuju svaku pomisao da je stvaranje ovog svijeta neistina![302]

Zanimljivo je da je u ovom ajetu prvo istaknut *zikr* – spominjanje Allaha Uzvišenog, pa tek onda *fikr* – razmišljanje o Njegovim znakovima koje je on rasprostro po vasioni i nama samima! Nije to slučajno: da bi voda bila čista, neophodno je da bude čista i posuda u koju ćemo je nasuti. Dakle, jasno je da se misli prečišćavanju zikrullahom! Zikr je, drugim riječima, filter koji prečišćava misli i ne dozvoljava otrovnim i pokvarenim mislima da se infiltriraju u ljudska srca. Da bi čovjek ushićeno uskliknuo: *Gospodaru naš, nisi Ti ovo uzalud stvorio!*, potrebno je čišćenje srca i naših misli zikrom! Ako bi se kojim slučajem red dešavanja izmijenio, čovjek bi već drugačije konstatitrao, što je evidentno na primjeru sekularista, materijalista, ateista i dr., koji taj redoslijed ne respektiraju!

Jezik je mali, sićušni i nemoćni organ kojem je Allah Uzvišeni dao mogućnost da izgovara najveće ime i da zaradi najveće ahiretske nagrade. Spominjući Allaha Svemogućeg jezik se prefinjuje i postaje dostojan mjesta i pozicije zbog kojih je, ustvari, i stvoren! Njegova uloga je konstantno sjećanje na Onoga koji nas je stvorio, pa, otuda, Allah Uzvišeni i kaže: *O vjernici, često Allaha spominjite!*[303]

Svaki islamski propis ima količinu, mjeru i vrijeme izvršavanja, izuzev zikra Allaha Uzvišenog. Zikr Allaha Uzvišenog nije determiniran ni količinom ni vremenom. Kad god nam se ukaže prilika, u svakoj situaciji, u svako vrijeme i

[302] Sejjid Kutb, *U okrilju Kur'ana*, 4/201-203.
[303] *El-Ahzab*, 41.

na svakom časnom mjestu može se zikr činiti! Čak se ide dotle da se zikr toliko puno i neprekidno čini da drugi pomisle da osoba nije pri pameti, kao što prenosi Ebi Se'id el-Hudri, r.a., da je Allahov Vjesnik, s.a.v.s., rekao: *Toliko spominjite Allaha Uzvišenog, dok vam ne kažu: 'Luđaci!'*[304]

Koliko treba zikrullah prakticirati, najbolje će ilustrirati Poslanikove, s.a.v.s., riječi, koje prenosi Mu'az b. Džebel, r.a. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je jednom prilikom bio upitan: *Koja su djela najvrednija?,* pa je odgovorio: *Da preseliš na ahiret, a da ti jezik bude vlažan od zikrullaha!*[305]

U autentičnom hadisu, koji prenosi Ebu Hurejre, r.a., o sedam vrsta osoba koje će zadobiti mogućnost boravka u Allahovom hladu na Sudnjem danu, kada drugog hlada osim Njegovog neće biti i gdje će posebno uživati, pored ostalih, navodi se *osoba koja spomene Allaha u samoći, pa pusti suzu!*[306]

Nažalost, pojedinci misle da je zikr tek gubljenje vremena i institucija koja ima fakultativnu važnost. Oni kao da ne shvataju da je zikr obligatna dužnost svakom punoljetnom i pametnom muslimanu. Neka malo dublje analiziraju kur'anske ajete i Vjerovjesnikove, s.a.v.s., hadise u kojima se, sasvim jasno, tretira ova institucija i, eksplicite, inicira njeno kontinuirano činjenje.

[304] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 1/68 i 71. Ovaj hadis bilježe još i Ibn Hibban u *Sahihu*; Hakim u *Mustedreku*; Bejheki u *Šu'abu-l-imanu* i Ebu Ja'la el-Mevsili u *Musnedu*. Albani ovu predaju ocjenjuje slabom. (Provjeri: *Da'ifu-l-Džami'is-sagiri ve zijadetuhu,* hadis br. 1108, str. 156.)

[305] Hadis bilježe Ibn Hibban u *Sahihu*; Bejheki u *Šu'abu-l-imanu* i Taberani u djelu *Ed-Du'a'*. (Provjeri valorizaciju ovog hadisa kod hafiza El-'Irakija u: *Ihaju 'ulumi-d-din,* 1/536.)

[306] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 10 – Kitabu-l-ezani, 36 – Babun men dželese fi-l-mesdžidi jenteziru-s-salate, hadis br. 660 i Muslim u *Sahihu*: 12- Kitabu-z-zekjat, 30 – Babu fadli ihfai-s-sadekati, hadis br. 1031.

Mi smo, pored namaza, dužni konstantno zikrullah činiti, jer često nismo u stanju obaviti namaz kako treba s obzirom na našu veliku vezanost za dunjaluk i dunjalučke poslove, pa je upravo, otuda, zikr divna prilika da to, bar donekle popravimo. Da je naša obaveza Allaha Uzvišenog spominjati i zikr Ga činiti, i mimo namaza, jasno ističu kur'anske riječi:

- *A kada namaz završite,* ***Allaha spominjite****, i stojeći, i sjedeći, i ležeći!*[307]

- *A kada se namaz obavi, onda se po zemlji raziđite i Allahovu blagodat tražite* ***i Allaha mnogo spominjite****, da biste postigli što želite!*[308]

Svjedoci smo da ima ljudi koji kritikuju one koji, po njima, pojačano ili intenzivnije zikr čine, govoreći da u tome pretjeruju, dok oni, u isto vrijeme, beskorisno sijele tamo gdje se Allah Uzvišeni gotovo i ne spomene, tračajući, ogovarajući i pričajući ono od čega nikakve koristi nema! Zar oni ne čitaju Kur'an i ne nalaze u njemu naredbe poput ovih:

- ***I zikr čini Gospodara svoga*** *i Njemu se potpuno posveti!*[309]

- ***I zikr čini Gospodara svoga*** *ujutro i naveče, ponizno i sa strahopoštovanjem!*[310]

- ***I zikr čini Gospodara svoga*** *ujutro i predveče, i u jednom dijelu noći radi njega namaz obavljaj, i dugo Ga noću hvali!*[311]

Pravi sljedbenik Allahovog Poslanika, s.a.v.s., je upravo osoba koja Allaha Uzvišenog stalno zikr čini. To precizira Gospodar svjetova kada kaže: *Vi u Allahovom Poslaniku imate*

307 *En-Nisa'*, 103.
308 *El-Džumu'a*, 10.
309 *El-Muzzemmil*, 8.
310 *El-A'raf*, 205.
311 *Ed-Dehr*, 25-26.

divan uzor za svakoga ko se nada Allahovoj milosti i nagradi na Onome svijetu i ***koji često Allaha zikr čini!***[312]

Islamski učenjaci navode preko stotinu koristi zikrullaha. Mi, ovom prilikom, ističemo samo neke:

- to je mehanizam koji udaljava, ponižava i neutralizira šejtana i njegovo došaptavanje,

- zadovoljava Gospodara svjetova,

- odagnava brigu, tugu i sjetu iz srca,

- ubrizgava u srce radost, zadovoljstvo i sreću,

- jača srce i tijelo,

- svjetlom prekriva lice i srce,

- uzrokuje opskrbu,

- obasipa onoga koji zikr čini ljepotom, prijaznošću i privlačnošću,

- čini onoga koji zikr čini omiljenim i voljenim u društvu,

- daje onome ko zikr čini stalnu kontrolu i svijest nad sobom, tako da čini ibadet Allahu Uzvišenom kao da Ga vidi,

- čini onoga koji prakticira zikrullah svjesnijim i postojanijim u vraćanju Allahu Uzvišenom, tako da je njemu intenzitet pokajanja puno veći nego u onih koji to ne prakticiraju,

- onoga koji zikrullah čini približava Allahu Uzvišenom,

- otvara vrata spoznaje Gospodara svjetova,

- omogućuje da ga Gospodar Zemlje i nebesa spomene kod Sebe i u društvu boljem od onog u kojem je onaj koji zikr čini,

[312] *El-Ahzab*, 21.

- zikr održava srce živim, jer bez njega ono postaje mrtvo; kao što tvrdi Ibn Tejmijje - da je zikrullah za srce ono što je voda za ribu, pa šta bi se desilo s ribom da je odvoje od vode,

- briše, odstranjuje i neutralizira grijehe,

- otklanja se otuđenost i svojevrsna hladnoća između roba i njegovog Rabba; ta otuđenost otklanja se isključivo zikrullahom,

- zikrullah u rahatluku daje posebne rezultate onda kada onaj koji je učio zikrullah dođe u neugodnu i bezizlaznu situaciju,

- spašava od Allahove kazne,

- to je uzrok spuštanja Allahove smirenosti i milosti na Njegove robove i uzrok prisustva meleka skupovima na kojima se Allah spominje,

- to je uzrok zauzetosti jezika i njegovog čuvanja od ogovaranja, prenošenja tuđih riječi, laži i besramnog govora,

- to je garancija da onaj koji ga izgovara neće stradati i biti nesretan na Sudnjem danu,

- zikr, s plačom u osami, rezultira ulaskom u hlad Allahovog arša na Sudnjem danu, kada ostali ljudi budu izloženi jačini i žestini Sunca,

- okupiranje zikrom uzrokuje vrednije Allahovo davanje i darove, nego što će ih dobiti oni koji traže i mole,

- zikrullah predstavlja i presonificira džennetske sadnice,

- ono što se dobija za zikr ne dobija se ni za jedan drugi vid ibadeta,

- konstantno sjećanje na Allaha Uzvišenog odstranjuje od čovjeka zaboravljanje i samozaborav,

- zikr je svjetlo, onome koji ga čini na ovom svijetu, u kaburu i tokom prelaska preko Sirat-ćuprije,

- zikr odstranjuje iz srca pogreške i nedostatke,

- zikr se uporeduje i stavlja u istu ravan s oslobođanjem robova, žrtvovanjem materijalnih sredstava na Allahovom putu i borbom svojim životom na Allahovom putu,

- zikr čini najplemenitijim Allahovog roba koji umre a jezik bude vlažan od spominjanja Allaha,

- zikr otklanja i neutralizira grubost srca,

- to je lijek i najbolji eliksir za srce i njegove bolesti,

- to je uzrok Allahovog blagoslova i blagoslova meleka na osobu koja zikr čini,

- zikr je uzrok okupljanja meleka na dunjaluku,

- zikr je uzrok što se Allah Uzvišeni hvali i ponosi Svojim robovima koji Ga spominju pred melekima,

- zikr je uzrok što će onaj koji bude kontinuirano spominjao Allaha Uzvišenog ući u Džennet nasmijan,

- zikr olakšava teškoće i čini ih daleko podnošljivijim,

- zikr daje i povećava snagu i čovjek nešto ne može učiniti bez zikra, kao što to može učiniti sa zikrullahom ili nakon njega,

- zikr predstavlja zaštitni mehanizam između onoga koji ga čini i Džehennema,

- meleki traže oprost za onog koji zikr čini Allaha Uzvišenog, isto kao što traže oprost za onoga koji se iskreno Allahu Uzvišenom pokajao,

- konstantni zikrullah čini čovjeka sigurnim od licemjerstva, jer licemjer ne može stalno i mnogo zikr Allaha Uzvišenog činiti,

- zikrullah daje posebnu slast koju ne priskrbljuje nijedno drugo dobro djelo, pa su, otuda, skupovi na kojima se zikrullah čini upoređeni s džennetskim baščama i njihovim plodovima,

- zikr čini blistavim lice onoga koji ga čini na dunjaluku a sjajnim na ahiretu,

- zikrullah je vredniji od dove, jer se njime hvali i veliča Allah Uzvišeni, dok se dovom traži udovoljenje neke čovjekove potrebe.[313]

Koje vrijednosti, fadilete i ljepote čovjek može osjetiti uz zikrullah najbolje će ilustrirati samo neki hadisi Allahovog Poslanika, s.a.v.s., koje ćemo navesti. Ovi hadisi najbolji su pokazatelj koliko jezik može afirmativno djelovati i koliko dobra može donijeti pojedincu, njegovoj porodici i njegovom završetku ovog i sretan boravak na budućem svijetu. Evo samo nekih hadisa našeg časnog uzora, s.a.v.s:

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Allah Uzvišeni je kazao: 'Ja sam prema Svom robu zavisno od njegovog odnosa prema Meni. S njim sam kada Me spomene. Pa ako me spomene u sebi, i Ja njega spomenem u Sebi. Ako Me spomene među ugledničima, i Ja ću se njega sjetiti među boljim od njih. Ako Mi se približi pedalj, Ja ću se njemu približiti lakat. Ako se on Meni približi lakat, Ja ću se njemu približiti na razmak raširenih ruku. Ako mi dođe idući, Ja ću njemu trčeći.*[314]

[313] Uporedi vrijednosti zikrullaha: Ibn Kajjim, *El-Vabilu-s-sajjib mine-l-kelimi-t-tajjib,* str. 61-143.

[314] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 97- Kitabu-t-tevhid, 15. poglavlje, hadis br. 7405 i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/343, hadis br. 1886.

Allah Uzvišeni u Kur'anu kaže: *Sjećajte se vi Mene, pa ću se i Ja sjećati vas!*[315] Koje li časti za sićušnog čovjeka da ga se Gospodar svjetova sjeća i da ga spominje. Poznati tabi'in, učenjak iz druge generacije muslimana, Sabit el-Bunani, kaže: *Ja, u stinu, znam kada me se sjeća i kada me spominje moj Gospodar!* Prisutni su začuđeno upitali kako to zna, a on im je lakonski odgovorio: *Kada se ja Njega sjetim i spomenem Ga, tad se i On mene sjeća i spomene me!*[316]

Vrijednost sakupljanja isključivo radi zikra i spominjanja Allaha Uzvišenog, hvaleći Ga i slaveći, rezultira Allahovim ponosom pred melekima. Kako nam je drago kada nas neko spomene pred uglednim ljudima, a kako bi tek trebalo da budemo počašćeni kada nas Gospodar svjetova spominje, i to pred bezgriješnim bićima – melekima. O tome poznati ashab Ebu Se'id el-Hudri, r.a., kaže:

Muavija je jednom prišao nekoj halki u džamiji i upitao: 'Šta vas je navelo da se tu sakupite i sjednete?' Rekli su: 'Sjeli smo da bismo zikr činili Allaha Uzvišenog.' On je, ponovo, upitao: 'Tako vam Allaha, samo ste se s tom namjerom okupili?' Odgovorili su: 'Allaha nam, samo smo se zato okupili.' On je, tada, kazao: 'Nisam tražio od vas da se zakunete Allahom zato što sumnjam u vašu iskrenost. Niko nije bio na takvom stepenu kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s, kao ja a da je prenio manje hadisa od njega.'

Poslanik, s.a.v.s., je jednom prilikom došao do jedne halke svojih ashaba i upitao. 'Šta vas je okupilo tu?' Rekli su: 'Sjeli smo da spominjemo Allaha Uzvišenog, da mu zahvaljujemo što nas je uputio u islam i odlikovao nas njime.'

Rekao je: 'Tako vam Allaha, samo ste se zato okupili?!' Odgovorili su: 'Tako nam Allaha, samo smo se zato okupili.'

[315] *El-Bekara*, 152.
[316] *Ihjau 'ulumi-d-din*, 1/534.

Rekao je: 'Ja nisam tražio da se zakunete Allahom, što sam sumnjao u vašu iskrenost, nego što mi je došao Džibril i obavijestio me da se Allah ponosi vama pred melekima.'[317]

Dakle, svako naše spominjanje Allaha Uzvišenog rezultira Allahovim spminjanjem nas u još boljim skupovima, a ima li veličanstvenijeg skupa od skupa bezgriješnih meleka, pred kojima nas Allah Plemeniti spominje kada Ga mi zikr činimo?!

Značajno je naglasiti da Allah Uzvišeni ima posebne melekc koji posjećuju skupove gdje se zikrullah čini, kao što prenosi Ebu Hurejrc, r.a., da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

Allah ima posebne meleke koji putuju tražeći skupove gdje se zikri. Kada nađu takav skup, sjednu s njima i jedni druge obaviju krilima i tako se redaju dok ne ispune prostor između nebesa i Zemlje. Kada se ljudi raziđu s tih skupova, oni se uzdižu i penju na nebesa. Allah ih tada pita, a On od njih to bolje zna: 'Odakle ste došli?' Oni odgovaraju: 'Dolazimo od Tvojih robova sa Zemlje. Oni Te slave[318]*, veličaju Te*[319]*, potvrđuju Tvoju jednoću*[320]*, zahvaljuju Ti*[321] *i traže od Tebe.'*

On će upitati: 'Šta traže od Mene?' Reći će: 'Tvoj Džennet.'

Upitat će: 'Jesu li oni vidjeli Moj Džennet?' Reći će: 'Ne, Gospodaru.'

Reći će: 'Kako bi ga tek tražili da su ga vidjeli?!'

Reći će: 'I od Tebe traže zaštitu.' Upitati će: 'Od čega traže Moju zaštitu?' Reći će: 'Od Tvoje vatre, Gospodaru'. Upitat će: 'Jesu li oni vidjeli Moju vatru?' Reći će: 'Ne'. Reći će: 'Kako bi tek tražili zaštitu od nje da su je vidjeli?!'

317 Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/346-347, hadis br. 1889.

318 Čine ti tespih, tj. izgovaraju: *Subhanallah!*

319 Uče tekbir, tj. izgovaraju: *Allahu ekber!*

320 Uče tehlil, tj. izgovaraju: *La ilahe illellah!*

321 Izgovaranjem: *El-Hamdu lillahi!*

Reći će: 'I oprosta od Tebe traže'[322]*. Reći će: 'Već sam im oprostio i dao ono što su tražili i spasio ih onoga od čega su zaštitu tražili'.*

Reći će: 'Gospodaru, među njima ima jedan rob grešnik, on je naišao i sjeo sa njima?!' Reći će: 'I njemu sam oprostio. Oni su narod u čijem društvu ne može niko biti nesretan'.[323]

Pogledajte: Koja je ljepota islam?! Kakva veličanstvena milost Gospodara svjetova?! Čak i ako nisi od onih koji zikr čine, nego se samo nađeš u njihovoj blizini, zapahne te ljepota Allahove milosti!!! Zato, ako ništa drugo ne možeš, makar simpatiziraj bogobojazne i one koji Allaha Uzvišenog spominju i nemoj ih smatrati *otkačenim*, ako želiš da Allah Plemeniti Svoj *kišobran milosti* natkrili i nad tobom – Svojim robom! I ne zaboravi: Kada kiša pada pokisnut će i onaj koji želi da bude mokar i onaj koji ne želi. Samo je bitno da na kišu izađe! I ovdje je isto: Kada Allah Milostivi spušta milost, ona će zahvatiti i one koji je namjerno izazivaju i one koji su u njihovom društvu. Otuda druženje sa pobožnim i bogobojaznim ljudima može donijeti samo dobro, sreću i sigurnu profit!

Inače, Poslanik islama, s.a.v.s., je muškarce i žene koji Allaha Uzvišenog mnogo spominju nazvao pretečama, tj. pobjednicima i šampionima. U predanju Ebu Hurejre, r.a., se kaže: *Jednom prilikom je Allahov Poslanik, s.a.v.s., išao nekim putem u Mekki i prošao je pored brda zvanog Džumdan, pa je rekao: 'Krenite, ovo je Džumdan. Muferriduni su preteče'. Upitali su: 'Ko su muferriduni?' Rekao je: 'Oni koji mnogo spominju i one koje mnogo spominju Allaha Uzvišenog'.*[324]

[322] Uče istigfar, tj. izgovaraju: *Estagfirullah!*

[323] Hadis bilježi Buhari: *Buharijina zbirka hadisa,* str. 937-939, hadis br. 2089. i Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/347-348, hadis br. 1890.

[324] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/349, hadis br. 1891.

Postavlja se pitanje: Šta je najisplatnije izgovarati jezikom? Svakako, to su riječi koje je lahko izgovoriti a koje donose vanredne nagrade i nezamislive dobiti. U tom pogledu Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Dvije riječi su lahke jeziku, teške na vagi i drage Svemilosnom, a to su: Subhanellahi ve bihamdihi subhanellahi-l-'azim/Neka je slavljan i hvaljen Allah, neka je slavljen Allah Veličanstveni!*[325]

Allahov Vjesnik, s.a.v.s., je svoj plemeniti jezik konstantno koristio za zikrullah i pokazao nam kako to svakodnevno treba činiti, od buđenja iz sna pa sve dok se oči ne zatvore i ne zaspe. Koliko mu je zikrullah značio i koliko je on zikrullahom zračio, najbolje će ilustrirati riječi koje od njega prenosi njegov vjerni drug Ebu Hurejre, r.a.: *Da kažem: Subhanellahi ve-l-hamdu lillahi ve la ilahe illellahu vallahu ekber!, draže mi je od svega što Sunce obasjava.*[326]

Tako Džuvejrijja, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., jednog jutra, nakon što je klanjao sabah-namaz, izišao od nje rano a ona je ostala u džamiji. Vratio se nakon što je Sunce već izišlo a ona je i dalje sjedila u džamiji.

Upitao ju je: *Još si u položaju u kojem sam te ostavio?!* Rekla je: *Da.* Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *Poslije tebe sam rekao četiri riječi tri puta. Kada bi se izmjerile s onim što si ti rekla do sada, prevagnule bi. To su: Subhanellahi ve bi hamdihi 'adede halkihi ve rida nefsihi ve zinete 'aršihi ve midade kelimatihi./Slavljen je Allah i Njemu pripada hvala, koliko ima Njegovih stvorenja, koliko je On zadovoljan, koliko je težak Njegov prijesto i koliko ima tinte s kojom su ispisane Njegove riječi!*

[325] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/358-359, hadis br. 1904.
[326] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/359, hadis br. 1905.

U drugoj predaji se kaže: *Subhanellahi 'adede halkihi, subhanellahi rida nefsihi, subhanellahi zinete 'aršihi, subhanellahi midade kelimatihi - Slavljen je Allah koliko ima Njegovih stvorenja, slavljen je Allah koliko je On zadovoljan, slavljen je Allah koliko je težak Njegov prijesto i slavljen je Allah koliko ima tinte kojom su ispisane Njegove riječi!*[327]

Koliko je značajno zikrullah prakticirati od buđenja ujutro do počinka noću, najbolje će ilustrirati Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi. Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Ko kaže kada osvane i omrkne: Subhanellahi ve bihamdihi! - Neka je slavljen i hvaljen Allah!, stotinu puta, niko na Sudnjem danu neće doći s nečim boljim od njega, osim onoga ko je rekao kao i on, ili više puta.*[328]

Vjesnik islama, s.a.v.s., je uzor muslimanima u svim segmentima života. Tako je i kada je u pitanju zikrullah. On je praktično pokazao šta treba učiti kada svane, šta učiti u toku dana, kada izlazimo iz kuće, kada u nju ulazimo, šta učiti prilikom ulaska u toalet i napuštanja toaleta, koji se zikrullah čini prilikom prilaska ženi i sl., pa sve do večernjeg zikrullaha.[329] Tako, kada padne noć, on preporučuje sljedeće:

'Abdullah b. Mes'ud, r.a., je rekao: *Kada bi Poslanik, s.a.v.s., omrknuo rekao bi: 'Emsejna ve emse-l-mulku lillah. Ve-l-hamdu lillah. La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh. Allahumme inni es'eluke hajre hazihillejle ve hajre ma fiha. Ve e'uzu bike min šerriha ve šerri ma fiha.*

Allahumme inni e'uzu bike mine-l-keseli ve-l-heremi ve sui-l-kiberi ve fitneti-d-dun'ja ve azabi-l-kabri.'

[327] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/357, hadis br. 1902.

[328] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/358, hadis br. 1903.

[329] O raznim vrstama zikrullaha opširnije pogledati knjigu: En-Nevevi, *El-Ezkar* (na arapskom jeziku, izdanje: Daru-l-huda, Rijad, 1996. i, također, od istog autora na našem jeziku: *Zbirka Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* izdanje: El-Kelimeh, Novi Pazar i Bookline, Sarajevo, 2005.

- Zanoćili smo i zanoćila je Allahova vlast. Hvala Allahu. Nema drugog boga osim Allaha i On nema ortaka.

Allahu, daj mi dobro ove noći i dobro koje je u njoj. A utječem Ti se od zla ove noći i zla koje je u njoj.

Allahu, utječem Ti se od lijenosti, nemoći i tegobne starosti, od dunjalučke smutnje i kaburskog azaba.

El-Hasan b. 'Ubejdullah je rekao: *Zubejd je dodao u toj dovi od Ibrahima b. Suvejda od Abdurrahmana b. Jezida od Abdullaha, što je pripisao Poslaniku, s.a.v.s.: 'La ilahe illellahu vahde hu la šerike leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'ala kulli šej'in kadir' - Nema boga osim Allaha, Jedinog koji nema sudruga, Njemu pripada vlast i hvala i On je svemoćan.'*

A u drugoj predaji stoji: *Kada bi osvanuo rekao bi to isto, s ovom izmjenom: 'Osvanuli smo i osvanula je Allahova vlast...'.*[330]

Zanimljiv je, također, Poslanikov, s.a.v.s., prijedlog zikrullaha koji je ponudio Aliji i Fatimi, r.a., u zamjenu za slugu kojeg je Fatima, r.a., tražila od njega, zbog teških i napornih poslova koje je obavljala.

'Ali b. ebi Talib, r.a., prenosi da se Fatima, r.a., požalila na bolove u ruci koje je zadobila od ručnog mlina. Poslaniku, s.a.v.s., je tada došlo roblje. Otišla je kod njega, ali ga nije našla. Našla je Aišu, r.a., i obavijestila je o tome. Kada je Poslanik, s.a.v.s., došao Aiša, r.a. ga je obavijestila da je dolazila Fatima, r.a.

Alija, r.a. kaže: *'Poslanik, s.a.v.s., je došao kod nas a mi smo već bili legli. Počeli smo ustajati a on je rekao: 'Lezite!', pa je sjeo između nas. Ja sam čak osjetio hladnoću njegovih stopala na svojim prsima.*

[330] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/351-352, hadis br. 1894.

Rekao je: 'Hoćete li da vas podučim boljem od onog što ste tražili? Kada legnete proučite: 'Allahu ekber!' trideset i četiri puta, trideset i tri puta: 'Subhanellah!' i trideset i tri puta: 'El-hamdulillah!' To je vam je bolje od sluge'.

U drugoj predaji se dodaje: *Alija je rekao: To nisam izostavio otkako sam čuo od Allahovog Poslanika. s.a.v.s.'*

Rečeno mu je: *Čak i u noći Siffina?!*[331] Rekao je: *Čak i u toj noći.*[332]

Značaj zikrullaha je i u tome, što ukoliko bi neko prije spavanja, učeći zikr, preselio na drugi svijet, preselio bi u islamu!

El-Bera' b. 'Azib, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Kada legneš u postelju, uzmi abdest kao za namaz, zatim lezi na desnu stranu, a potom reci: 'Allahumme inni eslemtu vedžhi ilejke, ve fevedtu emri ilejke, ve eldže'tu zahri ilejke, ragbeten ve rehbeten ilejke, la meldže'e minke illa ilejke. Amentu bi kitabikellezi enzelte ve bi nebijjikellezi erselte'.*

- Ja sam predao, Allahu, svoje lice Tebi, prepustio sam sve svoje Tebi, predao sam svoja leđa Tebi, iz želje i straha prema Tebi. Nema spasa od Tebe osim kod Tebe. Ja vjerujem u Knjigu koju si objavio i u Tvog Vjerovjesnika kojeg si poslao.

Neka ti ove riječi budu posljednje, pa ako umreš te noći, umrijet ćeš u islamu.

Rekao je: *Pa sam ih ponovio da ih zapamtim i rekao: 'Vjerujem u Tvog Poslanika kojeg si poslao', pa je rekao: 'Reci: 'Vjerujem u Tvog Vjerovjesnika kojeg si poslao'.*[333]

[331] To je noć u kojoj su se sukobili Alija, r.a, i Šamlije, poznata kao noć Siffina. Siffin je mjesto u blizini Eufrata.

[332] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/362-353, hadis br. 1895.

I lijeganje i buđenje ide obavezno sa zikrullahom. Time se na najbolji način potvrđuje da niti možemo živjeti a ni zaspati bez Allahove volje i određenja. To je najbolji način priznavanja Allahove moći, snage i supremacije u svemiru i na Zemlji.

El-Bera' b. 'Azib, r.a., je rekao: *Poslanik, s.a.v.s., bi, kada bi legao u postelju, rekao: 'Allahumme bismike ahja ve bismike emutu.*

- S Tvojim imenom, Allahu, živim i s Tvojim imenom umirem.

A kada bi se probudio rekao bi: 'El-Hamdu lillahillezi ahjana ba'de ma ematena ve ilejhi-n-nušur'.

- Hvala Allahu koji nas je oživio nakon što nas je usmrtio i Njemu ćemo se vratiti.[334]

Brojni su hadisi koji govore o tome. Navest ćemo, radi ilustracije, samo neke:

Prenosi se od 'Abdullaha b. Omera, r.a., da je on naredio nekom čovjeku da, kada legne u postelju, rekne: *Allahumme halekte nefsi ve Ente teveffaha leke mematuha ve mahjaha. In ahjejteha fahfazha ve in emetteha fagfir leha. Allahumme inni es'eluke-l-'afije.*

- Allahu, Ti si stvorio moju dušu i Ti ćeš je usmrtiti. Tebi pripada njen život i smrt. Ako je oživiš, sačuvaj je a ako je usmrtiš,oprosti joj. Allahu, od Tebe tražim zdravlje.

Čovjek ga je, potom, upitao: *Jesi li ti to čuo od Omera?* Rekao je: *Čuo sam to od onog koji je bolji od Omera, od Allahovog Poslanika, s.a.v.s!*[335]

[333] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa*, str. 931, hadis br. 2074. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/353, hadis br. 1896.

[334] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa*, str. 931, hadis br. 2073. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/354, hadis br. 1897.

Suhejl je rekao: *Ebu Salih bi nam naređivao, kada bi neko od nas htio da zaspi, da legne na desnu stranu i prouči: 'Allahumme Rabbe-s-semavati ve Rabbe-l-erdi ve Rabbe-l-'arši-l-'azim. Rabbena ve Rabbe kulli šej'in falika-l-habbi ve-n-neva. Munzile-t-Tevrati ve-l-Indžili ve-l-Furkani. E'uzu bike min šerri kulli šej'in Ente ahizu bi nasijetihi. Allahumme Ente-l-evvelu fe lejse kableke šej'un, ve Ente-l-ahiru fe lejse ba'deke šej'un. Ve Ente-z-zahiru fe lejse fevkake šej'un, ve Ente-l-batinu fe lejse duneke šej'un. Ikdi 'anne-d-dejne, ve agnina mine-l-fakri'.*

- Allahu, Gospodaru nebesa, Zemlje i veličanstvenog Arša! Naš Gospodaru i Gospodaru svega. Ti si Onaj koji daje da pucaju sjemenke i košpice. Ti si spustio Tevrat, Indžil i Kur'an. Utječem Ti se od svega što je u Tvojoj vlasti. Ti si prvi i prije Tebe nema ništa. Ti si posljednji i poslije Tebe nema ništa. Ti si iznad svega i iznad Tebe nema ništa. Ti si skriven i ništa Te ne sprečava od shvatanja Tvojih stvorenja. Ukloni od nas dug i sačuvaj nas siromaštva.

To je on prenio preko Ebu Hurejre od Poslanika, s.a.v.s.[336]

Ebu Hurejre, r.a. prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Kada neko od vas dođe do svoje postelje, neka uzme unutrašnji kraj pokrivača, neka ga otrese na svoju postelju i neka prouči Bismillu, jer on ne zna ko je poslije njega spavao na njoj.*

A kada htjedne da legne, neka to učini na desnu stranu i neka rekne: 'Subhanekellahumme Rabbi, bike veda'tu dženbi, ve bike erfe'uhu. In emsekte nefsi fagfir leha, ve in erselteha fahfezha bima tahfezu bihi'ibadeke-s-salihin'.

- Neka je Tebi slava, Allahu, Gospodaru moj. S tvojim imenom liježem i ustajem. Ako uzmeš moju dušu oprosti joj, a

[335] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/354-355, hadis br. 1898.
[336] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/355, hadis br. 1899.

ako je vratiš sačuvaj je onako kako čuvaš Svoje dobre robove.[337]

Enes, r.a., prenosi da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., kada bi legao u postelju, rekao: *El-Hamdu lillahillezi et'amena ve sekana ve kefana ve avana. Fekem mimmen la kafije lehu va la mu'vi - Hvala Allahu koji me je nahranio, napojio, učinio me neovisnim i dao mi smještaj. Koliko li je samo onih koji nemaju skrbnika niti smještaja?*[338]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je poučavao ljude šta treba da izgovaraju u zikrullahu. To je nabolji pokazatelj da treba izgovarati ono što voli Allah i Njegov Vjesnik, s.a.v.s., a ne činiti ono što oni nisu preporučili, jer možemo reći nešto što ne bi bilo u granicama kur'ansko-sunnetskih okvira.

Musa el-Džuheni prenosi od Mus'aba b. Se'ida a on od svog oca, r.a., da je rekao: *Neki beduin je došao Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., i rekao: 'Poduči me riječima koje ću učiti!' Poslanik, s.a.v.s., je rekao: 'Reci: 'La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh. Allahu ekber kebira, ve-l-hamdu lillahi kesira. Subhanellahi Rabbi-l-'alemin. La havle vela kuvvete illa billahi-l-'azizi-l-hakim'.*

- Nema boga osim Allaha. On je Jedini i nema ortaka. Allah je najveći i neka mu je neizmjerna hvala. Neka je slava Gospodaru svjetova. Nema moći niti snage osim sa Allahom Veličanstvenim i Mudrim.

Beduin je rekao: *To je za Mog Gospodara a šta ima za mene?*

Poslanik, s.a.v.s., je rekao: '*Reci: 'Allahummagfirli verhamni vehdini verzukni'.*

[337] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 932, hadis br. 2076. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/356, hadis br. 1900.

[338] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/356, hadis br. 1901.

- Allahu, oprosti mi, smiluj mi se, uputi me i opskrbi me.[339]

Posebno treba izgovarati riječi koje su drage Allahu Uzvišenom. Poslanik islama, s.a.v.s., je otkrio koje su to riječi.

Ebu Zerr, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Hoćeš li da te obavijestim koji je govor najdraži Allahu Uzvišenom? Rekao sam: 'Allahov Poslaniče, obavijesti me o najdražem govoru Allahu Uzvišenom?'*

Rekao je: 'Najdraži govor Allahu Uzvišenom je: Subhanellahi ve bihamdihi'.[340]

Svaka osoba je željna sevapa i svako teži da ih što prije i što više zaradi. Jedan od načina vanredno brze i mnogostruke zarade sevapa i munjevitog brisanja i čišćenja od grijeha je, upravo, izgovaranje zikrullaha. Pogledajmo šta o tome kaže S'ad b. ebi Vekkas, r.a: *Bili smo kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kada nas je upitao: 'Zar ne može neko od vas zaraditi svakog dana po hiljadu sevapa?'*

Neko od prisutnihi ga je priupitao: 'Kako da neko od nas zaradi hiljadu sevapa?'

Rekao je: 'Neka izgovori stotinu puta subhanellahi! Za to djelo će mu se upisati hiljadu sevapa ili izbrisati hiljadu grijeha'.[341]

Zar nešto može priskrbiti brže i bolje sevape a odagnati i neutralizirati grijehe od zikrullaha? Kada pročitamo hadis Ebu Hurejre, r.a, ustanovit ćemo da je zikrullah posebna privilegija za vjernike, čime se oni uzdižu nad drugima i zadobijaju ono što se može smatrati veličanstvenim, nevjerovatnim i fantastičnim. Da ovaj hadis nije autentičan, vrtjeli bismo glavama i s nepovjerenjem razmišljali o njemu. Međutim, radi

[339] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/359-360, hadis br. 1906.
[340] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/360, hadis br. 1907.
[341] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/362, hadis br. 1909.

se o vjerodostojnoj predaji u koju nema nikakve sumnje i koja, svakako, uliva veliku nadu u srca vjernika. Naime, Vjerovjesnik, s.a.v.s., jasno podvlači:

Ko kaže: 'La ilahe illellahu vahdehu la šerike leh, lehu-l-mulku ve lehu-l-hamdu ve huve 'ala kulli šej'in kadir', u jednom danu stotinu puta, imat će nagradu kao da je oslobodio deset robova, upisat će mu se stotinu sevapa i izbrisat će mu se stotinu grijeha i to će mu biti zaštita od šejtana taj dan sve dok ne zanoći. Na Sudnjem danu neće niko doći od njega sa boljim djelom, izuzev onaj ko je to češće činio. A ko kaže: 'Subhanellahi ve bihamdihi!' u jednom danu, stotinu puta, bit će mu izbrisani grijesi, pa makar ih bilo koliko morske pjene'.[342]

Koja privilegija i čast za sićušnog, nemoćnog i od prašine stvorenog čovjeka: da malim jezikom spominje Velikog, Svemoćnog Allaha, Stvoritelja njega i svega ostalog! Pored te privilegije i časti, korištenjem jezika na taj način, dolazi se do neslućenih deredža i vanrednih nagrada! Pa zar, i nakon ovoga, jezik ne upotrijebiti, sa zadovoljstvom, za zikrullah!?

Pokajanje i traženje oprosta

Pod traženjem oprosta – istigfarom misli se na traženje oprosta od Gospodara svjetova za grijehe koje čovjek svjesno ili nesvjesno počini. Ukoliko se čovjek iskreno pokaje svome Rabbu, on će mu pokriti grijehe ne samo na ovome svijetu, već će ih prekriti i oprostiti i na budućem svijetu i tako ga sačuvati od sramote i poniženja. S obzirom da je istigfar, pored srca, produkt i našeg jezika, veoma važno je jezik koristiti i u te

[342] Hadis bilježi Buhari, *Buharijina zbirka hadisa* (sažetak), str. 936, hadis br. 2086. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/361, hadis br. 1908.

svrhe, kako bi naši grijesi bili neutralizirani a mi sačuvani od sramote i bolne kazne.

Istigfar je traženje oprosta za učinjene grijehe, često se zajedno spominje s pokajanjem, pa u tom slučaju istigfar znači *traženje oprosta jezikom*, a pokajanje *čvrstu odluku srca i namjeru drugih organa da će prekinuti činiti grijehe.* Ista pravila i kriteriji koja važe za dovu važe i za traženje oprosta. Allah Milostivi će oprostiti grijehe svakome Svome robu koji iskreno zatraži od Njega oprost za grijehe, posebno ako se to učini u pravom času, kao što je vrijeme pred zoru, ili poslije obavljenog namaza, kada On, naročito, prima pokajanje i oprašta učinjene grijehe.

Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s., je precizno definirao kako se to čini. On je, ustvari, pokazao najbolji modus za traženje oprosta, time što ćemo istigfar započeti zahvalom Allahu Uzvišenom, zatim priznati svoje grijehe i, na kraju, uputiti molbu Gospodaru za oprost, kao što navodi Vjerovjesnik, s.a.v.s., u predanju Šeddada b. Evsa, r.a: *Najbolji istigfar je da rob izgovori: 'Allahumme Ente Rabbi la ilahe illa Ente, halekteni ve ene 'abduke, ve ene 'ala 'ahdike ve va'dike mesteta'tu, e'uzu bike min šerri ma sana'te, ebuu leke bi ni'metike 'alejje, ve ebuu leke bi zenbi, igfir li, feinnehu la jagfiru-z-zunibe illa Ente!' - Allahu, Ti si moj Gospodar. Nema boga osim tebe. Ti se me stvorio i ja sam Tvoj rob. Držim se date obaveze i obećanja, koliko mogu. Utječem ti se od zla koje sam počinio. Priznajem blagodat Tvoju prema sebi i priznajem grijeh svoj, pa mi oprosti, jer samo Ti opraštaš grijehe! Nakon toga je rekao: 'Ko izgovori ovaj istigfar, čvrsto ubijeđen u ono što izgovara, pa umre taj dan prije smrknuća – bit će stanovnik*

Dženneta, a ko to izgovori čvrsto ubijeđen u te riječi, pa umre tu noć prije svanuća, bit će, također, stanovnik Dženneta![343]

Jedan od najboljih načina traženja oprosta jeste da osoba, kako kaže, Allahov Poslanik, s.a.v.s., u predanju Zejda, r.a., izgovori: *Estagfirullahillezi la ilahe illa Huve-l-hajju-l-kajjumu ve etubu ilejhi! - Molim Allaha Uzvišenog, osim kojeg drugog boga nema, koji je Živi i Vječni, da mi oprosti grijehe i primi pokajanje! Poslanik, s.a.v.s., nakon toga kaže: 'Ko izgovori ove riječi bit će mu oprošteno, pa makar pobjegao i s bojnog polja!'*[344]

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je podsticao ljude na traženje oprosta, ali je i sam tražio oprost od Gospodara svemira i time nam pokazao kako to treba činiti, iako mu je Allah Milostivi oprostio i prošle i buduće grijehe. On to jasno, u predanju Ibn Omera, r.a., ističe: *Ljudi, pokajte se Allahu, jer ja mu se kajem dnevno po sto puta.*[345]

Buhari bilježi predanje Ebu Hurejre, r.a, u kojem Poslanik, s.a.v.s., kaže: *Tako mi Allaha, ja oprost tražim od Allaha i kajem Mu se svakodnevno više od sedamdeset puta!*[346]

Nesai bilježi predanje Ibn Omera, r.a., u kojem navodi da je čuo da Vjerovjesnik, s.a.v.s., prije nego bi napustio neki skup

[343] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 2 – Babu efdali-l-istigfari, hadis br. 6306. Pored Buharije ovaj hadis bilježe i Ebu Davud, Nesai, Ibn Madže, Ahmed, Ibn Hibban i Hakim u svojim hadiskim zbirkama.

[344] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 118 – Fi du'ai-d-dajfi, hadis br. 3577 i ocjenjuje ga kao garib-predanje; Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-s-salati, Babun fi-l-istigfari, hadis br. 1517 i Hakim u *Mustedreku* u Kitabu-d-du'ai, 1/511 i ocjenjuje ovaj hadis autentičnim. S tom ocjenom slaže se i hafiz Zehebi.

[345] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/371, hadis br. 1916.

[346] Buhari, *Sahih*: 80 – Kitabu-d-da'vat, 3 – Babu istigfari-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve selleme, fi-l-jevmi ve-l-lejleti, hadis br. 6307.

ili sijelo, stotinu puta prouči: *Estagfirullahellezi la ilahe illa Huve-l-hajju-l-kajjumu ve etubu ilejhi!*[347]

Koliko su pokajanje i istigfar značajni dovoljno je navesti Vjerovjesnikove, s.a.v.s., riječi koje govore koliko Allah Uzvišeni voli pokajanje Svoga roba i koliko mu se obraduje. 'Abdullah b. Mes'ud, r.a, kaže da je čuo Allahovog Poslanika, s.a.v.s., kako govori:

Allah se više obraduje pokajanju Svog roba vjernika nego čovjek u pustoj, neplodnoj i sušnoj zemlji koji sa sobom vodi jahalicu na kojoj su njegova hrana i piće. U takvoj zemlji čovjek je zaspao, probudio se i vidio da mu nema jahalice. Tražio ju je sve dok nije ožednio, a potom je rekao: 'Vratit ću se na mjesto na kojem sam bio i spavat ću dok ne umrem'.

Stavio je glavu na svoju nadlakticu da umre. Kad se probudio, vidio je uz sebe svoju jahalicu na kojoj su bili njegova hrana i piće.

Allah se više obraduje pokajanju Svog roba vjernika nego taj čovjek koji je pronašao svoju jahalicu i opskrbu.[348]

Inače, čovjek nikada ne smije gubiti nadu u Allahovu milost, već će svaki momenat svoga života koristiti da se umili svome Gospodaru. Zar čovjek može izgubiti nadu u Allahovu milost i njegov oprost nakon predanja Ebu Se'ida el-Hudrija, r.a, u kojem Vjerovjesnik, s.a.v.s., kaže:

Davno prije vas, bio je jedan čovjek koji je ubio devedeset devet osoba, pa je upitao za najučenijeg čovjeka na svijetu, te su ga uputili na jednog pobožnjaka. On ode do spomenutog pobožnjaka i reče mu da je ubio devedeset devet osoba, pa ga onda upita, ima li za njega oprosta od Allaha. Na to mu

[347] *Fethu-l-Bari*, 11/104.

[348] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/372, hadis br. 1917.

pobožnjak reče da za njega nema oprosta. Čovjek ustade, ubi tog pobožnjaka i broj ubijenih namiri na stotinu.

Zatim je ponovo upitao za najučenijeg čovjeka na svijetu, pa ga uputiše na jednog učenjaka, kome je on otišao i ispričao da je ubio stotinu osoba, a zatim ga upita ima li za njega tevbe? Učenjak mu na to reče: 'Svakako! Ko te sprečava da učiniš tevbu?! Idi u tu i tu zemlju, u njoj žive ljudi koji iskreno Allahu robuju, pa im se i ti pridruži u njihovom robovanju, i nipošto se ne vraćaj u svoju sredinu, jer je ona pokvarena'.

Čovjek se uputi ka toj zemlji, ali ga negdje na pola puta zadesi smrt. O njemu nastade spor između meleka milosti i meleka kazne. Meleki milosti rekoše: 'On je došao kao pokajnik od grijeha i srcem svojim okrenut prema Allahu!'

Meleki kazne rekoše: 'On nikada nije učinio nijedno dobro djelo!'

Tada melekima stiže jedan melek u ljudskom liku, koga oni uzeše za sudiju da im presudi. Melek sudija im reče: 'Izmjerite rastojanje između jednog i drugog mjesta, pa kojem od njih bude bliži, njemu i pripada'.

Meleki izmjeriše rastojanje i ustanoviše da je bliži zemlji kojoj je bio krenuo, te ga uzeše meleki milosti.[349]

Značajno je napomenuti da Allah danonoćno prašta. Zašto ne iskoristiti takvu mogućnost i ne upotrijebiti jezik za izgovaranje istigfara, prije nego Sunce grane sa zapada ili prije nego što duša zapne u grlu.

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Allah Uzvišeni pruža Svoju ruku noću da oprosti onome ko je zgriješio danju. I on ispruži Svoju ruku danju da oprosti onome ko je zgriješio noću, sve dok Sunce ne izađe sa zapada.*

[349] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa*, 3/387-388, hadis br. 1919.

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., rekao: *Ko se pokaje prije nego Sunce izađe sa zapada, Allah će mu oprostiti.*[350]

Abdullah b. Omer, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Allah Uzvišeni, uistinu, prima pokajanje Svoga roba, sve dok mu duša ne stigne u grlo!*[351]

Saosjećanje i milost majke spram svoga djeteta svima je poznata. Majka je spremna sve učiniti za svoje dijete, pa čak i svoj život žrtvovati! Međutim, Allahova milost prema Njegovim robovima nadvladava saosjećanje i milost majke spram svoga djeteta.

Omer b. el-Hattab, r.a., prenosi: *Allahovom Poslaniku, s.a.v.s., je dovedeno roblje. Među njima je bila jedna žena koja je tražila svoje dijete. Kada ga je našla među robljem, uzela ga je, prislonila ga uz stomak i podojila.*

Tada nas je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upitao: 'Šta mislite da li bi ova žena bacila svoje dijete u vatru?'

Odgovorili smo: 'Ne, tako nam Allaha ona to ne bi učinila kada bi to mogla izbjeći'.

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je rekao: 'Allah je milostiviji prema Svojim robovima nego ova majka prema svom djetetu'.[352]

[350] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/389, hadis br. 1921.

[351] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 99 – fi fadlui-t-tevbeti ve-l-istigfari, hadis br. 3537 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun; Ibn Madže u *Sunenu*: 37 – Kitabu-z-zuhd, 30 – Babu zikri-t-tevbeti, hadis br. 4253. i Ahmed u *Musnedu*, 5/174. Hadis još bilježe Bejheki u *Šu'abu-l-imanu*; Ibn Hibban u *Sahihu* i Hakim u *Mustedreku*, ocjenjujući ga autentičnim. S tom ocjenom se slaže i hafiz Zehebi. Albani ovaj hadis smatra dobrim. (Vidi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/386, hadis br. 1903.)

[352] Hadis bilježi Muslim: *Muslimova zbirka hadisa,* 3/392, hadis br. 1926.

Na temelju izloženog jasno se uočava da Allah Plemeniti toliko voli Svoje robove da im prašta i najveće grijehe, pod uvjetom da Ga zamole i zatraže oprost od Njega. U hadisi-kudsijji, koju od Vjerovjesnika, s.a.v.s., prenosi njegov vjerni drug Enes b. Malik, r.a, stoji:

Allah Uzvišeni kaže: 'O čovječe, sve što Me zamoliš i zatražiš da ti oprostim, Ja ću ti oprostiti! O čovječe, kada bi tvoji grijesi do neba doprli, pa Me zamolio da ti oprostim, Ja bih ti oprostio! O čovječe, kada bi mi došao sa grijesima kolika je Zemlja, a onda Me sreo ne pripisujući Mi nikakva sudruga, Ja bih ti koliko je ona oprosta dao![353]

Salavat na Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Salavat na Allahovog Poslanika, s.a.v.s., ibadet je naređen kur'anskim ajetom: *Allah i meleki Njegovi donose salavat na Vjerovjesnika. O vjernici, donesite i vi na njega salavat i šaljite mu pozdrav!*[354]

Kolika je čast za jednog običnog Allahovog roba, sićušnog čovjeka, da čini ono što čine Allah – Gospodar svjetova i Njegovi meleki, da blagosilja Allahovog poslanika, Muhammeda, s.a.v.s.! Allahovo donošenje salavata na Poslanika, s.a.v.s., kako napominje Ebu-l-'Alije, je Njegovo hvaljenje Vjerovjesnika, s.a.v.s., u prisustvu meleka, dok blagosiljanje i donošenje salavata, što čine meleki, označava njihovu dovu i molbu za njega. Slično promišlja i čuveni

[353] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 99 – fi fadli-t-tevbeti ve-l-istigfari, hadis br. 3540 i ocjenjuje ga kao garib-predanje; Ahmed u *Musnedu*, 5/154 i Darimi u *Sunenu*, 2/322. Albani ga uvrštava u autentične predaje. (Uporedi: *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha*, hadis br. 127.)

[354] *El-Ahzab*, 56.

Sufjan es-Sevri, kada tvrdi da Allahov salavat predstavlja milost, dok salavat meleka predstavlja istigfar![355]

Ajet koji je naprijed citiran nedvojbeno ukazuje na visoki položaj i poziciju Poslanika islama, s.a.v.s., kod Gospodara svjetova i Njegovih meleka, s obzirom da ga oni blagosiljaju i donose salavat na njega. Allah Uzvišeni, uz to, naređuje i nižem svijetu da ga i on blagosilja i pozdrave mu šalje, pa da tako, u hvaljenju Allaha učestvuju oba svijeta: i viši i niži![356]

Ne čudi onda što Sehl b. Abdullah smatra da je salavat na Vjerovjesnika, s.a.v.s., najvrijedniji ibadet; Omer b. el-Hattab, r.a., smatra da se dova zadržava ispred nebeskih kapija i ne doseže do nebesa sve dok se salavat na Poslanika, s.a.v.s., ne donese. Sulejman ed-Darani nas upućuje da proučimo jedan salavat prije nego nešto zamolimo Allaha Uzvišenog, a da drugi proučimo nakon naše dove, pa, budući da Allah Plemeniti prima salavate, možemo očekivati da neće odbiti ono što od Njega tražimo, a što je sadržano u formi naše dove i potrebe između ta dva salavata.[357]

U hadiskim zbirkama navedeni su brojni hadisi koji podstiču vjernike da izgovaraju i uče salavate na posljednjeg Allahovog Vjesnika i Miljenika, s.a.v.s. Evo samo nekih primjera:

Abdurrahman b. Avf, r.a., kazuje da je došao kod Allahovog Poslanika, s.a.v.s., zatekavši ga na neobično dugoj sedždi. Poslanik, s.a.v.s., mu je nakon toga rekao: *Došao mi je melek*

[355] Uporedi: *Tefsir Ibn Kesir*, str. 1080 (izdanje na bosanskom jeziku); Muhammed 'Ali es-Sabuni, *Safvetu-t-tefasir,* 12/71; Tirmizi, Es-Sunen, 2/356 i Ahmed Ferid, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti,* str. 111.

[356] Pogledaj: *Tefsir Ibn Kesir*, str. 1080 (izdanje na bosanskom jeziku); *Bistro more pobožnosti i suptilnosti,* str. 111 i Mensur Valjevac, *Vrijednost i značaj donošenja salavata,* str. 8.

[357] Pogledaj zanimljivu elaboraciju o vrijednosti salavata: El-Kurtubi, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an,* 14/225. Pogledaj, također: Mensur Valjevac, cit. djelo, str. 27.

Džibril i rekao: 'Ko na tebe donese salavat, ja ću njega blagosloviti, i ko tebi selam pošalje, ja ću njemu poslati!', pa sam iz zahvalnosti prema Allahu na sedždu pao![358]

Dakle, radi se o tome da će meleki blagosloviti onoga ko blagoslovi Poslanika, s.a.v.s. U predanju Ebu Hurejre, r.a., navodi se da će i Allah Uzvišeni čak deseterostruko blagosloviti svakog vjernika, ukoliko on blagoslovi Allahovog Poslanika, s.a.v.s: *Ko mene blagoslovi jednom, Allah će njega blagosloviti deset puta.*[359]

'Abdullah b. Mes'ud, r.a., prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., najavio: *Na Sudnjem danu najpreči će mi biti oni ljudi koji su najviše donosili salavat na mene.*[360]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Miljenik, s.a.v.s., poručio: *Ne pravite od mog kabura mjesto za svetkovanje, već donosite salavate na mene i selame mi šaljite, jer će mi vaši salavati i selami stići, ma gdje vi bili!*[361]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., upozorio: *Ponižen i osramoćen bio čovjek kod koga se ja spomenem, a on ne donese salavat na mene; ponižen i osramoćen bio čovjek koji dočeka ramazan, pa mu ramazan prođe prije nego mu bude oprošteno, i ponižen i osramoćen bio*

[358] Hadis bilježi Hakim u *Mustedreku*, 1/550 i ocjenjuje ovu predaju autentičnom.

[359] Hadis bilježe Muslim: 4 – Kitabu-s-salati, 17 – Babu-s-salati 'ale-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve selleme, ba'de-t-tešehhudi, hadis br. 408. Hadis, također, još bilježe i Tirmizi, Nesai i Ebu Davud.

[360] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 2 – Kitabu-s-salati, 21 – Ma džae fi fadli-s-salati 'ale-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve sellem, hadis br. 484. i ocjenjuje ga dobrom predajom. Ovaj hadis , također, prenosi i Ibn Hibban u *Sahihu*: hadis br. 2.389.

[361] Hadis bilježe Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-menasik, Babu zijareti-l-kuburi, hadis br. 2.042 i Ahmed u *Musnedu*, 2/367. Ovaj hadis Imam Nevevi ocjenjuje autentičnim. (Provjeri: *Rijadu-s-salihin*, str. 413, hadis br. 1.401.)

čovjek kod kojeg roditelji dočekaju starost, a oni ga ne uvedu u Džennet![362]

Jedan od uvjeta za Poslanikov, s.a.v.s., šefa'at na Sudnjem danu je upravo donošenje salavata na njega na ovom svijetu. Abdullah b. Amr, r.a., prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Ko donese salavat na mene, ili zamoli za mene visok položaj u Džennetu, zaslužio je da se za njega zauzmem na Sudnjem danu.*[363]

Inače, osoba u čijem prisustvu se spomene Vjerovjesnikovo, s.a.v.s., ime, a ona ne donese salavat na njega, okarakterizirana je škrtom. O tome Vjerovjesnik, s.a.v.s., u predanju Alije b. ebi Taliba, r.a., kaže: *Škrtac je onaj u čijem prisustvu ja budem spomenut, a on ne donese salavat na mene!*[364]

Imam Tirmizi napominje da treba bar jedanput u toku sijela ili sastanka donijeti salavat na Poslanika, s.a.v.s.[365] Usuprotnom, zažalit će svako od nas na Sudnjem danu što to nije činio, kao što se navodi u predanju Ebu Hurejre, r.a., gdje Vjesnik islama, s.a.v.s., nagovještava: *Nijedna se grupa ljudi neće sastati i posjediti – bez spominjanja Allaha i donošenja salavat na Vjerovjesnika, s.a.v.s., - a da zbog tog svog sastanka*

[362] Hadis bilježi Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 101 – Babu kavli Resulillahi, sallallahu 'alejhi ve sellem: „Ragime enfu redžulin", hadis br. 3.545 i ocjenjuje ga kao hasenun-garibun. Ovaj hadis bilježi i Hakim u *Mustedreku*. Ovaj hadis Albani smatra vjerodostojnim. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 1/659, hadis br. 3510.)

[363] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 4 - Kitabu-s-salati, 7 – Babu istihbabi-l-kavli misle kavli-l-muezzin, hadis br. 384. Ovaj hadis još bilježe Tirmizi, Ebu Davud i Nesai.

[364] Hadis bilježe Tirmizi u *Sunenu*: 49 – Kitabu-d-da'vat, 101. poglavlje, hadis br. 3.546 i ocjenjuje ga kao hasenun-sahihun-garibun; Ahmed u *Musnedu*, 1/201 i Hakim u *Mustedreku*, 1/549.

[365] Vidi: *Es-Sunen*, 5/515.

neće na Sudnjem danu zažaliti. Ako Allah htjedne, On će im oprositi, a ako htjedne, kaznit će ih!"[366]

Inače, salavate na Vjerovjesnika, s.a.v.s., možemo učiti u namazu, na tešehhudu, prije predavanja selama, a možemo to činiti i van namaza, u različitim vremenskim intervalima. Najbolja forma za izražavanje salavata je upravo ona koju je preporučio Allahov Poslanik, s.a.v.s. Najpoznatiji je, u islamskoj literaturi često spominjani *salati-ibrahimijja,* koji mi učimo na posljednjem tešehhudu u namazu. Buharija, Muslim i mnogi autori hadiskih zbirki od Abdurrahmana b. ebi Lejle, prenose da kaže kako ga je sreo Ka'b b. 'Udžre i upitao: *Zar da ti ne poklonim jednu hediju o kojoj sam čuo od Vjerovjesnika, s.a.v.s.?! Odgovorio sam: 'Svakako, pokloni mi je!' On je rekao: 'Pitali smo Allahovog Poslanika, s.a.v.s: 'Allahov Poslaniče, Allah nas je poučio kako da selam dostavljamo, ali kako se donosi salavat na vas, Poslanikovu porodicu?!' Poslanik, s.a.v.s., je rekao: 'Recite: 'Allahumme salli 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed, kema sallejte 'ala Ibrahime ve 'ala ali Ibrahime, inneke hamidun medžid. Allahumme barik 'ala Muhammedin ve 'ala ali Muhammed kema barekte 'ala Ibrahime ve 'ala ali Ibrahime, inneke hamidun medžid.'*

- Allahu, blagoslovi Muhammeda i njegov porod kao što si blagoslovio Ibrahima i Ibrahimov porod.Ti si, uistinu, hvaljen i poštovan. Allahu, daj berićet Muhammedu i porodu njegovom kao što si ga dao Ibrahimu i Ibrahimovom porodu. Ti si, uistinu, hvaljen i poštovan.[367]

[366] Hadis bilježi Ahmed u *Musnedu*, 2/446, 453, 481 i 484. Hadis još bilježe Tirmizi i Ibn Madže. Albani ovaj hadis ocjenjuje autentičnim. (Pogledaj: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 2/981, hadis br. 5607.)

[367] Hadis bilježi Buhari u *Sahihu*: 60 – Kitabu-l-enbija', 10. poglavlje, hadis br. 3370. i Muslim u *Sahihu*: 4 – Kitabu-s-salati, 17 – Babu-s-salati 'ale-n-Nebijji, sallallahu 'alejhi ve selleme, ba'de-t-tešehhudi, hadis br. 406.

Na temelju Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., predanja u vezi sa salavatima, zaključujemo da se oni mogu učiti u različitim prilikama, kao npr.: pri spominjanju imena Allahovog Poslanika, s.a.v.s., poslije odslušanog ezana i ponavljanja riječi ezana koje izgovara muezzin, prilikom ulaska i izlaska iz džamije, prilikom učenja dove, petkom i uoči petka, umjesto sadake, prilikom rukovanja, prilikom zvonjenja uha, kada nešto zaboravimo, prilikom pisanja pisma ili knjige, prilikom ustajanja i napuštanja sastanka ili sijela, dok neki islamski učenjaci spominju još da se uči i prilikom džumuanske i bajramske hutbe i kišne dove, prilikom vjeridbe, u početku govora ili nastupa, a nakon zahvale Allahu Uzvišenom, tokom i poslije jela, prilikom mirisanja ruže i dr.[368]

Gdje god spomenemo Poslanika, s.a.v.s., i donesemo salavat na njega, bit će zabilježeno, vrednovano, nagrađeno i Allah Uzvišeni će još bolje uzvratiti. Čak imaju posebni meleki, kako bilježe Nesai i Ahmed, koji putuju po svijetu i koji su zaduženi da prenose Vjerovjesniku, s.a.v.s., naše selame koje mu uputimo.[369]

Poslanik islama, s.a.v.s., nas otuda uvjerava, u predanju Ebu Hurejre, r.a., u sljedeću činjenicu: *Nema nikoga ko meni selam nazove, a da mi Allah dušu ne vrati, kako bih mu odgovorio na selam!*[370]

U predanju Ebu Bekra, r.a., navodi se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: *Puno donosite salavate na mene, jer je Allah zadužio jednog meleka uz moj kabur da mi, kada neko od mojih*

[368] Opširnije o ovome: Mensur Valjevac, spom. djelo, str. 23-32.

[369] Ibid., str. 36.

[370] Hadis bilježi Ebu Davud u *Sunenu*: Kitabu-l-menasik, Babu zijareti-l-kuburi, hadis br. 2041. Imam Nevevi lanac prenosilaca ovog hadisa ocjenjuje autentičnim. (Vidi: *Rijadu-s-salihin*, str. 413, hadis br. 1.402.). Albani ovaj hadis smatra dobrim. (Uporedi: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu*, 2/991, hadis br. 5.679.)

sljedbenika donese salavat na mene, kaže: 'Muhammede, evo taj i taj, sin tog i tog, donio je salavat na tebe!'[371]

Može li se, nakon striktnog slijeđenja Poslanika islama, s.a.v.s., ostvariti bolja, jača i čvršća veza s našim uzorom, nego što se može postići učenjem salavata na njega i dostavljanjem selama njemu?! Zašto da svoj jezik ne iskoristimo za učenje salavata i selama na najvećeg i najplemenitijeg sina ljudskog roda, vezujući se, i na taj način, za njega. Na taj način otvaramo mogućnost da on zagovara za nas sutra, na Sudnjem danu.

Traženje zaštite od Allaha

Traženje zaštite od Allaha Uzvišenog postiže se, također, našim jezikom. Brojni su primjeri Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., preporuka u tom pogledu. On je tražio od Allaha Plemenitog da ga sačuva svake vrste zla i svih vrsta iskušenja kroz koja čovjek prolazi. Izgovaranjem ovih riječi čovjek se na najbolji način okiti mehanizmom zaštite od ljudi, džina i svega što bi mu moglo nauditi. Zato, proučimo neke od ovih mehanizama zaštite, čineći to svakodnevno, kako bismo bili sačuvani od svih vrsta iskušenja, spletki i smutnji.

'Aiša, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio ove dove da bi se zaštitio: *Allahumme inni e'uzu bike min fitneti-n-nari, ve azabi-n-nari, ve fitneti-l-kabri, ve azabi-l-kabri, ve min šerri fitneti-l-gina ve min šerri fitneti-l-fakri. Ve e'uzu bike min šerri fitneti-l-mesihi-d-dedždžal.*

Allahummergsil hatajaje bi mai-s-seldži ve-l-beredi, ve nekki kalbi mine-l-hataja kema nekkajte-s-sevbe-l-ebjeda mine-

[371] Hadis bilježi Dejlemi u *Musnedu-l-firdevsu.* Albani ovaj hadis ocjenjuje dobrim. (Provjeri: *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* 1/263, hadis br. 1207.

d-denesi, ve ba'id bejni ve bejne hatajaje kema ba'adte bejne-l-mešriki ve-l-magribi. Allahumme inni e'uzu bike mine-l-keseli ve-l-heremi ve-l-me'semi ve-l-magremi".

- Allahu, od Tebe tražim zaštitu od vatre, kaburske smutnje i kazne, od zla smutnje bogatstva i zla smutnje siromaštva. Utječem Ti se od Dedždžalove smutnje.

Allahu, operi moje grijehe snijegom i gràdom i očisti moje srce od grijeha kao što očistiš bijelu odjeću od prljavštine. Allahu, udalji me od grijeha kao što si udaljio istok od zapada. Allahu, ja Ti se utječem od lijenosti, starosti, grijeha i duga.[372]

Vjernik, dok je u namazu, u direktnom je kontaktu sa svojim Gospodarom, pa se Vjerovjesnik, s.a.v.s., koristio tom posebnom prilikom da se obrati svome Rabbu i zatraži od Njega zaštitu od raznih nedaća, nepogoda i smutnji, što bi i mi trebalo da prakticiramo.

Urve b. Zubejr je rekao da ga je Aiša, r.a., supruga Poslanikova, s.av.s., obavijestila da je Poslanik, s.a.v.s., tražio od Allaha Uzvišenog zaštitu u namazu: *Allahumme inni e'uzu bike min 'azabi-l-kabri ve e'uzu bike min fitneti-l-mesihi-d-dedždžali ve e'uzu bike min fitneti-l-mahja ve-l-memati. Allahumme inni e'uzu bike mine-l-me'semi ve-l-magremi.*

- Allahu, utječem ti se od kaburske kazne. Utječem ti se od Dedždžalove smutnje i utječem ti se od smutnje života i smrti. Allahu, utječem ti se od grijeha i duga.

Rekla je: *Neko ga je upitao: 'Mnogo se utječeš od duga, Allahov Poslaniče?!' Odgovorio je: 'Čovjek, zbog duga, kada govori - laže a kada obeća – pronevjeri'.*[373]

Nemoć, lijenost, kukavičluk i škrtost negativne su osobine kojih se čovjek treba kloniti i tražiti zaštitu i pomoć od Allaha,

[372] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/365, hadis br. 1.910.
[373] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/287-288, hadis br. 306.

da ga sačuva od toga. Poslanik islama, s.a.v.s., pokazao je kako to treba činiti, dodavši, uz te negativne osobine, i Allahovu zaštitu od kaburskog azaba i životnih i smrtnih iskušenja, kojima je čovjek izložen.

Enes b. Malik, r.a., prenosi da bi Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio sljedeću zaštitnu dovu: *Allahumme inni e'uzu bike mine-l-'adžzi ve-l-keseli ve-l-džubni ve-l-buhli ve e'uzu bike min azabi-l-kabri ve min fitneti-l-mahja ve memat.*

- Allahu, utječem Ti se od nemoći i lijenosti, kukavičluka i škrtosti, od kaburskog azaba i životnih i smrtnih iskušenja.[374]

Ebu Hurejre, r.a., prenosi da bi Vjerovjesnik, s.a.v.s., tražio zaštitu od lošeg određenja, nesreće, zlobe neprijatelja i nepodnošljivih iskušenja.[375]

Allah Uzvišeni je milostiv prema robovima Svojim, što vidimo po brojnim blagodatima kojima nas je obasuo. Da bi te blagodati potrajale treba tražiti Allahovu pomoć i zaštitu i tako ih sačuvati od nestanka i iščezavanja.

'Abdullah b. Omer, r.a., prenosi da je Allahov Poslanik, s.a.v.s., učio ovu zaštitnu dovu za dugotrajnost Allahovih blagodati: *Allahumme inni e'uzu bike min zevali n'imetike, ve tehavvuli 'afijetike, ve fudžaeti n'imetike, ve džemi'i sehatike.*

- Utječem Ti se, Allahu, od nestanka Tvojih blagodati, preobražaja Tvoje zaštite, Tvoje iznenadne kazne i svake vrste Tvoje srdžbe.[376]

Allahov Poslanik, s.a.v.s., tražio je Allahovu zaštitu od raznih prirodnih nepogoda, koje čovjeku često donesu brojne neugodnosti, kao što to čine uragani, tajfuni, cunamiji i dr.

[374] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* str. 366, hadisa br. 1911.

[375] Ovo predanje bilježe Buhari, *Buharijina zbirka hadisa,* str. 934, hadis br. 2080. i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/366, hadis br. 1912.

[376] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/367, hadis br. 1913.

Tako Aiša, r.a., Poslanikova, s.a.v.s., časna supruga, prenosi: *Kada bi zapuhao vjetar Allahov Poslanik, s.a.v.s, je proučio: 'Allahumme inni es'eluke hajreha, ve hajre ma fiha, ve hajre ma ursilet bihi. Ve e'uzu bike min šerriha, ve šerri ma fiha, ve šerri ma ursilet bihi'.*

- Allahu, tražim od Tebe dobro ovog vjetra, dobro koje je u njemu i dobro zbog kojeg je poslan. Utječem Ti se od njegova zla, od zla koje je u njemu i od zla zbog kojeg je poslan.

Nastavila je: *Kada bi se naoblačilo i očekivala kiša, promijenila bi se njegova boja. Izlazio bi i ulazio. Išao bi naprijed i nazad. Kada bi pala kiša, briga bi odlazila od njega. To sam primjećivala na njegovom licu.*

Upitala sam ga o tome pa je rekao: 'Aiša, moguće je da bude kao kada je narod Ad rekao: 'I kad ugledaše oblak na obzorju, koji se prema dolinama njihovim kretao, povikaše: 'Ovaj nam oblak kišu donosi!'[377]

O Adu i ovom događaju govore sljedeći ajeti: *I kad ugledaše oblak na obzorju, koji se prema dolinama njihovim kretao, povikaše: 'Ovaj nam oblak kišu donosi!' – Ne, to je ono što ste požurivali: vjetar koji vam bolnu patnju nosi, koji, voljom Gospodara svoga, sve ruši. I ujutro su se vidjele samo nastambe njihove; tako Mi kažnjavamo narod grešni!*[378]

Dakle, jezik može, itekako, odigrati značajnu ulogu u traženju zaštite od Onoga koji jedini štiti i čuva Svoje robove od svih vrsta belaja i iskušenja.

Zašto da svoj jezik ne iskoristimo i na tom planu i preduhitrimo neku od Allahovih kazni ili je minimiziramo?!

[377] Hadis bilježi Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 3/397-398, hadis br. 449.
[378] *El-Ahkaf*, 24-25.

Lijepa riječ

Riječ, koju čovjek izgovori može biti lijepa, afirmativna i lijek za srce i dušu, a može biti i ružna, destruktivna i stres i bolest za srce i dušu. Islam nas uči da izgovaramo riječi koje će afirmirati dobro i plemenito, a zabranjuje nam da jezik koristimo za afirmiranje neistine, razvrata i smutnje.

Lijepa riječ podstiče pozitivnu energiju u ljudima i jača zdrave plodove koji bujaju u ljudskim bićima. Najljepšu definiciju lijepe i ružne riječi izrekao je Gospodar svjetova u Svojoj Knjizi, komparirajući je s lijepim stablom čiji je korijen duboko usađen u zemlji i ružnim i iščupanim drvetom, kada kaže: *Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer – lijepa riječ kao lijepo drvo: korijen mu je čvrsto u zemlji, a grane prema nebu; ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi, a Allah ljudima navodi primjere da bi pouku primili. A ružna riječ je kao ružno drvo: iščupanom drvetu s površine zemlje nema opstanka.*[379]

Uz to, Gospodar svjetova, lijepu i ružnu riječ uspoređuje s vjernikom i nevjernikom pa, nakon citiranih ajeta, nastavlja: *Allah će vjernike postojanom riječju učvrstiti i na ovom i na onom svijetu, a nevjernike će u zabludi ostaviti; Allah radi šta hoće.*[380]

Lijepa riječ je, kako je definirao Poslanik islama, s.a.v.s., izuzetni zaštitini mehanizam od džehennemske vatre. U predanju 'Adijj b. Hatima, r.a., kaže se da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., spomenuo džehennemsku vatru, pa kao da se okrenuo licem od nje, a onda rekao: *Bojte se Vatre!* Zatim se ponovo okrenuo tako da smo pomislili da gleda u nju, a potom rekao:

[379] *Ibrahim*, 24-26.

[380] *Ibrahim*, 27.

Zaštitite se od Vatre pa makar sa pola hurme, pa ko ni to ne nađe, onda neka se zaštiti od nje lijepom riječju.[381]

Podsticanje na dobro a odvraćanje od zla je svojevrsna sadaka.

Ebu Zerr, r.a., prenosi da su neki Poslanikovi, s.a.v.s., ashabi rekli Poslaniku, s.a.v.s.: *Allahov Poslaniče, bogataši su nas pretekli u sevapima. Oni klanjaju kao što i mi klanjamo, poste kao što i mi postimo i daju od viška svog imetka sadaku.*

Poslanik, s.a.v.s., je upitao: 'Zar vam Allah nije omogućio da dajete sadaku? Svaki tespih je sadaka. Svaki tekbir je sadaka. Svaka zahvala Allahu je sadaka. Svako donošenje tehlila je sadaka. Podsticanje na dobro je sadaka. Odvraćanje od zla je sadaka. U spolnom odnosu za nekog od vas je sadaka.

Upitali su: 'Allahov Poslaniče, zar će neko od nas za upražnjavanje svojih strasti imati nagradu?!'

Rekao je: 'Šta mislite kada bi ih upražnjavao u haramu, da li bi za to imao grijeh? Zato, ako ih bude upražnjavao u halalu, imat će nagradu".[382]

Dakle, izgovaranje riječi, *Subhanallah*!, *El-hamdu lillah* i *La ilahe illellah*, o čemu je ranije bilo riječi, Poslanik islama ubraja u sadaku. Uz to, naše podsticanje na dobro i nagovor da drugi rade dobro i naš angažman da ih ubijedimo da ostave loše, nastrane i negativne osobine Vjerovjesnik, s.a.v.s., također, ubraja u sadaku. On želi istaći da je jezik veoma jak mehanizam za zadobijanje velikih blagodati, pa zašto ga onda ne iskoristiti za afirmiranje dobra?!

[381] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 78 – Kitabu-l-edebi, 34 – Babu tibi-l-kelami, hadis br. 6.023 i Muslim, *Muslimova zbirka hadisa,* 1/471, hadis br. 535.

[382] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 12 – Kitabu-z-zekjat, 16. poglavlje, hadis br. 1006. Vidi, također: *Muslimova zbirka hadisa,* 1/478, hadis br. 545.

Lijepa je svaka riječ koja afirmira i podstiče na dobro. Lijepa, blaga i utješna riječ našem bratu, sestri, komšiji i prijatelju je, i bez novca, svojevrsna podijeljena sadaka. To se nazire iz brojnih Vjerovjesnikovih, s.a.v.s., hadisa. Međutim, pozivanje u Allahovu vjeru i naš pokušaj da ljudima prikučimo ljepote vjere Najljepšega, kako bi ih i oni osjetili najljepšim, prema izvorima islama, predstavlja najljepšu, najtananiju i najsuptilniju od lijepih riječi.

Gospodar svjetova nas pita: Zar iko na dunjaluku može iskazati ljepšu riječ od takve?! Ima li poete, pjesnika i oratora koji može izreći riječ koja će se više vrednovati i biti ljepša nego vjernik koji pozove u Allahovu vjeru, a uz to, to potvrdi svojim svakonevnim prakticiranjem. O tome Gospodar svjetova sasvim jasno i nedvosmisleno kaže:

A ko govori ljepše od onoga koji poziva Allahu, koji dobra djela čini i koji govori: 'Ja sam, doista, musliman!'[383]

Riječ i angažman da se Allahova riječ dostavi i približi ljudima naziva se da'vom. Ona ima neprocjenjivu vrijednost u širenju i prezentiranju Allahove vjere i njen utjecaj na društvo treba da bude izuzetno velik, kako bi se ono zaštitilo od djelovanja ideološke i spoljne naravi. S pravom se može reći da je da'va tvrđava koja brani islam od neprijateljskog djelovanja koje je primjetno na svakom koraku.

Važnostima i vrijednostima daije, onoga koji svojim jezikom i praktičnim djelovanjem inetrpretira Allahovu vjeru, možemo prići sa više aspekata:

1. *Sa aspekta onoga u šta daija poziva*

On poziva Allahu, Njegovom zadovoljstvu i Džennetu, o tome govori već spomenuti ajet, kao i dva sljedeća ajeta:

[383] *Fussilet*, 33.

O narode moj, šta je ovo, ja vas pozivam da vas spasim, a vi mene pozivate u vatru: pozivate me da ne vjerujem u Allaha i da prihvatim Njemu ravnim onoga o kome baš ništa ne znam, a ja vâs pozivam Silnome, Onome koji mnogo prašta.[384]

2. *Sa aspekta njegovog zanimanja i angažovanja*

Angažman na da'vetskom planu svakako je jedan od najčasnijih angažmana, jer su to činili Allahovi poslanici kao najčasniji i najugledniji predstavnici ljudskog roda:

O poslanicima koji su radosne vijesti i opomene donosili, da ljudi poslije poslanika ne bi nikakva opravdanja pred Allahom imali. A Allah je silan i mudar.[385]

3. *Sa aspekta nagrade*

Allah, dž.š., obećava onima koji afirmiraju dobro, a posebice onima koji podstiču druge na Pravi put, veliku nagradu. U hadisu Ebu Hurejre, r.a., navodi se da je Vjesnik islama, s.a.v.s., poručio: *Ko poziva na Pravi put, ima ngaradu onih koji ga slijede, a da se njima ništa od toga ne umanji; a ko poziva u zabludu nosiće grijehe onih koji ga slijede, a da se pri tome nikome od njih grijesi neće umanjiti.*[386]

U drugom hadisu stoji: *Tako mi Allaha, da Allah preko tebe uputi jednog čovjeka bolje ti je nego stado kamila,*[387] a u drugoj predaji stoji: *Da Allah preko tebe uputu jednog čovjeka bolje ti je nego sve što Sunce obasja od istoka do zapada.*[388]

[384] *El- Mu'min*, 41-42

[385] *En-Nisa*, 165

[386] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu*: 47 – Kitabu-l-'ilmi, 6 – Men senne sunneten haseneten ev sejjieten, ve men de'a ila huda ev dalale, hadis br. 2674.

[387] Hadis bilježe Buhari u *Sahihu*: 62 – Kitabu fadaili-s-sahabe, 9 – Babu menakibi Ali b. ebi Talib, radijellahu 'anhu, hadis br. 3.701. i Muslim, *Muslimova zbirksa hadisa*, 3/122, hadis br. 1640.

[388] Hadis bilježi Et-Taberani.

Zar se, nakon obećanja ovakve nagrade, jezik može upotrijebiti na bolji, ljepši, djelotvorniji i konstruktivniji način?! Zar, uistinu, čovjek može ostvariti, bilo kojim drugim sredstvima, veći *biznis* nego što to može učiniti jezikom?! Pogledajmo: naputiti samo jednu osobu da krene ka Allahovoj milosti, vrednije je od svega na svijetu!!! Allahu ekber ve lillahi-l-hamd! Nudi li nam iko ovakvu zaradu?!

Da'wetsko angažiranje se u Kur'anu nekada spominje eksplicite a nekada implicite. U 108. ajetu sure *Jusuf*, Allah, dž.š., je eksplicite tretirao to pitanje, a Ibn Kesir u *Tefsiru*, tumačeći ovaj ajet, tvrdi da je poziv upućen ljudima i džinima, i da je to poziv u svjedočenje da nema drugog boga osim Allaha, i da je sljedbenik Poslanika, s.a.v.s., dužan to slijediti i širiti; a Alusi i Zamahšeri (veliki komentatori Kur'ana) u svojim tefsirima to potvrđuju.[389]

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati, - oni će što žele postići. I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kada su im već jasni dokazi došli, - njih čeka patnja velika. Na dan kada će neka lica pobijeljeti, a neka pocrnjeti. Onima u kojih lica budu crna, reći će se: 'Zašto ste, pošto ste vjernici bili, nevjernici postali? Pa iskusite patnju zato što niste vjerovali!' A oni u kojih lica budu bijela, biće u Allahovoj milosti, u njoj će vječno ostati.[390]

Islamski učenjaci razilaze se u vezi s utemeljenosti da've: da li je ona *fard-i-'ajn* svakom punoljetnom muslimanu, mušku ili žensku: ili je to *fard-i-kifaje*.

U prvospomenutom ajetu jasno se nazire obligatnost da'vetskog angažmana za svakog sljedbenika Poslanika, s.a.v.s., i u tome se ulema slaže, dok u slučaju druga dva

[389] Vidi: Abdullah Ahmed Mensuri, *Fadailu-d-da'weti ilellah*, str 35-37.
[390] *Alu Imran*, 104-107.

spomenuta ajeta postoji razilaženje među ulemom: od obaveznog angažiranja svakog pripadnika islama, do obaveznog angažiranja nekih pripadnika, kako bi s drugih ta obaveza spala.[391]

U svakom slučaju, ulema se u potpunosti slaže da je, na temelju Kur'ana, da'wa postala obaveza za svakog punoljetnog muslimana i muslimanku.[392]

Poslanik islama, Muhammed, s.a.v.s., nazivan je da'ijom i jasno mu je Gospodar svjetova napomenuo da je s tim ciljem i poslan čitavom čovječanstvu:

O Vjerovjesniče, Mi smo te poslali kao svjedoka i kao donosioca radosnih vijesti i kao poslanika koji opominje, da - po Njegovom naređenju - pozivaš k Allahu, i kao svetiljku koja sija.[393]

Mi ne možemo biti poslanici niti vjerovjesnici, jer je krug Allahovih vjesnika – neka je Allahov mir i spas na sve njih – zatvoren dolaskom Muhammeda, s.a.v.s. Međutim, mi možemo biti daije kao što su i oni bili i pozivati u istu vjeru u koju su oni pozivali. Ima li veće časti i dostojanstva nego nazvati se da'ijom – kao što je Allah Uzvišeni svog posljednjeg poslanika, Muhammeda, s.a.v.s., nazvao u navedenom ajetu?! U svemu tome nam itekako može pomoći naš jezik. Pa zašto ga ne iskoirisititi u dobijanju ovih i ovakvih privilegija, nagrada i počasti?!

Uostalom, svi poslanici dolazili su svojim narodima, pozivajući ih u vjeru u Allaha i obožavanje samo Njega, na način kako im je to propisano. To vidimo u primjeru, koji Allah u Kur'anu navodi, u vezi s Nuhom, a.s.:

[391] Ibn Kesir, *Tefsiru-l-Kur'ani-l-azim*, 1/517-518; Er-Razi, *Et-Tefsiru-l-Kebir*, 7/177; dr. Abdul-Kerim Zejdan, *Usulu-d-dawe*, str. 309-310.

[392] Vidi A.A. Mensuri, cit. djelo str. 5.

[393] *El-Ahzab*, 45-46.

Mi smo poslali Nuha narodu njegovu. 'O narode moj', - govorio je on – 'Allahu se klanjajte, vi dugog boga osim Njega nemate! Ja se doista plašim za vas patnje na Velikom danu.'[394]

Hudom, a.s.:

I Ãdu - brata njihova Huda. 'O narode moj', - govorio je on - 'Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate, vi samo neistine iznosite.'[395]

Sãlihom, a.s.:

A Semudu - njihova brata Sãliha. 'O narode moj', govorio je on – 'Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate! Evo vam znaka od Gospodara vašeg: ova Allahova kamila za vas je znak. Pustite je neka pase po Allahovoj zemlji i ne zlostavljajte je pa da vas patnja nesnosna stigne!'[396]

Šu'ajbom, a.s.:

A Medjenu - njegova brata Šu'ajba. 'O narode moj', - govorio je on – 'Allahu se klanjajte, vi drugog boga osim Njega nemate! Dolazi vam jasan dokaz od Gospodara vašeg, zato pravo na litri i na kantaru mjerite i ljudima stvari njihove ne zakidajte, i red na Zemlji ne remetite kad je već na njoj uspostavljen red. To je bolje za vas, ako vjerujete.'[397]

Tako su svi poslanici, bez izuzetka, pozivali u monoteizam:

Mi smo svakom narodu poslanika poslali: 'Allahu se klanjajte, a kumira se klonite!' I bilo je među njima onih kojima je Allah na pravi put ukazao, a i onih koji su zaslužili da ostanu

394 *El-Earaf*, 59.
395 *Hud*, 50.
396 *El-Earaf*, 73.
397 *El-Earaf*,85.

u zabludi; zato putujte po svijetu da vidite kako su završili oni koji su poslanike u laž utjerivali.[398]

Allah, dž.š., je počastio ummet Njegova poslanika Muhammeda, s.a.v.s., da budu njegovi saučesnici u časnoj misiji, pa ih je, upravo zbog tog da'vetskog angažiranja, nazvao najboljim narodom što se ikada pojavio na Zemlji, što je jasno primjetno u sljedećem ajetu:

Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio: trâžite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete. A kad bi sljedbenici Knjige ispravno vjerovali, bilo bi bolje za njih; ima ih i pravih vjernika, ali, većinom su nevjernici.[399]

Kurtubi, u *Tefsiru*, tumačeći ove ajete, kaže da je u angažiranje u dobru i odvraćanju od lošeg temeljna razlika između vjernika i nevjernika.

Ovim se ajetima aludira da je upravo da'wetsko angažiranje najizrazitije svojstvo vjernika.[400] Pogrešno je shvatanje da ovu misiju treba da ispunjavaju samo tzv. *vjerski ljudi*, tj. ulema. To je obaveza svih muslimana, dok je posebna obaveza uleme da detalje i pojedinosti islamskih propisa upotpuni i prezentira ljudima.

Reci: 'Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, imajući jasne dokaze, ja, i svaki onaj koji me slijedi, i neka je hvaljen Allah, ja Njemu nikoga ne smatram ravnim.[401]

U ovom ajetu se jasno određuje ponašanje svakog vjernika. Ibn Kesir, u *Tefsiru*, tumačeći prethodni ajet, kaže da je Allah naredio svome Poslaniku, s.a.v.s., da obavijesti ljude da je put

[398] *En-Nahl*, 36.

[399] *Alu Imran*, 110.

[400] Vidi: El-Kurtubi, *El Džamiu li ahkami-l-Kur'an*, 8/184-188 i S. Kutb, *U okrilju Kur'ana*, 1/32-34.

[401] *Jusuf*, 108.

da'vetskog angažiranja u ime Allaha, uz raspolaganje jasnim argumentima, njegov put, način i pravilo.[402]

U hadisu koji prenosi Ibn Abbas, r.a., Poslanik, s.a.v.s., naređuje prisutnom da obavijesti odsutnog o onome što sazna; što najbolje i potvrđuje tu obavezu.[403]

U ajetu:

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvraćati, - oni će šta žele postići.[404]

Propis se odnosi na one ljude koji će se posebno predati tom poslu; kako ističe Ibn Kesir, *iako su svi dužni raditi koliko im njihove mogućnosti dozvoljavaju.*[405]

Posebna ekipa ljudi koji će se spremati za takve poduhvate, svakako su oni koji će svakog momenta biti spremni napustiti svoje mjesto boravka i uputiti se u mjesta gdje je takav kadar potreban, kao što je bio slučaj s odlaskom Mu'āza ibn Džebela u Jemen, Mus'āba ibn Umejra u Medinu i dr.; kao i ona grupa daija koja će svojim istraživačkim i naučnim angažmanom prodrijeti u suštinu mnogih islamskih propisa i, na utemeljen način, prezentirati islam i pozivati u njega, što ne mogu uraditi šire muslimanske mase niti svaki sljedbenik islama.

Šta na kraju reći o da'vetskom angažmanu vjernika? Neslućene su mogućnosti našeg djelovanja u ovom domenu, a jezik u tome, uistinu, može biti dragocjen. Koristimo se onda jezikom onako kako Allah Plemeniti želi pa ćemo osjetiti slast imana, ljepotu islama i veličanstvenost Gospodara!

[402] *Ibn Kesir*, 1/518.
[403] Hadis bilježi Buhari u svom *Sahihu*.
[404] *Alu Imran*, 104.
[405] *Ibn Kesir*, 1/518.

ZAKLJUČAK

Iz onog što je navedeno jasno nam se ukazuju dva puta na koje nas jezik vodi: put sreće i lijepog završetka i put nesreće i lošeg završetka. Vidjeli smo da jezik može obezvrijediti i devalvirati i naša najbolja djela, djela u koja smo utkali naš rad, trud i zalaganje i, odjednom, ih učiniti bezvrijednim i nevidljivim, kao što proljetni sunčani zraci otope i unište gromadu snijega koju smo formirali u toku zimskog perioda. Koje to, dakle, hladnjače i frižideri treba da očuvaju gromade naših djela?! U ovom slučaju to je – jezik. On je u stanju očuvati kompletnu količinu naših dobrih djela, ali, u isto vrijeme, u stanju je, nažalost, i sve ih uništiti i obezvrijediti.

Ajeti, hadisi i brojni savjeti ashaba, tabi'ina i naših časnih prethodnika dovoljno su osvijetlili ovu oblast, tako da samo slijepi, gluhi i nijemi neće osjetiti njihovu poruku i duboko razmisliti o svemu što je navedeno. Upravo je razmišljanje o ovom problemu, koji mnogi smatraju drugorazrednim, računajući da je jezik mali i bezvrijedni organ, bilo je cilj ovog rada.

Nadam se da će ovo štivo mnoge inicirati na svjesno praćenje aktivnosti njihovog jezika, jer će jedino tako sačuvati svoja djela. Žalosno je da mnogi od nas vode računa o svojim regalima, vitrinama, prozorima i vratima od drveta, stalno motreći i prateći da im crv ne uđe u drvo i ne pojede ga iznutra, pa ga, zbog toga, premazuju raznim preparatima, dok, na drugoj strani, uopće ne motre kako im jezik, kao najopasniji i najrazorniji crv, ulazi u dobra djela i totalno ih uništava!!!

Najgore i najopasnije je to što će se mnogi nadati uspjehu na Sudnjem danu, računajući na svoja djela, ne razmišljajući o njihovom uništavanju i devalviranju putem svojih jezika. A doći će Dan najpreciznijeg mjerenja, kada će djela biti mjerena

na Allahovoj mizan-tereziji! Kako se samo jadno i čemerno osjeća svako od nas kada stavi novac u džep, ali kada treba da plati određenu robu koju je već kupio, shvati da mu je novac ispao i da nema čime platiti?! Koliko je crvenila na licu, jada u srcu i neugodnog osjećaja pred drugim ljudima?!

Daleko će se jadnije i bjednije osjećati onaj od nas, koji dođe misleći da ima brojna djela na raspolaganju i stane pred Gospodara svemira, a onda, pred čitavim mahšerom: nepoznatih, rodbine i poznanika, shvati da je bankrot, da ništa nema. Kakav će to biti osjećaj, jad i čemer?! O tome nas, na vrijeme, upozorava Allahov Poslanik, s.a.v.s., namjerno i s ciljem pitajući svoje ashabe, kako navodi Ebu Hurejre, r.a: *Znate li ko je bankrot?* Ashabi su odmah odgovorili: *Bankrot je, po nama, ona osoba koja nema ni novaca niti kakve robe!* Međutim, Vjerovjesnik, s.a.v.s., ih upozorava: *Bankrot, iz mog ummeta je osoba koja dođe na Sudnji dan s namazom, postom i zekjatom, ali je psovao onog, potvorio onog, u imetku zakinuo onog, prolio krv onom, udario onog... Pa će se svakom od njih dati dio njegovih dobrih djela, a ako mu nestane dobrih djela prije nego što se svima oduži, onda će se uzeti od njihovih loših djela i prebaciti na njega, pa će onda, zajedno s njima, biti bačen u džehennemsku vatru!*[406]

Eto šta učini, u ovom slučaju, ovaj najštetniji organ našeg tijela. Međutim, njegova oštrica nije samo negativna. On ima i svoju itekako lijepu, pozitivnu i humanu ulogu. Nijedan ljudski organ ne može opustiti osobu, razrahatiti njeno biće, razgaliti joj srce i otopiti joj dušu kao što to može druga strana oštrice jezika! Zašto da svoj jezik ne iskoristimo da bude od koristi i nama i drugima?!

[406] Hadis bilježi Muslim u *Sahihu* 45 – Kitabu-l-birri ve-s-sileti ve-l-adabi, 15 – Babu tahrimi-z-zulmi, hadis br. 2581.

Nadam se da će ova knjiga pomoći da imamo pažljiviji odnosa prema ovom našem malom organu i da će nas, bar donekle, potaći na razmišljanje i zabrinutost i osvijestiti nas kako bismo objektivno mogli sagledati obje oštrice ovog organa, opredjeljujući se za brigu o njegovoj pozitivnoj oštrici, što i jeste krajnji cilj ovog štiva.

KORIŠTENA LITERATURA

1. *El-Kur'ani-l-kerim,* prijevod Besim Korkut, Medina, 1412. g. po H.
2. Ahmed, b. Hanbel cš-Šejbani, *El-Musned,* El-Mektebu-l-islami, Bejrut, 1983.
3. El-Albani, Muhammed Nasiruddin, *Da'ifu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* El-Mektebu-l-islami, Bejrut, 1990.
4. *Sahihu-l-Džami'i-s-sagiri ve zijadetuhu,* El-Mektebu-l-islami, Bejrut-Damask, 1988.
5. *Silsiletu-l-ehadisi-d-da'ife ve-l-mevdu'a,* Mektebetu-l-me'arif, Rijad, 1992.
6. *Silsiletu-l-ehadisi-s-sahiha,* Mektebetu-l-me'arif, Rijad, 1995.Sloveniji, Sarajevo, 1984.
7. El-Alusi, Mahmud, *Ruhu-l-me'ani fi tefsiri-l-Kur'ani-l-'azimi ve-s-seb'i-l-mesani,* Bejrut, bez god. izdanja.
8. El-Bejheki, Muhammed b. Husejn, *Šu'abu-l-iman,* Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1990.
9. El-Buhari, Muhammed b. Isma'il, *Buharijeva zbirka hadisa,* prijevod i komentar: Hasan Škapur, Odbor IZ Prijedor, 1974.
10. *Buharijina zbirka hadisa* (sažetak), prijevod: Mehmedalija Hadžić, El-Kalem, Sarajevo, 2004.
11. *El-Edebu-l-mufred,* 'Alemu-l-kutub, Bejrut, 1404. H.
12. *Es-Sahih,* Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut, bez god. izdanja.
13. Ed-Darimi, Abdullah es-Semerkandi, *Es-Sunen,* Daru-r-rejjan li-t-turas, Kairo, 1987.
14. Ebu Davud, Sulejman es-Sidžistani, *Es-Sunen,* Daru ihjai-s-sunneti-n-nebevijjeti, bez mjesta i god. izdanja.

15. Ibnu-l-Esir, Medžduddin el-Džezeri, *En-Nihajetu fi garibi-l-hadisi ve-l-eseri,* Daru ihjai-t-turasi-l-'arebi, Bejrut, bez god. izdanja.
16. Ferid, Ahmed, *Bistro more pobožnosti i suptilnosti,* AIO, Zenica, 1999.
17. El-Gazali, Ebu Hamid Muhammed, *Ihjau 'ulumi-d-din,* Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut, bez god. izdanja.
18. *Oživljavanje vjerskih znanosti,* Bookline, d.o.o., Sarajevo, 2004.
19. *Preporod islamskih nauka,* Libris, Sarajevo, 2005.
20. *Tajne učenja Kur'ana,* prijevod: hfz. Džemail Ibranović, MIZ Travnik, 1997.
21. Ibn Hadžer, Ahmed b. 'Ali el-'Askalani, *Fethu-l-Bari bi šerhi Sahihi-l-Buhari,* Daru-r-rejjan li-t-turas. Kairo, 1987.
22. El-Hakim, Ebu Abdullah en-Nejsaburi, *El-Mustedreku 'ales-sahihajni,* Daru-l-fikr, Bejrut, 1978.
23. Handžić, Mehmed, *Zbirka izabranih dova iz Kur'ana i Hadisa,* Sarajevo, bez god. izdanja.
24. El-Hejsemi, Ahmed b. Hadžer, *Fethu-l-mubin li šerhi-l-Erbe'in,* Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1978.
25. Ibn Hibban, Muhammed el-Busti, *Ed-Du'afa',* Daru-l-ma'rife, Bejrut, 1992.
26. *Es-Sahih,* Mu'essesetu-r-risale, Bejrut, bez god. izdanja.
27. Ibn Hišam, *Es-Siretu-n-nebevijjetu,* Daru-l-kitabi-'arebi, Bejrut, 1987.
28. Jasin, dr. Muhammed Nu'ajm, *El-Iman temelj-suština-negacija,* prijevod: dr. Zuhdija Adilović, Organizacija islamskog preporoda – Bahrejn, Travnik, bez god. izdanja.
29. Ibnu-l-Kajjim el-Dževzijje, *Bolest i lijek,* El-Kelimeh, N. Pazar i Bookline d.o.o. Sarajevo – N. Pazar, 2003.
30. *Ed-Dau ve-d-devau,* Daru Ibn Kesir, Damask-Bejrut, 1989.
31. *El-Vabilu-s-sajjib mine-l-kelimi-t-tajjib,* Daru-r-raidi-l-'arebi, Bejrut, 1985.
32. El-Karadavi, dr. Jusuf, *El-Halalu ve-l-haramu fi-l-islami,* Mektebetu-l-dždedid, Tunis, bez. god. izdanja.

33. *Halal i haram u islamu,* NIPP Ljiljan, Sarajevo, 1997.
34. Kurdić, Šefik, *Islamski bonton,* Islamska pedagoška akademija, Zenica, 2005.
35. El-Kurtubi, Muhammed b. Ahmed, *El-Džami'u li ahkami-l-Kur'an,* Daru-l-hadis, Kairo, 1996.
36. El-Kušejri, Ebu-l-Kasim 'Abdulkerim, *Er-Risaletu-l-kušejrijje,* Matbe'atu Hassan, Kairo, 1974.
37. Kutb, Scjjid, *U okrilju Kur'ana,* FIN, Sarajevo, 1997.
38. Ibn Madže, Muhammed el-Kazvini, *Es-Sunen,* Daru-l-hadis, Kairo, 1994.
39. Malik, b. Enes, *El-Muvetta',* Daru-l-hadis, Kairo, 1993.
40. El-Mcdabigi, Hasan b. 'Ali, *Hašijetu Fethi-l-mubini li šerhi-l-Erbe'in,* Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1978.
41. Mensuri, 'Abdullah Ahmed, *Fadailu-d-da'veti ilellahi ve mešru'ijjetiha fi-l-Kitabi ve-s-Sunneti,* Matbe'atu sefirin, Rijad, 1993.
42. Muslim, b. Hadždžadž en-Nejsaburi, *Es-Sahih,* Daru Ibn Hazm, Bejrut, 1995.
43. Ibnu-n-Nehhas, Muhjiddin ed-Dimiški, *Tenbihu-l-gafilin 'an e'amali-l-džahilin,* Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, 1987.
44. En-Nesai, Ebu 'Abdurrahman, *Fadailu-s-sahabe,* Daru-s-sckafe, Kazablanka, Maroko, 1984.
45. *Es-Sunen,* Daru-l-fikr, Bejrut, bez god. izdanja.
46. En-Nevevi, Muhjuddin Ebi Zekerijja, *El-Ezkar,* Daru-l-huda, Rijad, 1996.
47. *El-Minhadž, šerh Sahihi Muslim b. el-Hadždžadž,* Mektebetu dari-l-fijhai, Damask, bez god. izdanja.
48. *Rijadu-s-salihin,* Mektebetu dari-s-selam, Rijad Mektebetu dari-l-fihai, Damask, 1994.
49. *Rijadu-s-salihin (Vrtovi pobožnih),* Organizacija za pomoć projektima podizanja džamija, Travnik, 1994.
50. *Zbrika Vjerovjesnikovih dova i zikrova,* Bookline d.o.o. Sarajevo i El-Kelimch, N. Pazar – Sarajevo, 2005.

51. Er-Razi, Fahruddin, *Et-Tefsiru-l-kebir,* Bejrut, bez god. izdanja.
52. Ibn Redžeb, Ebu-l-Feredž el-Hanbeli, *Buđenje ambicija,* Bookline, Sarajevo, 2004.
53. *Džami'u-l-'ulumi ve-l-hikemi,* Daru-l-Me'mun li-t-turas, Damask, 2003.
54. Es-Sabuni, Muhammed 'Ali, *Safvetu-t-tefasir,* Daru-l-Kur'ani-l-kerimi, Bejrut, 1981.
55. Sedić, dr. Fuad, *Veliki grijesi,* IPA, Bihać, 2004.
56. Es-Semerkandi, Ebu-l-Lejs el-Hanefi, *Tenbihu-l-gafilin,* Daru-l-fikr, Bejrut, 1989.
57. Et-Tirmizi, Ebu 'Isa Muhammed, *Es-Sunen,* Daru-l-kutubi-l-'ilmijje, Bejrut, bez god. izdanja.
58. *Tirmizijina zbirka hadisa,* prijevod i komentar: Mahmut Karalić, Elči Ibrahim-pašina medresa, Travnik, 1999-2000.
59. Valjevac, Mensur, *Vrijednost i značaj donošenja salavata,* Nakšibendijska tekija – Pehare, Zenica, 2001.
60. Ez-Zehebi, Šemsuddin, *Kitabu-l-kebair,* Daru-l-kitabi-l-'arebi, Bejrut, 1986.
61. Zejdan, dr 'Abdu-l-Kerim, *Usulu-d-da've,* Daru-l-vefa', El-Mensura, 1992.
62. Ez-Zemahšeri, *Tefsiru-l-Keššaf,* El-Istikame, Egipat, bez god. izdanja.

BILJEŠKA O AUTORU

Prof. dr. Šefik Kurdić rođen je 6. aprila 1958. god. u Piljužićima kod Tešnja. Nakon završetka Gazi Husrev-begove medrese 1978. god., završava Islamski teološki fakultet u Sarajevu, 1982. god., na kojem, nakon odsluženja vojnog roka, i diplomira.

Radi kao imam na području Tešnja i Doboja do odlaska na postdiplomski studij 1986. god.

Magistarsku tezu odbranio je 1990. godine na Islamskom pravnom fakultetu, najstarijeg islamskog univerziteta na svijetu, *Ez-Zejtuna* u Tunisu, iz oblasti hadisa i hadiskih znanosti.

Od 1990. god., kratko je radio kao imam u Sarajevu, a nakon toga je postavljen za glavnog i odgovornog urednika mjesečnog časopisa *Islamska misao.*

Jedan je od pokretača medrese *Dr. Ahmed Smajlović* u Zagrebu, čiji je bio profesor i jednu školsku godinu direktor.

Trenutno je predavač Hadisa i Da'we na Islamskom pedagoškom fakultetu u Zenici i gostujući profesor na Islamskom pedagoškom fakultetu u Bihaću na predmetu Da'wa, te na Fakultetu za islamske studije u Novom Pazaru, na predmetu Hadis, kao i na postdiplomskom studiju novopazarskog Univerziteta.

Objavljivao je svoje originalne radove i prijevode u *Zborniku radova islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici, Zemzemu, Glasniku, Preporodu, Islamskoj misli, Kabesu, Mu'allimu, Novim horizontima* i dr.

Preveo je *Muslimovu zbirku hadisa* koja je štampana u tri toma.

Jedan je od prevodilaca *Tefsira Ibn Kesira* na bosanski jezik, koji je objavljen i *Sahihu-l-Buharije*, koji je u pripremi za štampu.

Tri djela su mu prevedena i objavljena 2004. godine na albanskom jeziku. To su: *Ramazan i teravih-namaz u svjetlu hanefijskog jezika (Ramazani dhe namazi i teravive ne driten e medhhebit hanefij); Brak i intimni odnosi u islamu (Martesa dhe marredheniet intime ne islam) i Kultura ponašanja prema roditeljima, djeci i rodbini (Kultura sjelljes ndaj femilijeve, familjes dhe farefisit).*

Recenzent je i redaktor preko tridcset objavljenih djela.

Ovo mu je šesnaesto autorsko djelo. Do sada mu je štampano petnaest zasebnih djela. Među najznačajnijim su: *Ebu Hanife i namaz u hanefijskom mezhebu* (2001); *Velikani hadiskih znanosti* (2003) i *Islamski bonton (2005).*

Sadržaj

UVOD 5

NEGATIVNI ASPEKTI JEZIKA 9
Bespotreban govor 14
Pretjerivanje u govoru 16
Govor o onome što nas se ne tiče 17
Otkrivanje mahana drugih osoba 22
Otkrivanje svojih grijeha 24
Pričanje o tajnama bračne intime supružnika 26
Zabrana prenošenja onoga što se priča 28
Ogovaranje - izuzetno opasna oštrica jezika 30
- Šta spada u ogovaranje? 37
- Kada je dozvoljeno ogovaranje? 38
- Kako treba postupiti onaj ko čuje da se neko ogovara? 40
- Kako se iskupiti i pokajati od ogovaranja? 41
Kleveta i prenošenje tuđih riječi 42
Laž, lažno obećanje i lažna zakletva 50
- Lažno obećanje 55
- Lažna zakletva i lažno svjedočenje 56
- Kada je laž dozvoljena? 57
- Umjesto laži - aluzija 59
Psovka, razvratan i ružan govor 61
Potvaranje poštenih osoba 65
Proklinjanje 67
Riječi koje je pokuđeno ili zabranjeno izgovarati 71
Ponižavanje, uznemiravanje, podrugivanje i ismijavanje 74
Nadmetanje i rasprava 76
Svađa 78
Hvaljenje i uzdizanje nad drugima 79

Hvaljenje druge osobe 80
Prigovaranje za učinjeno dobro djelo 81
Sašaptavanje dvojice u prisustvu trećeg 84
Višeznačan i dvosmislen govor 85
Pjesma i poezija 86
Šala 88

POZITIVNI ASPEKTI JEZIKA 90
Učenje Kur'ana 91
Namaz 100
Dova 107
Zikr Allaha Uzvišenog 118
Pokajanje i traženje oprosta 138
Salavat na Vjerovjesnika, s.a.v.s. 144
Traženje zaštite od Allaha 150
Lijepa riječ 154

ZAKLJUČAK 163
Korištena literatura 166
Bilješka o autoru 170
Sadržaj 172